

PROTOCOLULU

Adunarei generale a V-a a Aso-
ciatiunei transilvane pentru lite-
ratur'a romana si cultur'a popo-
rului romanu, tiente la Abrudu
in anulu 1865, sub presidiulu
Reverendiss. Vice-presiedinte alu
Asociatiunei, Timoteiu Cipariu.

S a b i i u

in Tipografia Archidiecekana.

1865.

Siedinti'a I.

ținuta în 28/16 Augustu 1865, sub presiedinti'a Reverendissimului D. Vice-presiedinte Canonicu Timoteiu Cipariu.

Conformu programului staveritu de Comitetulu Asociatiunii pentru afacerile acestei adunari generale, în prediu'a siedintieloru, adeca Domineca în 27. Augustu a. c. demaneti'a la 10 óre, s'a ținutu S. Liturgia în bisericele de ambe confesionile, la carea au asistatu membrii Asociatiunii si unu poporu numerosu, invocanduse Spiretulu Santu, a tramine rou'a darului seu cerescu asupr'a lucrariloru facunde de acést'a Adunare generale, în interesulu literaturei si a culturei poporului romanu.

Éra în diu'a urmatoria, adeca în 28/16 Augustu la 9 ore demaneti'a, fiindu în întielesulu Programului defipta pre acestu terminu Siedinti'a I., membrii presinti ai Asociatiunii, ale caroru fecie reflectau bucuri'a si entusiasmulu animeloru loru, pentru cà i-a ajutatu Provedinti'a a se poté reintalni éra, spre a se consultá în contielegere fratiesca, „c o n s u m m a t i i n u n u m“ despre midilocenele conducatorie la scopulu

maretiu alu Asociatiunii, s'au adunatu in baseric'a orientale, ajustata anume spre scopulu acest'a.

Fiindu astfeliu adunati membrii presinti ai Asociatiunii Rev. D. presiedinte, resp. V. presiedintele Timoteiu Cipariu fũ invitatatu la Siedintia prein o deputatiune de 12 membrii, condusa de Rev. D. Canonicu Greg. Mihalli. Dupace concomitatu de deputatinnea invitatoria intrã in loculu adunarii fũ primitu cu strigari entusiastice de „se trãiesca,” si cuprindiendu-si scaunulu presidiale. a deschisu Siedinti'a cu o cuventare acomodata festivitatii dilei, carea fũ ascultata de catra publicu cu aceasi atentiune si placere, cu carea acel'asi e dedatu acum a ascultã cuventarile sale.

A. Acest'a cuventare se alatura aici sub **A.**)

Dupa acest'a D. Dr. Iosifu Hodosiu pasindu pre tribuna, intr'o cuventare potrivita, desfasiurã mai pe largu ide'a si insemnatatea asociatiunilor, si salutandu Asociatiunea in numele cetatianilor de Abrudu, dede espresiune viva sentimenteloru cordiali, cu cari bineventara aceiasi pre membrii Asociatiunii in midiloculu loru; care cuventare se alatura aici su (Nu si-a dat'o in scrisu Not'a Secr.)

I. D. Administratoru protopopescu de Abrudu, Ioann Galu, predede on. presidiu o chartia a

Eseelentiei Sale Metropolitu si Presiedinte alu Asociatiunii, **A n d r e i u B r. de Si a g u n ' a**, ddto $^{11}/_{23}$ Augustu a. c. Nr. pres. 109, in care cu parere de reu arata Adunarii generali, cum cà nepotendu luá parte in persona la acést'a Adunare generale dein caus'a unoru impregiurari oficiose, cu literele sale dein $^{15}/_{27}$ Iuliu a. c. a rogatu pre Reverendisimulu **D. Vice-presiedinte T. C i p a r i u** a intrevenì la aceeasi Adunare generale; carele inse prein hart'a sa dein $^8/_{20}$ Augustu a. c. l'a incunosciantu, cà neci Domni'a Sa nu se pote infacisiá acolo dein caus'a infirmitatii.

Se iea spre seiintia.

II. Dlu H a r s i a n u asesoriu in Abrudu propune, a se cetí Statutele Asociatiunii, parte pentru de a se dá ocasiune acelor nobili aspiratori, cari dorescu a se inserie de membri noui si de cari se afla mai multi de facia, a cunosce pe deplinu cuprinsulu acelorasi, parte pentru de a se revocá acele in memoria.

In contr'a acestei propuneri vorbira **DD. Dr. I a c o b u B r e n d u s i a n u** si **I u s t i n u P o p f i u**; éra pentru dens'a **D. R u s u** Secret. II. alu Asociatiunii; dupa cari ne mai insinuandu-se nimene la vorbire, **D. Presiedinte** face adunarii intrebarea, daca voiesce aceea cetirea Statutelu?

propunerea nu se primesce.

III. Ivindu-se lips'a a loru doi notari ad hoc pentru ducerea protocolului si inregistrarea aface-rilor Adunarii generali, la propunerea presidiului se aclama de atari DD. Mateiu Nicola advocatu, si Iustinu Popfiiu profesoriu, cari si-au si cuprinsu locul la mésa cá notari ad hoc.

IV. In intielesulu punctului 4 din Programu, D. R u s u Secretariu II. cetesce raportulu seu despre lucrarile si decisiunile mai insemnate ale Comitetului Asociatiunii in decursulu anului Asociatiunii 186⁴/₅, adeca dela Siedinti'a lunaria a Comitetulu, tienuta in 6 Sept. c. n. 1864 pana la Siedinti'a aceluasi din 15 Augustu a. c. care raportu se alatura aici

B. su B.)

In legatura cu acestu raportu, si amesuratu §-lui 23. lit. d) din Statutele Asociatiunii, D. Secretaria R u s u mai cetesce inca numele aceluor membrii noui, cari au intratu in decursulu anului 186⁴/₅ ; acést'a consemnare

C. inca se adauge la protocolu su C.)

V. VEDIENDU-SE DEIN RAPORTULU ATINSU MAI SUSA, cu cata acuratate si-a implinitu Comitetulu detorinti'a sa facia cu interesele acestei Asociatiuni, D. Dr. B r e n d u s i a n u propune a i se descoperi in protocolu votu de multiumita si recuno-

sciintia, precum si Domnului Secretariu II. R u s u pentru conducerea afacerilor Asociatiunii.

Propunerea se primesce cu unanimitate si Adunarea generale voteza Comitetului si D. R u s u Secr. II. multumit'a sa ferbinte pentru activitatea desvoltata in implinirea misiunii sale.

VI. D. Rusu Secretariu II. in nefiinti'a de facia a Dlui bibliotecariu si archivariu alu Asociatiunii, V i s a r i o n u R o m a n u , cetece raportulu aceluiasi despre starea bibliotecei Asociatiunii, care se inchiaia cu rogarea, cá On. Adunare generale se binevoiesca a face dispusetiunile necesarie pentru compunerea unui regulamentu in privinti'a intrebuintarii si folosirii bibliotecei, de ora ce suntu multi, cari aru dori se se folosésca de opurile aceleiasi.

Acestu raportu se alatura su **D**). **D.**

VII. D. Secretariu II. cetece scrisórea Dlui bibliotecariu si Archivariu V i s a r i o n u R o m a n u , prin care acel'asi se roga a fi dispensatu dela portarea acestui oficiu , si a se alege altulu in locu-i , din cauza , cá bibliotecariulu si archivariulu are de a locuí acolo , unde se afla archiv'a si bibliotec'a , ceea ce D. Sa nu o póte face.

Se iea spre sciintia.

VIII. D. Capitanu S t e z a r i u , casierulu Asociatiunii , cetece raportulu seu de-

spre veniturile si spesele anuale, precum si despre starea averii intregi a Asociatiunii; **E.** carele se alatura su **E**).

Totu odata raporta si despre fondulu destinatu pentru eternisarea memoriei laureatului poetu **A n d r e i u M u r e s i a n u**, care **F.** raportu se adauga su **F**).

In urma aterne consemnarea manufactureloru espusetiunii din Brasiovu, nevendute inca.

IX. Dupa aceste, conformu punteloru 7, 8, 9, ale Programului, venindu la ordinea dilei alegerea comisiuniloru, si anume:

a) a unei comisiunii de 5 membrii, spre a censura socotelele, si a referi despre ele in Siedinti'a II.

b) a unei comisiuni de 3 membri, spre a conscrie in intielesulu §§-loru 6, 8, 9, membrii cei noui intr'unu localu separatu, a incasa taesele, ale admanua Casieriului, si a reporta despre acet'a in Siedinti'a II.

c) a unei comisiuni de 5 membri, spre a pregati preliminariulu speseloru pentru anulu venitoriu conformu cu lit. f) g) si h) din § 23, si a reporta despre elu in Sied. II. — Siedinti'a se suspende pe cateva minute pentru consultare preliminaria in privinti'a membriloru, ce aru fi de a se alege in Comisiunile memorate.

Reluandu-se firulu desbateriloru , la propunerea Dlui G. Baritiu Secretariu I. s'au alesu urmatorii , si anume :

ad a) in Comisiunea de 5 membrii pentru censurarea socoteleloru DD. C a n s t a n t i n u P a p p a l v i canonicu , A l e s a n d r u M i c u profesoriu , S o l o m o n u conducatoriul prot. funduale , G e o r g i u V i s i ' a cetatianu in Zlatn'a , si M i c h . C o c u cetatianu in Abrudu.

ad b) in Comisiunea de 3 membri pentru conscrierea membriloru noui , DD. G r e g o r i u M i h a l i canonicu , A m o s u T o b i a s protopopu onor. si V a s i l i u B o s i o t ' a notariu sedrialu ,

ad c) in Comisiunea pentru preliminarea spe-seloru pe anulu venitoriu , DD. I o a n u N e g r u t i u canonicu , I o a n u G o z m a n u advocatu , D r . T i n c u advocatu , I o a n u G a l u Admin. protopopescu , si I o a n e M o l d o v a n u profesoriu.

Cari se si insarcina a raportá despre resultatu in Siedintia II.

X. Avendu de a urmá acum in intielesulu programului, cetirea disertatiuniloru scientifice seau artistice , din cate voru fi destinate spre scopulu acest'a , — D. presiedinte incunoscientieza aduna-

rea, că i s'au insinuat 5 disertatiuni menite de
catra autorii lor a se ceti in faci'a adunarii.

XI. Dandu-se ordine spre cetirea diser-
tatiunilor, mai nainte de tóte pasiesce pe
tribuna D. presiedinte T. Cipariu, pre-
dandu presidiulu pe acestu tempu Rdisimului
D. Canonicu Constantinu Pappfalvi,
si cetesce disertatiunea sa despre „Tablele
cerate“, un'a disertatiune de mare insem-
natate, nu numai pentru noi romanii, ci chiaru
si pentru literatur'a clasica; care fù petre-
cuta de publicu cu mare complacere, si in-
trerupta adese de aplause entusiastice. Acé-

G. st'a se alatura aici su **G**). BCU Cluj (Central University Library Cluj)

XII. Dupa cetirea acestei disertatiuni D.
presiedinte da ocaziune Dlui advocatu Ioann
Gozmanu a ceti disertatiunea sa „In-
semnari din dreptulu romanu“
primita asemenea cu complacere. Se ala-

H. tura su **H**).

XIII. Dupa acést'a se dede locu diser-
tatiunii Dlui Georgiu Baritiu despre
„Sciintiele tehnice“, demonstrandu
si ilustrandu necesitatea acelor'a in genere,
si anume pentru noi romanii, prin exemple
practice, scóse din viatia si batátorie la ochi,
prin argumente, a caroru logica nu mai su-

fere neci o contradicere, si aratandu cu degetulu la acele urmari infricosiate, cari nu preste multu ne voru ajunge de siguru, deca vomu remané in privinti'a acést'a totu in stagnarea de pana acum. Poterea cuvintelor, si logic'a argumintelor Dlui Baritiu rapi cu sine publiculu ascultatoriu, carele erupse adese in manifestari viue de complacere. Acést'a disertatiune se alatura su **I**).

I.

XIV. Dupa acést'a s'a datu cetire elaboratului Dlui protopopu de Turd'a, Ioane Antonelli despre „poporul romanu in constitutiune“ carele e o continuare a disertatiunii sale tienute in adunarea generale din 1863. Acést'a cuventare, ce fù petrecuta de publicu cu interesu, se alatura aici su **K**).

K.

XV. In urma se da cuventu Dlui Dr. Hodosiu, carele cetesce disertatiunea sa despre „Istori'a dreptului romanu.“ Acést'a disertatiune, carea asemenea fù primita de catra publicu cu atentiune, se alatura aici su **L**).

L.

In urma ne qai insinuandu-se nimene la vorbire, dar, si altminte fiindu acum tempulu inaintatu, Siedinti'a dilei I. s'a inchisu la 2 ore dupa médiadi.

Datu cá mai susu.

Siedinti'a II.

în $29/17$ Augustu 1865. Sub presidiulu ordinariu.

XVI. Se perlege protocolulu Siedintiei precedente prin notariulu ad hoc D. I u s t i n u P o p f i u, si dupa unele observatiuni ne esentiale facute de catra domnii : D r. B o b u si A m o s F r a n c u se accepe.

XVII. Domnulu membru' al' Associatiunei, D i o n i s i e T o b i a s i u assesorele de Sedria comitatense dein Abrudu, propune că se se cetésca numele membriloru Associatiunei dein Abrudu, pentru că crede că dein Abrudu aru fi inscrisi mai multi membrii, decatu s'au vedintu dein raportulu comitetului Associatiunei, perlesu de D. R u s u alu II. Secretariu al' Associatiunei.

R. D. Canonicu N e g r u t i u propune : că se se cetésca toti' membrii Associatiunei, se se cetésca numele acelor'a, care suntu in restantia cu raspunderea tacsei, pre cum si acelu, care prein subtragere au incetatu de a mai fi membrii Associatiunei.

D. Protopopu A n t o n e l l i propune : se se cetésca numai membrii Associatiunei de pe anulu $186\frac{4}{5}$, pentru acést'a propunere vorbescu DD. M e z e i, Dr. B o b u, P o p f i u si ne mai insinuanduse alti

oratori, presidiulu resuma propunerile facute, deintre care la votisare propunerea D. Protopopu A n t o n e l l i , se accepe.

XIX. D. R u s u Secr. alu II. cetesce numele membriloru de pre anulu 186⁴/₅, si rechiemandu-se de mai multe parti intregirea listei *), la propunerea D. Consiliariu Gub. I. M a c e l a r i u , se tréce la ordinea dilei.

XX. Conformu punctului 1-iu a programei statorite pe Siedinti'a de facia, presidiulu pune la ordinea dilei alegerea controlorului Associatiunei, in loculu fostului controloru A l e s a n d r u B a c u , si unu Archivariu in loculu fostului Archivariu D. V i s a r i o n u R o m a n u , a caroru desemnatiune s'au cetitu in siedinti'a precedente, — la propunerea D. Cens. Gub. I l i e M a c e l a r i u .

Se alegu DD. Profesori de preparandia dein Sabiniiu: I o a n n P o p e s c u si N i c o l a u C r i s t e ; celu de antaiu de controloru, cesta alaltu de Archivariu al' Associatiunei.

XXI. Venindu la ordinea dilei primirea raporturiloru comisiuniloru alese in Siedinti'a precedente conformu puncteloru 7, 8, 9 a programei, mai in-

*) Celi, cari au platitu tacsele prescrise prein §. 6. dein Statute, pana pre tempulu acestei adunari, toti au fostu trecuti in prot. membriloru, ceea ce s'a observatu si in Siedintia de repetite ori.

ainte referéza comissiunea de 5 membrii alésa spre censurarea socotelor, a carei referinte D. Prof. **M i c u** pasindu pe tribuna raporteada, cà comisiunea esmisa au aflatu raciotiniulu in ordinea cea mai buna, pentru aceea adunarea generale esprima Dlui Cassieriu multumita. — Dup' acést'a se iau la de-
 sbatere reflexiunile comissiunei facute la unele positiuni de erogate si anume:

a) cumca espensele facute cu tiparirea actelor **Associatiunei** nu ar' fi documentate.

Cu privire la acést'a positiune dificultata, propune D. Cons. Gub. **I. M a c e l a r i u**, cá luandu-se astadata spre sciintia, pe viitoriu se se documente-
 die asemenea espense cu tota esactitatea.

D. Dr. **B o b u** spriginindu propunerea, adauga cà raciotiniulu se se intregésca, si despre acést'a se se raportedie la viitórea adunare generale.

Presidiulu aducandu propunerile facute la votisare, propunerca D. Consiliariu **M a c e l a r i u** se primesce.

b) cumca tinerului **Dragomiru i sar'** fi asignatu cá bani colegiali 60 fl. v. a. fora de a fi fostu preliminati de adunarea generale din Hatiegu. D. Secret. **II. R u s u**, cu privire la acést'a dificultare espune motivulu, dein care au purcesu Comitétulu **Associatiunei** la asemnarea acestei summe, dicundu cá acelu Comitétu, vediendu lips'a aratata de tinerulu

Dragomiru, carele neavendu alte midiloce de unde se suplinésca banii colegiali, erá in periclu de a asi perde unu anu, pentru aceea ia aplacidatu summ'a pomenita in sperantia, cà adunarea generale o va incuviintiá, la din contra fiindu gat'a de a o refundá cassei.

R. D. Canonicu Negrutiu este de opiniune, cà acést'a summa espendata fora de a fi fostu prevediuta in bugetulu anului 186⁴/₅ cu atat'a mai pucinu s'aru puté incuviintiá, cu càtu cà acestu tineru mai avea dela Associatiune unu stipendiu de 300 fl. v. a.

Dr. B r e n d u s i a n u din motive mai pe largu deduse, propune incuviintiarea acestei summe.

In contr'a acestei propuneri si pentru parerea Dlui Canonicu Negrutiu, cá se nuse incuviintiedie, vorbescu DD. A s e n t e S e v e r u, D e n s i u s i a n u, Dr. B o b u.

Dr. T i n c u demustra, cà nu s'au espendatu mai multu decum au fostu preliminaru pe anulu 186⁴/₅, fora din banii preliminati cá stipendiu pentru industriari, la care nu s'au insinuat nuci unu concurente, s'au aplacidatu unu ajutoriu estraordinariu de 60 fl. v. a. cu a carei aplacidare inse preste sum'a preliminarata in bugetu, nu s'au trecutu, — e de pareerea lui Dr. B r e n d u s i a n u, cá se se incuviintiedie. D. cons. gub. I. M a c e l a r i u sustiene pe antevorbitoriulu, alaturanduse la propunerea lui Dr.

B r e n d u s i a n u, asemenea **D. D. Supralocotenentele I g n a t u** si **Vice Comitele F r a n c u**. Inchieianduse desbaterea, se aduce la votisare mai antaiu propunerea lui **D r. B r e n d u s i a n u**, care de adunarea generale priminduse, enuncia presi-diulu urmatoriulu :

Conclusu

adunarea generale asignatiunea sumei de 60 fl. v. a. ajutoriu extraordinariu cá bani collegiali tenerului **Dragomiru**, o incuviintiedia (de asta data. **Vice-presiedintele.**)

c) cumca obligatiunea in suma de 300 fl. v. a. donata **Associatiunei prin D. G e o r g i e V i s i a** din **Zlatn'a** nu s'aru fi pututu realisá, din care cauza respectivului daruitoriu neputenduise pana acuma espedá diplom'a de membru fundatoriu, caus'a asteapta dupa o corespundietória resolvare. —

Dupa ce cu privire la acestu obiectu **D. R u s u** **Secr. II.** alu **Associatiunei**, predá starea lucrului din actele **Associatiunei** mai pre largu, si anume, cá pentru realisarea acestei obligatiuni **Comitetulu Associatiunei** aru fi incredintiata pre **D. adv. G o z m a n u** din **Oradea mare**, dupa a carui raportu inse debitórele devenindu insolvente, propune **D. consiliariu M a c e l l a r i u**, cá se se incredintiedi tótae caus'a unui **Comitetu** cu insarcinare de a raportá la viitóri'a adunare generale.

acést'a propunere priminduse de catra adunarea generale, au devenitu conclusu.

(In catumi aducu amente D. Visia siau cerutu inapoi documentele, si a promis a plati bani gata pentru diplom'a de fundatoriu. Vpresied.)

d) D. prof. Moldovanu observa, cá s'an espendatu preste totu o suma nepreliminata de 189 fl. 54 xr. dein care suma, afora de cei 60 fl. v. a. aplacitati tenerului Dragomiru, s'aru mai putea subtrage portulu cartiloru capetate in suma de 28 fl. 29 xr. v. a. si asia aru mai remané inca summ'a de 100 fl. 60. xr. v. a, in privinti'a careia, cá errogatiune fora de autorizare, Comitetulu aru avea se se rectifice.

Asupr'a acestei positiuni escanduse o desbatere viua, sustienuta de DD Macelariu, Rusu, Densiusianu; Moldovanu, Dr. Bobu si G. Baritiu, dupa o espunere detaiata a cestui din urma, care revarsá lumina asupr'a cestiunei principiale, ce s'au ivitu, aratandu cu esemple pipate de cate ori póte deveni Comitetulu Asociatiunei in positiune de a nu se putea retiené dela spese nepreliminate fora dauna simlivera a Asociatiunei, atingandu prin treacatu si intrebarea: deca nucumva aru fi cu scopu a se concede Comitetulu unu feliu de revirementu pentru casuri neprevedute; in urma face propunere, cá se se preliminedie pentru spese neprevedute unu cuantu mai mare. — Inchieanduse desbaterea, presidiulu

resumă rezultatul și aduce mai întâi la votare întrebarea : deca adunarea generală încuviințată și restul de 100 fl. 60 xr. v. a. că erogațiune nepreliminată , — după această, propunerea domnului G. Baritiu , — care ambele la votare priminduse, prezidiul enunță următorul

Concluziune:

adunarea generală conchide că pentru spese neprevăzute se se preliminară unu cuantă mai mare, a cărui erogațiune inse la adunarea generală se se legitimă

XXII. Ajungându la ordine raportul Comisiunii pentru bugetul anului 1865/66 , referințele Comisiunii D. prof. Moldovanu pasiesce pe tribuna și referă mai întâi rezultatul, în care Comisiunea s'au unită în privința summei, ce o pôte propune, că bugetu de spese și alte scopuri pentru acaroru ajungere s'au înființat această Asociațiune, comisiunea propune o summa rotunda de 2100 fl. v. a. —

Totu această Comisiune fiindu însărcinată cu revederea chartielor despre legatul Telechianu din Abrudu, aduce la cunoștința adunării generale, că plenipotentele Asociațiunii D. adv. Nicol'a, vedindu starea ruinată a casei testate în interesul Asociațiunii, au aflatu de bine a o vinde. — Adunarea generală înainte de a purcede la desba-

țerea speciale, a bugetului propus de către comisiune, la propunerea referinței comisiunii, încuviințind și vânzarea casei făcută de D. M a t e i u N i c o l' a plenipotențiatului asociației, și pentru ustenele puse și aduce multumită.

Urmandu la dezbateri detaiata bugetulu Asociației pe anul 186⁵/₆ preliminaru de către comisiune în summa totala de 2100 fl. v. a. și anume

1. că remunerațiune pentru Secretariulu II.	—	—	—	200 fl.
2. spesele cancelariei și a șierbitoriului ei	—	—	—	150 fl.
3. Ajutoriu pentru unu juristu aplicatu la cancelari'a Asociației că scrietoriu stabilu	—	—	—	100 fl.
4. pentru înăvutirea Museului de în Blasiu preliminaru în anu trecut, înse ne scosi.	—	—	—	60 fl.
5. pentru înființind'a comisiune ortografica	—	—	—	400 fl.
6. unu stipendiu pentru unu auditoriu de filosofia, seau pentru unu tehnicu	—	—	—	300 fl.
7. pentru 5 juristi stipendia a 100 fl.				500 fl.
8. spese estraordinarie ale Comitetului				90 fl.

Summ'a 2100 fl.

1. remuneratiunea Secretarului II. cu
200 fl. v. a.
se incuviintiedia.

2. La spesele cancelariei preliminate de 150 fl.
Secr. II. R u s u e de parere, că suntu pré pucine
si propune se se mai mareaşca cu 10 fl, dupa o
desbatere incinsa asupr'a acestei propuneri de a-
dausu, la care au luat parte DD. P o p f i u, M e z e i,
A s e n t e, Canoniculu N e g r u t i u, propunerea co-
missiunei priminduse de catra Adunarea generale,
cei 150 fl. pentru spesele cancelariei
se incuviintiedia.

D. Secr. II. R u s u poftesce că se se iée in
protocolu, că deca summ'a preliminarata pentru can-
celaria de 150 fl. nu s'ar ajnunge, se nu fia respun-
dietoru, acést'a dechiaratiune a D. Secr. de catra
Adunarea generala
se lie spre sciintia.

3. Summ'a de o 100 fl. propusa de catra co-
missiune pentru unu juristu la cancelari'a Associa-
tiunei cá scriitoru stabilu
se incuviintiedia.

4. Summ'a de 60 fl. pentru inavutirea museu-
lui din Blasiu
se incuviintiedia.

5. Venindu sub discussiune summ'a de 400 fl.
preliminata pentru comissiunea ortografica, acést'a

positione remane deocamdata in suspensu, relegandu-se la oca siunea, ce se asteapta a fi data dein partea Comitetului Asociatiunei cu motiunea pentru unificarea ortografiei.

6. Summ'a de 300 fl. v. a. prelimitinata alternativemente pentru unu auditoriu de filosofia ori pentru unu technicu adunarea generale

o incuviintiedia meninduo pentru unu technicu.

7. 8. Ajungandu 'sub desbatere propunerea comissiunei in privinti'a preliminaratoru 5 stipendii cate de 100 fl. pentru auditori de drepturi, si a loru 6 gimnasisti cate 50 fl. v. a., se ivise mai multe pareri exprimate de DD. Dr. Bobu, Asente, Negrutiu, Macelariu, Baritiu, care tote in principiu se invoiau intr'aceea, ca contrahenduse dein stipendiile prelimitinate pentru juristi si gimnasisti, se se faca stipendii pentru doritorii de a frecuenta scól'a reala, — diversitatea opiniuniloru se arata numai in summ'a stipendiiloru si in loculu unde aru fi de a se frecuenta si adeca : in patria ori afora de patria? pentru aceea spre inlesnirea desbateri, propune presidiulu spre decisiune intrebarea : voiesce adunarea generala infiintiarea unui stipendiu pentru scól'a reala? Adunarea generale decidiendu presidiulu enuncia de conclusu :

Contragerea stipendiiloru prelimitinate pentru ju-

risti si giunnasisti in favorea unui stipendiu pentru scól'a reala, se primesce, si

Presidiulu pune adunarei generale spre re-solvare, intrebatiunea, catude mare se fia stipendiulu votatu in principiu pentru scól'a reale.

Dupa o scurta desbatere sustienuta de catra DD. Densiusianu, Baritiu, Moldovanu adunarea generala voteadia

pentru unu technicu? (scól'a reale) 300 fl. v. a.

Mai remanendu dein summ'a de 800 fl. v. a. cari comissiunea iau fostu preliminatu de stipendii pentru 5 juristi si 6 gimnasisti inca 500 fl.

D. A s e n t e S e v e r u, propune cá dein acést'a summa se se faca patru stipendii pentru juristi cate de 100 fl. si doue pentru gimnasisti cate de 50 fl., adunarea generale decide:

Se remana in vointi'a si prevederea Comitetului Asociatiunei de a sistemisa si imparti acést'a sum-m'a de 500 fl. menita pentru stipendii, cum va vedé de a fi mai bine si corespundietoriu impre-giurariloru.

9. fiendu preliminata prin comissiune de spese extraordinari suma 90 fl. v. a. referintele comis-siunei, propune inmultirea acestei summe cu 10 fl. v. a. care propunere priminduse de catra adunarea

generale, summ'a întreaga de 100 fl. pentru spese
 extraordinarie

se incuviintiedia

(Dein contra , s'au aplacidatu 200 fl. v. a.

Vpres.)

XXIII. Fiindu bugetulu anului 186⁵/₆ stato-
 ritu de catra adunarea generale, inainte de a se
 purcede mai departe, danduse cuventu D. profesoriu
 M o l d o v a n u , face urmatórea propunere :

Considerandu incurcatur'a , ce ni s'au causatu
 chiaru in adunarea generale presente, din caus'a, cá
 in bugetulu statoritu la Hatiegu unele spese, care
 neincungiuratu aveau a se face nu s'au prevediutu ,
 s'au celu pucinu nu s'au determinatu limpede, con-
 siderandu, cá tóta cass'a si societatea bine ordinata
 are se aiba inainte de tóte unu bugetu bine regu-
 latu : adunarea generale se decida cá Comitetulu la
 fiacare adunare generale se puna pe més'a adunarei
 generale, unu proiectu de bugetu pentru anulu mai
 deaprópe venitoriu;aceast'a propunere punanduse de
 catra presidiu la ordinea dilei, adunarea generale in
 intregulu ei cuprinsu

o primesce si redica la valóre de conclusu.

XXIV. Comissiunea esmisa pentru prelimi-
 narea bugetului, la 5 suplici incurse la Comitetulu
 Associatiunei, si anume dela G e o r g i e A n d r e i u
 M u r e s i a n u octavanu in Blasiu si Ioanu Pro-

danu clericeu in Sabiiu, cá concurenti pentru premiulu stenograficu preliminaru in adunarea generale dela Hatiegn, — Simeon Moldovanu, Andreiu Morariu si Cosm'a Anc'a invetiatori normali din Naseudu, care ceru remuneratiuni pentru cultivarea pomiloru, — apoi Ioane Criste maiestru legatoriu de carti din Sabiiu, care cere ajutoriu pentru a se provedé cu uneltele necesarii, propune a li se dá asta data negativa fiindu bugetulu in astu anu fórté tiermuru, — iara supplic'a lui Filimon Ilia pentru asemnarea unui stipendiu o recomanda Comitetului, — propunerea comisiunei in privinti'a a tóte suplicele incurse se primesce.

XXV. D. Vice comite alu Zarandului A. Francu intr'o cuventare lunga demustrandu lips'a, ce domnesce pe la scolele populari, neavendu ABCdare cu litere strabune corespundietóre, aru fi de parere, cá pentru unulu, care s'ar adoperá de a compune unu ABCdariu bunu, cu litere strabune, se se aplacidedie una remuneratiune celu putinu de 50 fl. v. a.

aceasta propunere de si adunarea generale o au primitu cu viia placere, totusi nefiindu la timpu, o releaga pana la alta ocasiune.

XXVI. Ajungandu la ordinea dilei raportulu comisiunei a trei'a, care au fostu insarcinata cu conscrierea membriloru noui, R. D. Canonicu Gr. Mihali, cá referinte a

comisiunii perlege list'a cu numele membrilor, care s'au in scrisu cá membrii noi si acelu, cari au respunsu tacs'a anului trecut.

Presidiulu propune adunarei generale spre decisiune intrebarea deca membrii noi in scrisi, a caroru nume s'au perlesu, se priimesu ?

Adunarea generala primesce pe toti membrii noi de membrii Asociatiunii.

Tempulu fiindu forte inaintatu, Siedinti'a se incheia la $2\frac{1}{2}$ ore dupa ameadu, provocanduse adunarea generala din partea presidiulu la continuarea siedintiei, pe dupa ameadu la 5 ore.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Continuare in $29/17$ Augustu dupa amie-
diadi la $5\frac{1}{2}$ ore.

Dein angustimea tempulu neputenduse gatá protocolulu desbaterilor dinainte de amedi, se trece la ordinea dilei.

XXVII. D. R u s u Secr. II. cerendusi cu-
ventu, face urmatóri'a motiune :

Considerandu necesitatea imperiósa a stato-
rirei unei unitati in privinti'a ortografiei ro-
mane cu litere latine; considerandu mai incolo, cá
adunarea Asociatiunii natiunale dein Aradu pentru
cultur'a poporului romanu, petrunsa de ast'a nece-

sitate , a insarcinatu pre Directoratulu Asóc. resp. a provocá pre celealalte Asociatiuni romano sorori dein Transilvani'a si Bucovin'a, cá se aléga dein senulu seu, cate doui barbati de capacitate si specialitate , carii adunanduse la unu locu , se tiena consultatiuni asupr'a statorirei multu doritei unitati ortografice; considerandu, in fine , cá Comitetulu Asoc. tranne romane a imbraciatu cu tóta caldur'a acést'a provocare a On. Directoratu al' Asoc. natiunale dein Aradu , si totu deodata s'a semtitu indetoratu a recomandá cu totu zelulu pertractarea si deciderea acestui obiectu , inca in siedintiele adunari gen. presente : asia cá Secretariu si membru alu acestei Asoc. si mai alesu cá romanu : mi liau volia a propune On. adunari gen. spre pertractare si decidere urmatórele :

On. ad. gen. se binevoiesca a decide , cá primesce in principiu propunerea on. Asociatiuni natiunale dein Aradu, in privinti'a tienerei unei conferintie dein barbati de specialitate , spre scopulu statorirei unitatiei ortografice? déca primesce , dein câli individi se costae numerulu deputatiloru delegati dein partea Asoc. tranne romane la aceeași conferintia? si in urma, undé se se tiena resp. conferintia? alegunduse apoi totu deodata si barbati , cari suntu a se delegá dein partea Asoc. nóstre.

Pentru aceasta propunere cerendosi cuventu, vorbesce D. Canonicu Ne gr u t i u, si e de parere, cá daca adunarea generale propunerea facuta dein partea D. Secr. II. R u s u, o aru redicá la valóre de conclusu, aru fi cu scopu de a se desemná totudeodata si locul conferintieloru, unde se se adune comissiunea. D. vorbitoriu este de parere, cá locul celu mai acomodatu aru fi Blasiulu. (er' de membrii Comissiunei propune pre D. V. presi pre D. B a r i t i u. Vice-presiedintele)

D. protopopu A n t o n e l l i este in contr'a propunerei facute, dein cauza, cá dela conferintia unei comissiuni, cá ceea aduse in propunere de D. Secr. II. nu speredia acelu resultatu, care aru fi de doritu, Domi'as'a propune infiintiarea unei foei filologice, careia se i se asignedie cá subventiune celi 400 fl., preliminati de comissiune, si crede, cá astmodu pregatinduse materialulu cerutu la unificarea ortografiei pe calea concurintiei libere, mai curendu neamu apropiá de scopulu doritu.

Pentru propunerea Secr. II. D. R u s u, mai vorbesce D. Popufiu, iara in contr'a aceleia si in favorea propunerei facute de D. A n t o n e l l i vorbesce Dr. B o b u.

D. Asente Severu propune cá adunarea generale se se dechiare, cá primesce in principiu

propunerea Asociatiunii literare Aradane, iara punerea ei in lucrare se remana pana ce s'aru dechiará si Asociatiunea dein Bucovin'a.

Dr. B r e n d u s i a n u este cu totul pentru de a se lasá campu desvoltarei libere in acést'a materia de atát'a ponderositate pentru limb'a nationale, care sta in legatura cu ins'asi esistenti'a nóstra.

Profesorulu M o l d o v a n u spriginesce propunerea Secr. II. D. R u s u. — D. A l e s a n d r u R o m a n u nu vede mare divergintia in ortografi'a Transilvaneniloru si a Ungureniloru, este in contr'a propunerii Secr. II D. R u s u si nici propunerea D. A n t o n e l l i nu o pote sprijini, propunerea Asociatiunii Aradane in principiu aru fi de a se primí, dara de o cam data ar fi de a se mai dá tempu de unu anu la pregatire prin diurnalele, ce le avem, oferíndu insusi foia, ce o are sub directiunea Domniei sale; in astu intielesu cugeta de a se insciintiá Asociatiunea lit. din Aradu.

Dupa inchieierea desbaterei dein trei propuneri, care s'au facutu punendu presidiulu propunerea D. A l. R o m a n u la votisare,

Se accepe si conclusulu adunarei generale este: se se respunda Asociatiunii literare Aradane, cumca propunerea facuta din partea aceleia, in principiu se primesce, daru punerea ei in lucrare se amana pe unu anu, in care tempu obiectulu diver-

gintiei ortografice se se ventilede prin foile publice, rugandu pre respectivii D. redactori pentru publicarea articliloru, ce se voru scie in astu obiectu spre ajungerea scopului dorit u.

XXVIII. D. Secr. II. R u s ̃ u cetesce motiunea sa resp. propunerea Comit. privitoria la pertractarea cestiunei despre compunerea unui dictionariu etimologicu si a altui dictionariu in limbele patriei, facundu totu deodata cu acea ocasiune cunoscutu adunarei generale, cumca la provocarea Comitetului Associatiunei, de dto 4 Iuliu a. c. adresata catra toti aceli barbati de litere dein t̃ota romanimea, cari aru fi posiediendu seau in scrisu, seau in tipariu elaborate de feliulu acest̃a, c̃a se incunoscientiede pre Comitetulu Associatiunei; au respunsu pan' acum numai D. Simeonu M a n g i u c 'a Jude de cercu dein Jamu, Comitatu Carasiu, apoi D. S a v 'a P o p o v i c i u B a r c i a n u si Visarionu R o m a n u ; cesti dein urma, tramitiendu si cateva coale dein dictionariulu seu, ce se afla sub tipariu; se cetescu apoi adresele respectiviloru.

Reverendissimulu D. Canonicu N e g r u t i u face propunere, c̃a pentru compunerea unui dictionariu etimologicu si altu dictionariu in limbile patriei se se desemneze unu premiu de cate 100 # pentru unulu.

DD. D e n s i u s i a n u, A s e n t e, M o l d o v a n u suntu in contr'a propunerei; Dr. B o b u pentru propunerea D. C a n o n i c u N e g r u t i u. D. B a r i t i u se simte indetoratu a vorbí in numele Brasioveniloru, carora nu li a trecutu nece prein minte cá se cugete la tiparirea unui dictionariu dein fundulu Associatiunei, si s'aru bucurá inse daca aflanduse unu asemenea opu gat'a, Associatiunea Transilvana aru luá asupr'asi ingrigirea tiparirei, si fiendu gat'a, pentru a i se dá unu feliu de autoritate, l'aru revedé si premiá.

D. A. R o m a n u este in contr'a premiarei.

Presidiulu resuma propunerile facute dein parteá DD. R u s u, N e g r u t i u si B a r i t i u, si la intrebaria deca adunarea generale voiesce de a se ocupá cu edarea unui dictionariu? adunarea decide cá voiesce.

(Nota: Dein contra adunarea s'a dechiaratu, cá nu e in s'are a se ocupá cu edarea loru, dein cauza cá nu are midiloce pecuniarie.

Vpresedintele)

Acumu venindu la votisare propunerea D. C a n o n i c u N e g r u t i u nu se primesce.

Si in fine motiunea Domnului B a r i t i u cá se

se premieze unu dictionariu aflatu de corespondie-
toriu si acarui editiune o va ingrigi Asociatiunea
romana,

se primesce.

(Adunarea a decisu numai, cumu cà opurile, ce
i se voru substerne, va ingrigi a se censurá, si
a reportá adunarei venitorie, totu de o data a re-
comendá adunarei, pe cele aflate de demne a se
premiá dupa starea finantiaria a Asociatiunei.

Vpresiedintele)

XXIX. D. Secretariu II. R u s u face urmatóri'a
motiune :

Considerandu , cà e bene si cu scopu , ba
tocm'a delipsaU cáj / natiuneaive romana sesiij cunósca
pre barbatii sei celi zelosi , cari spriginescu si
contribue la inaintarea cultu rei r o m a n u l u i ,
prin urmare si la spriginirea acestui p a l a d i u
n a t i u n a l e , ad : a Asoc. tranne romane : asia
eu din astu motivu , si in conformitate cu unu
Conclusu alu Comitetului Asoc. , me sentiu detoru
a face propunerea , cá numele P. T. membriloru
Asoc. , se se publice si tiparésca , cu ocasiunea ti-
parirei acteloru acestei adunari , tocm'a dela urdi-
rea acestei Asoc. adeca : pre an. Asoc. 186¹/₂
186²/₃ 186³/₄ 186⁴/₅ si de aici încolo se se tipa-
résca regulatu in totu anulu.

acést'a propunere se primesce.

XXX. Venindu la ordinea dilei alegerea de membri onorari, la propunerea D. B a r i t i u cá pentru acést'a aru fi trebuitu a se alege o comisiune, carea numele acelu Domni, ce s'aru fi propusu adunarei de membri onorari, se i fi datu mai inainte, si dupace acest'a nu s'au intemplata, propune cá asta data se remana propunerea si denumirea de membri onorari.

propunerea se prtmesce.

XXXI. Presidiula pune la ordine alegerea locului si a tempului adunarei generale viitórie, la propunerea D. A s e n t e S e v e r u,

Se alege de locu alu adunarei generale viitóre Alb'a Iuli'a, iara tempulu se prefige pe 15/27 Aug.

XXXII. Pentru verificarea protocolului se alege o comisiune in personele DD. C o n s t a n t i n u C u m a n u, B a s. H a r s i a n u, parintele D. A d a m o v i c i u, B a s. D u c ' a si I o a n e G a l l u.

Astfeliu ajungandu adunarea generale la finea lucrarilor sale, presidiulu incheia adunarea, cu urmatórea cuventare (aclusa sub **M.** lit. **M.**), la care D. protopopu A n t o n e l l i respondiendu, multiamesce Reverendissimului D. Vice-presiedinte pentru pacienti'a si intielépt'a conducere; i poftesce, cá atotuputerniculu De-

mnedieu se-i pastredie sanetatea la multi ani,
 că sesi pota terminá opuku celu de mare pre-
 tiu pentru natiune. Se traiésca.

Inchieierea Siedintiei la 8 1/2 ore ser'a
 S'a verificatu Abrudu, in 30 Augustu 1865.

C u m a n u
 membrulu Comiteturui verifictoriu

H a r s i a n u
 m. Com. verif.

I. G a l l u
 m. Com. verif.

D. A d a m o v i c i u
 m. Com. verif.

T i m. C i p' a r i u m. p. Canonicu si V. pre-
 s'edinte alu Asociatiunei; si presiedinte alu Adu-
 narei generale dein Abrudu:

I o a n e V. R u s u m. p.
 Secretariu Assoc. tranne rom.

M a t e i u N i c o l' a m. p.
 advocatu si Secr. ad hoc.

F u s t i n u P o p f i u m. p.
 Prof. si Secr. ad hoc.

A.

Prea estimati Domni si frati!

Asi fi doritu dein tota anem'a, cá si cu oca-
siunile mai inainte, nu numai io, ci noi cu totii
câti ne aflâmu acumu si ne aflaramu la adunarile
cele mai de aproape trecute, cá insusi prea Ven.
Presiedente alu acestei Asociatiuni se se fia potutu a-
flá in midiloculu acestei stralucite adunari, spre
a o conducere cu tota energi'a indatenata, si cu
tota insufletirea, ce scie insuflá in anemele totu-
roru, si a nu lasa si acumu a treia óra acesta sar-
cina atatu de grea pre umeri asia de nepotentios;
si mai alesu in momentele de facia, candu si a-
cumu am de a suferi de in partea nnoru scaim-
bari aprice in sanetate-mi, si abia cutezai a plecá
intru una calatori'a asia de lunga si molesta pen-
tru celu patemitoriu spre implenirea unei oblega-
tiuni atátu de importante. Inse si acumu, atátu
ostenelele puse in caus'a ierarchiei sale, câtu si
alte acte oficiose, nu lasara pre Esc. Sa, precumu
avù bunetate ami scrie, nece cu acesta ocaziune
a ocupá acestu scaunu, la carele si a dou'a ora
l'a chiamatu increderea generale a Adunariloru A-
sociatiunei.

Inse pre câtu-mi este de mare parerea de

reu, a mea si a nostra a tuturoru, pentru absentia Esc. Sale, — pre atatu-mi este de mare si bucuri'a de alta parte, ca D. dieu, bunulu parente alu nostru alu tuturoru, ne a adunatu éراسي la unu locu, ca se ne consultamu si mai in colo de afacerile Asociatiunei nostre, si despre midiloncele, ce suntu a se lua pentru a inainta scopulu acesteia, literatur'a si cultur'a nationale. Caci deca scopulu e asia de mare, si cu atate greutati impreunatu, precumu fia-care dein noi semte si scie, si deca acestu scopu e atatu de comune pentru tota natiunea romana nu numai dein patri'a nostra, ci si mai departe, fiendu ca rezultatele si coseceni-tiele ori caroru intreprinderi nece una data nu re-manu restrinse la cerculu, pentru care s'a intre-prensu, ci totu de un'a si intendu undele sale giuru inpregiuru in tote partile, atunci si nevolienti'a nostra, zelulu, nepregetarea, inca se cade se fia comune, alu tuturoru, dein tota anem'a, cu tota caldur'a, si dein tote poterile. Pentru ca resulta-tele mari nu se potu castiga cu poteri mici; si causele nationali ori de ce natura se fia, nu numai politice, ci si cele literarie si cele de cultura, suntu totu de un'a cause gigantece, cari nu le potu duce in efectu pigmeii, pregetatorii de avere si de activitate, ci barbatii cu energia, si prompti la ori ce sacrificiu catu de mare se fia.

Cá presedinte in or'a de acumu asi avé obligatiune, de a dá celu pucinu una rapede idea despre progresulu, ce a facutu Asociatiunea nostra in respectulu inaintarei atátu a literaturii cátu si a culturii nationalii, — inse acesta idea, credu io, cá fia-carele de intre noi va poté se sio faca insusi dein reportulu activitatii Comitetului centrale in decursulu anului, ce acumu se inchia. Er' deca cumuva ide'a, care va si o formeze ceneva in acestu respectu, nu va respunde deplenu asteptarii interne ale sale, asi rogá, se se lie in consideratiune, si ce am disu mai susu despre rezultatele mari, dupa ce poterile Asociatiunii nostre atát'a suntu de micce, cátu e de mirare, cumu amu si eutezatu a ne apucá de scopure asia de inalte cu poteri si midiloce atatu de micciore.

A venitu tempulu, credu io, in care mai cu multa seriositate se considerámu momentositatea intreprinderii nostre, se ne scuturámu ori dein letargia ori dein nepasare, se luámu nou sboru spre a dá aripe Asociatiunii intru scopurele ei, pentru cá a o lasá se stagneze si se se innece in nepotentiele si neaverea ei, ar' fi lucru prea-tristu si pecatu forte mare.

Semnele precurgatoria inse-mi dau anema se sperezu, cá Adunarea de acumu va se faca epoca noua in analele Asociatiunii nostre. Dè ce-

ru lu , că acestu locu clasicu alu vechiloru nostri parenti se insufle in anemele nostre ale toturor'a spiritulu acefui poporu mare , carele in tote partile lumei , unde au petransu cu braciulu loru celu vertosu , au introdusu si cultur'a impreuna cu literatur'a romana.

Adaugu salutarca mea cea mai cordiale atātu câtra prea ven. Adunare generaria , câtu si in numele acestia eatrâ prea demnii cetatiani ali locului acestui , carii ne au acuprensu cu atâta cordialitate fratiesca si ospitalitate rara.

Totu de una data dechiaru siedenti'a adunarei generarie de deschisa.

Dîsa in Abrudu ¹⁶/₂₈ Aug. 1865.

T. Cipariu m. p.
V. presied.

B.**Raportul**

Secretariului II. despre lucrările și decisiunile mai însemnate ale Comitetului Asociațiunii transilvane române, în decursul anului Asociațiunii 186⁴/₅.

A.)

În conformitate cu §-lu 32. lit. g.) a statutelor Asociațiunii transilvane române pentru literatură română și cultură a poporului român, pe baza protocoalelor, ce s-au luat în ședințele lunare a Comitetului Asociațiunii transilvane române, subscrisul Secretariu II, are onoare a aduce la cunoștință și apretuirea onorabilei Adunări generale lucrările și decisiunile Comitetului cele mai însemnate pre anul Asociațiunii 186⁴/₅, adică începând de la adunarea generală a Asociațiunii transilvane române ținută la Hătiegu în 1—2 Augustu a anului trecut, până la adunarea generală prezentă. — Și mai antaniu dar', urmând ordinea cronologică, voi începe cu :

I-a Siedintia lunaria a Comitetului Asociatiunei tinuta in 6 Septembrie c. n. 1864.

In asta siedintia, Comitetulu Asociatiunei si-a tinutu de ceea d'antaniu a sa detoria, a se ocupá cu punerea in lucrare a concluseru aduse in adunarea generale tinuta la Hatiegu in 1—2 Augustu a. tr. si anume:

a) Prein §-lu 38 se decise a se face catu mai curendu pasii necesari la locurile mai Inalte pentru esoperarea aprobarei adauseloru, respective a modificatiuniloru facute la §§-ii 23 si 30 dein statutele Asociatiunei: in privinti'a portarei presidiului in siedintiele lunarie a Comitetului, in casulu candu presedintele si Vice-presedintele Asociatiunei, aru fi altu-cum impedecati, cum si in privinti'a substituirei membriloru ordinari ai Comitetului, in casulu candu orecarii n'aru poté luá parte la siedintiele lunarie, — prein membrii suplenti.

Totu prein §-lu 38 se decise a se substerne prea gratiösei aprobari a Maie statei Sale c. r. Apostolice, intemplat'a nou'a realegere a presedintelui si Vice-presedintelui Asociatiunei, in conformitate cu §-lu 11 a Statuteloru Asociatiunei.

b) Prein §-lu 39 se Inara mesurele necesarie pentru impartirea stipendieloru preliminate dein partea adunarei gen. a Asociatiunei tinute la Ha-

tiegu in siedinti'a sa dein 2 Augustu a. tr. pre anulu scolasticu 1864¹ in summ'a de 1600 fl. v. a. dein care 100 fl. v. a. fura preliminati pentru unu scriitoriu stabilu in Cancelari'a Asociatiunei; in privinti'a acestor'a se decise, cá se se impartiesca pre calea concurselor cu terminulu pre 1-a Novembre 1864.

c) Prein §-lu 40 se decise cá unulu dein cele dóue stipendia de cate 50 fl. v. a. preliminate dein partea adunarei gen. dela Hatiegu p. 15 pentru ajutorarea acelor tineri, carii se voru destinge cu progresulu in art'a stenografica, se se confereze studentelui gimnasialu Filimonu Iliá, carele cu oca-siunea adunarei gen. dela Hatiegu, dede probe multiamitoare despre progresulu in art'a stenografica, éra pentru cel'alaltu stipendiu éra si de 50 fl. v. a. se decise a se publicá concursu cu terminulu pana in 1-a Maiu 1865.

d) Prein §-lu 41 se decise impartirea celor dóue premia de cate 25 fl. v. a. preliminate dein partea adunarilor generale a Asociatiunei ténute la Brasiovu si la Blasiu, ceea d'antania in anulu 1862 p. XIV. ceea dein urma in anulu 1863 p. 7. lit. b) pentru acelia, carii voru documentá, cá posedu celi mai multi si mai frumoși fragari — dudi — destinati pentru prasirea viermiloru de meta-sa. — Aceste premia se conferira pre calea con-

curselor, si anume unu se aseamă Domnului oficialu de monetaria in Alb'a-Iuli'a, Victoru P i p o s i u, carele cu ocasiunea adunarei dela Hatiegu dein a. tr. documentă cu documente demne de tota credinti'a, cumca posiede 109 fragari in starea ceea mai buna si mai frumosa de cate 5—6 ani; — alu doilea se dede școlei romane gr. orientale dein Erdő Szent György, carea inca dovedi totu cu ocasiunea adunarei dela Hatiegu a. tr, că posiede 72 fragari de cate 3, 5—8 ani, érași in stare buna, si pre langa aceea, o scola de ultoi de cate 4—5 ani, in numeru pana la 200.

e) prein §-lu 42 se aduse decisiune in privinti'a celoru două premia de cate 100 fl. v. a., destinate dein partea adunarilor gen. dela Brasiovu 1862 p. VII. si Blasiu 1863 p. 22, pentru ajutorarea a loru doi teneri romani cualificati in vre o meseria, si anume unulu deintre aceste premia, se dede tenerului sodalu de mesariu, D e m e t r i u B o i u dein Sighisiór'a, carele corespunse pre deplinu conditiuniloru defipte pentru meritarea acelu premi, in respectivulu concursu; — éra pentru cel'al'altu premi, neaflanduse pre atunci concurente, cu cualificatiunea ceruta, se determină a se publică de nou concursu cu terminulu pana in 1-a Maiu 1865.

f) Prein §-lu 43. amesuratu budgetului prelinatu dein partea adunarei gen. dela Hatiegu in

siedintia s'a II. p. 15; **Comitetulu Asociatiunei de-**
cise asemnarea urmatoarelor solutiuni:

1) 200 fl. v. a. onorariulu anualu a **Secre-**
tariului II.

2) 100 fl. v. a. pentru unu scriitoriu stabilu
 in cancelari'a **Asociatinnei,**

3) 140 fl. v. a. pentru trebuintiele curente ale
 eancelariei **Asociatiunei.**

g) Prein §-lu 44 se aduse decisiune, cá conclu-
 sulu adusu in siedinti'a II. a adunarei gen. tienute la Ha-
 tiegu in anul tr. p. 20, in privinti'a constituirei secti u-
 niloru scientific e, proiectate in adu-
 narea gen. dela Brasiovu dein 1862 p. XV, si a-
 nume sectiunile: filologica, istorica si fisico-na-
 turale, se se puna in lucrare, si respectivii P. T.
 DD. presiedinti alesi in numit'a adunare, se se in-
 cunoscientieze despre acestu conclusu. — Ceea ce
 s'a si facutu, precum se vede dein protocolulu a-
 gendeloru **Asociatiunei transilvane romane Nro:**
 131. a. tr.

h) Prein §-lu 46, **Comitetulu Asociatiunei de-**
cise a intrá in comunicatiune si relatiuni cu Comi-
 siunea centrale dein Vien'a, infientiata cu scopu de
 a eruí si conservá monumentele edili, carei'a spre
 acestu scopu, i-se si tramise câte unu esemplariu
 dein actele **Asociatiunei.** — Asemene se puse A-

sociatiunea in relatiune si cu institutul c. r. geologicu dein Vien'a

i.) Prein §-lu 47, Comitetulu primesce cu recunoscientia o copia autentica dein testamentulu domnului Georgiu Ancanu — predata dein partea Venerabilului Ordinariatu Metropolitanu greco-orientale dein Sibiiu — carele a testatu in folosulu fondului Asociatiunei 100 fl. v. a. si totu d'odata se pusera la cale mesurele de lipsa pentru esolvirea sumei testate, in primirea cassei Asociatiunei transilvane romane. Care summa inse, pan'acum nu s'a primitu la cass'a Asoc.

Deintre lucrarile si decisiunile Comitetului Asociatiunei in sedinti'a dein 6 Septembrie, cá demne de insemnatu meritéza inca a se mentioná urmatoarele.

a) Comitetulu Asociatiunei dupa tóte provocarile sale vediendu, cá tacsele de membrii ordinari, nu incurgu regulatu dela mai multi domni membri ordinari, prein urmare, cá se afla restante sume insemnate, — asia petrunsu de dorinti'a de a aflá vre unu medilocu asecuratoriu in privinti'a esolvirei regulate a tacsei prescrise prein §-lu 6 dein Statutele Asociatiunei, se semti indemnatu si totu deodata in interesulu benelui publicu nationale, ce se representéza prein acestu institutu nationale, se semti si indetoratu pre respectivii

domni membrii ordinari, carii de unu seau doui ani , se afla in restantia cu tacsele defipte prein §-lu 6 dein Statutele Asociatiunei , ai provocá; cu tóta onórea , prein bilote anumite , cá se respunda tacsele restante. — Spre care scopu se si decise tiparirea a loru 1000 esemplare provocari. — Cu ast'a ocasiune se decise si tiparirea a loru 1000 esemplaria diplome pentru membrii noui ai Asociatiunei, cum si tiparirea actelorú adunarei generale dela Hatiegu in 500 esemplaria , conformu decisiunei dein siedinti'a II. a adunarei generale tiente la Blasiu in anulu 1863. (Vedi § 53).

b) In urma, Comitetulu Asociatiunei totu in ast'a siedintia, decise, cá : c. r. Ministeriu de Statu se fia rogatu, cá se aiba bunetate a dispune, cá dein partea Academiei de sciintie dein Vien'a, se se tramita câte unu esemplariu dein actele acelei'a, si pentru bibliotec'a Asociatiunei ; — pasii necesari in ast'a privintia s'au si facutu, precum se vede dein protocolulu corespondintieloru Nro: 160, a. tr. si actele s'a si primitu precum se va vedé mai in diosu.

II-a Siedintia lunaria a Comitetulu Asociatiunei, tiente in 4 Octobre 1864.

Deintre lucrarile acestei siedintie mai momentóse suntu urmatórele :

a) După ce Comitetul Asociației luă cu bucuria știa despre cartea oficială a Institutului Magistratului din Abrud de la 8 Iunie 1864, prin care se împartășește Asociației declarația de ereditate a succesorilor lui **Dionisiu Telechi** din Abrud, de la 3 și 12 Noiembrie 1863 Nr. 369 și 385; — și după ce din cuprinsul respectivei declarații se convinsese Comitetul, că **Dionisiu Telechi** a testat în folosul fondului Asociației casele sale de sub Nr. 229 și 52 cum și o parte de baie de la „Poian'a“ în Chirnicu, și una din jumătate parte din Chirnicelu la „Catielu“, dintre care înseamnă casa de sub Nr. 52 și partea de baie, numai după moartea prea demnei veduve a repausatului, vor deveni în proprietatea fondului Asociației, — Comitetul Asociației, prin §-lul 58 nu lipsi în puterea îndatoririi și misiunii sale, a lua asupra-și dispunerea, îngrijirea și administrarea realităților testate, împotărindu totu deodată pe domnul avocat **Mateiu Nicol'a**, că în egalitate de avocatul Asociației transilvane române, se facă pașii necesari pentru asigurarea, respectiv apărarea drepturilor și intereselor fondului Asociației, cu privire la susnumita dispoziție testamentară.

Acestu legat piu, destinat spre un scopu

asia nobilu si maretiu , spre scopulu inaintare si consolidare culturei, se aduce la cunoscinti'a onorabilei adunari generale, nu numai dein motivulu, cá natiunea se aiba o-casiune a urmarí cu tóta atentiunea, a cunósce si a pretiuí dupa merite pre benefacatorii si jertfitorii sei, ci totu deodata si spre a dá espresiunea cea mai fidela a recunoscintiei si stimei, cu care ne semtímu indetorati catra toti aceli barbati demni, cari rivaliséza cu o nobila emulatiune, in culegere si adunarea materialului necesariu spre consolidarea vietiei si culturei nationale, sierbindu totu odata de modelu posteritatiei recunoscatorie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

b) Dupa aceste lucrari dein mai susnumit'a siedintia, pre lenga afacerile asia numite curente, care atensera mai multu manipulatiunea interna, ar' fi a se mai amentí aici scontarea casei Asociatiunei §. 57., care s'a urmatu regulatu in tóta lun'a la fiacare siedintia, si apoi asemnarea esolvirei unoru sume preliminate dein partea adunarei generale tiente la Hatiegu in anulu trecutu si anume 60 fl. v. a. pentru ajutorarea muse eloru naturalo-fisice dein Blasiu si Brasiovu, si 100 fl. v. a. pentru procurarea de carti in folosulu bibliotecei Asociatiunei (§, 64.) — Urméza:

III-a Siedintia lunaria a Comitetului
Asociatiunei, tienuta in 8 Novembre
n. 1864.

Deintre lucrările Comitetului in ast'a siedin-
ti'a, — afora de presentarea raportului despre sta-
rea cassei Asociatiunei (§. 66.) — afora de in-
cunosciintierea despre espeduirea provocariloru
catra DD. membri ordinari restanti cu tacele pre
anii trecuti, a caror'a numeru se su'i la 550 (§.
68.), — si afora de alte afaceri asia numite curente,
— mai momentosa fũ impartirea stipendiiloru pre-
liminate dein partea adunarei generale tienute la
Matiegu in 1—2 Augustu 1864, in summ'a de
1500 fl. v. a.

Comitetulu Asociatiunei avendu in vedere
conclusulu adunarei generale tienute la Brasiovu in
anulu 1862 p. VI. cum si respectiv'a decisiune a
sa propria de dtto 1 Martiu 1863 §. 19, dupa o
seriosa esaminare a documenteloru produse dein
partea respectiviloru concurenti, cestionatele stipen-
dia a aflatu cu cale a le conferi in modulu ur-
matoriu :

a) Cele siasa stipendia de cate 100 fl. v. a.
destinate pentru ascultatorii de drepturi s'au
datu teneriloru ascultatori de drepturii: Ioane
Nichit'a in IV. anu, si Procopiu Laz'a in III. anu,
ambii ascultatori de facultatea juridica la Universi-

tatea regia dein Pest'a, acesti'a au avutu si in anul scolasticu trecut stipendia dela Asociatiune, — apoi lui Gerasimu Candrea juristu in IV. anu la Academi'a c. r. dein Sibiu, carele érase a avutu si in anul trecut; mai incolo tenerului Georgiu Gerasme Rusu, auditoriu de drepturi la universitatea dein Vien'a in anul I; apoi lui Nicolau Olariu ascultatoriu de drepturi la Academi'a c. r. dein Sibiu in anul I, carele a avutu stipendiu dela Asociatiune si cá gimnasistu in anul scolasticu 186³/₄; si in urma lui Comanu Chicea juristu in anul II. la Academi'a c. r. dein Sibiu, carele inca avuse si in anul scolasticu precedente; dara — precum se va vedé dein acestu raportu la siedinti'a dein 10 Ianuariu 1865— cestu dein urma intr'aceea mai capetandu si alte ajutoria cum si dein alte temeieri, trebui a abdice de sum'a stipendiului, ce mai remase dupa scoterea ratei antanie, care totu in siedinti'a dein 10 Ianuariu 1865 se conferi altui teneru, precum se va vedé mai diosu in acestu raportu, la loculu seu.

b) Cele 6 stipendia de cate 50 fl. v. a. destinate pentru ascultatorii de studiale gimnasiale, se impartira teneriloru: Ioane Micu si Georgiu Muresianu in VIII. clase la Gimnasiulu dein Blasiu, lui Aureliu Isaacu in VIII. cl. la Gimnasiulu c. r. de Statu in Sibiu, lui Zacharia Benn'a in VIII. cl. la Gimn. lateranu dein Sibiu, toti acesti'a avura numitele

stipendia, si in anulu scolastecu precedente ; apoi lui Stefanu Torpanu studinte in VIII. cl. la Gimn. dein Blasiu, in urma, lui Hieronimu Gheagi'a studente in VI. cl. la Gimn. romanu dein Brasiovu, dar' apoi numitulu teneru aratandu in o chartia a sa, cà pre an. scol. 186⁴/₅, avù norocirea a se impartasi cu unu stipendiu dein partea eforiei scolastice romane dein Brasiovu : asia Comitetulu in siedinti'a urmatoria dein 6 Decembre 1864, acestu stipendiu lu conferi altui teneru, anume lui Dionisiu Radesiu, studinte in VIII. cl. la Gimnas. c. r. de Statu in Sibiu.

c) Cele 2 stipeudia de cate 300 fl. v. a. destinate pentru doi teneri ascultatori de facultatea filosofica in Vien'a, cu scopu de a se pregati pentru catedra de profesori gimnasiali, se dederà éراسi teneriloru : Ioane Dragomiru si Nicolau Popu, carii le avura si in anulu scol. precedente; ambii dovedira prein atestatele produse, cumca le meriteza pe deplinu.

IV-a Siedintia lunaria a Comitetului Asociatiunei tienuta in 6 Decembre 1864.

Deintr' acest'a siedintia — afora de afacerile curente, cum suntu raportulu despre starea cassei Asociatiunei (§. 74), raportulu despre sumele de bani incasati (§. 77), — nu se dateza altu ceva

mai demnu de a se mentioná, voiú trece deci la siedinti'a lunaria urmatoria.

V-a Siedintia lunaria a Comitetului Asociatiunei tienuta in 10 Ianuaru 1865.

Deintre lucrarile acestei siedintie, in carea s'a pertractatu mai alesu afaceri asia numite curente — cum: presentarea raportului despre starea cassei (§. 1) si raportulu despre sumele intrate ñela siedinti'a dein urma (§. 8) — merita a se aduce la cunoscienti'a Onorabilei adunari generale aceea fapta imbucuratoria, cà Asociatinnea nostra, facia cu tota sterilitatea, ce a dominatu si in privinti'a fondului Asociatiunei in anii dein urma, totusi avù norocirea a mai capetá inca unu membru fundatoriu nou, anume pre D. Daniele Popoviciu parochu gr. orientale dein Resinariu, carele in acést'a siedintia prein Domnulu membru alu Comitetului si fiulu seu Sav'a Barcianu Popoviciu predede in proprietatea fondului Asociatiunei in obligatiuni de a le imprumutului de Statu dein 1854,200 fl. v. a. cu cuponii respectivi incepundu dela 1 Ianuaru a. c. (§. 2).

Apoi totu in acést'a siedintia se conferi tene-nerului Ioane Siandru, juristu in III-lea anu la c. r. Academia dein Sibiiu, unu stipendiu, (respective re-

stulu de 66 fl. $66\frac{2}{3}$ xr. v. a.), ce prein resignarea juristului in anulu II, Cumanu Chicea, carele intr'acee'a capetà alte ajutoria, deveni vacante. — Acestu stipendiu se dede numitului teneru pre bas'a testimonialoru si documenteloru sale produse cu ocașiu-nea concursului seu la vreunulu dein stipendiale Asociatiunei, publicate cu terminulu pana in 1 No-embre 1864. — (Vedi si siedinti'a III. dein a-nulu 1864.) —

VI-a Siedintia lunaria a Comitetului
Asociatiunei trans. tienuta in 7
Fauru 1865.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deintre afacerile Comitetului Asociatiunei in mentionat'a siedintia, subscrisulu are placut'a oca-șiune a aduce la cunoscenti'a Onorabilei adunari generale, cumca c. r. Ministeriu de Statu prein char-ti'a de dto 22 Ianuarius Nrulu $\frac{400}{M\ de\ St.}$ I, la rogarea Comitetului Asociatiunei de dto 10 Septembrie 1864, binevoli a lu inscientiá, cumca Academi'a impera-tesca de scientie a decisu a impartasi Asociatiunei transilvane romane, dein raporturile, scriptele si publicatiunile sale cate esira pana atunci, si se mai aflara disponibile.

Acést'a inscientiare o primi Comitetulu spre ceea mai placuta scientia, intre aclamatiuni entu-

siastice de: „se traiesca“, si subscrisulu cugeta, că face numai unu servitiu placutu onorabilei adunari generale, deca de asta ocasiune se folosese spre a aduce acést'a imbucnatoria scire prefacuta deja in fapta si la cunoscenti'a Onorabilei adunari gen., carea va scí pre deplinu apretiuí meritulu si importantia acestui castigu in folosulu Asociatiunei noastre, mai alesu dein punctu de vedere scientificu si literariu, unu scopu acest'a principale alu Asociatiunei nostre (§. 10).

Mai incolo cá afaceri mai demne de insemnatu dein siedinti'a ast'a vinu a se memorá:

a) In ast'a siedintia, **Comitetulu Asociatiunei** si-tienù de detoria in loculu Domnului controloru al' Asociatiunei **A l e s a n d r u B a c u**, carele fù transpusu in activitate la Temisior'a, prein urmare cautà a se departá dein Sibiu — a substituí pana la adunarea gen. presente, unu altu controloru in person'a domnului profesore si membru suplente alu **Comitetului I o a n e P o p e s c u**; — ceea ce prein acest'a se aduce la cunoscenti'a Onorabilei adunari gen. cu aceea adaugere, că **Comitetulu** in considerarea fidelului si neobositului servitiu doveditu dein partea Domnului **A l. B a c u** in postulu de controloru alu Asociatiunei, se [aflà motivatu asi esprime recunoscenti'a sa; — totu deodata dispu-

nendu si o comisiune pentru predarea casei in primirea substitutului controloru. (§. 13). —

b) In urmare a conclusului (§. 14), dein ast'a siedintia, Comitetulu dorindu a se pune in relatiuni si cu alte societati si reuniuni scientifice dein patria, tramese cate unu esemplariu dein actele sale reuniunilor : „pentru „cunoscienti'a patriei“ — si „scientiele naturali.“

c) Totu in ast'a siedintia Comitetulu luà spre scientia actele tramise dela institutulu c. r. geologicu dein Vien'a, cá scaimbu in folosulu bibliotecei Asociatiunei in numeru treidieci si trei volume, despre care cum si despre alte carti intrate in folosulu bibliotecei Asociatiunei, va reportá domnulu bibliotecariu alu Asociatiunei in sensulu p. 15 dein program'a acestei adunari gen.

d) Celealalte afaceri mai atingu numai raportulu Secretariatulu despre sumele intrate la cass'a Asociatiunei dela siedinti'a trecuta a Comitetulu pana la ast'a siedintia, care raportu s'a facutu regulatu la fiacare siedintia, precum dovedesce protocolulu siedintieloru lunarie a Comitetulu Asociatiunei transilvane romane, publicanduse totu deodata in „T e l. r o m.“ dein luna in luna, banii incursi cum si numele DDloru trametietori.

VII. Siedintia a Comitetului Asociatiunii transilvane romane tinuta in 7 Martiu a. c.

Despre acést'a siedintia numai atata mi liau volia a observá, cumca ea s'a ocupatu numai cu afacerile, asia numite curente, intre care vine a se mentioná — prezentarea starei cassei Asociatiunii care pre atunci posiedea sum'a de 21,328 fl. 92 xr. v. a. — relatiunea seau raportulu secretariatului despre sumele incurse la fondulu Asociatiunii dela siedinti'a trecuta. Urmeza.

VIII. Siedintia lunaria a Comitetului Asociatiunii trans. rom. tinuta in 4 Apriliu a. c.

Deintre lucrarile, cu care s'a ocupatu Comitetulu Asociatiunii in ast'a siedintia — abstra-gundu dela celel'alte afaceri asia numite curente — subscrisulu reportatoriu si-lia volia, prein acést'a a aduce la cunoscienti'a Onorab. Adunari generale unu conclusu al' Comitetului Asoc. (§ 25), in poterea caruia, dein consideratiunea lipsei urgente a tenerului ascultatoriu dela facultatea filosofica la Vien'a, Ioan e Drago miru, i-se asemnà dein cass'a Asociatiunii pre anulu scolasticu 186⁴/₅, unu ajutoriu de 60 fl. v. a. cá „bani colegiali.“

Comitetulu Asociat. se află indemnatu a aduce acestu conclusu motivatu prein necesitatea ceea mai ardiente a suplicantelui teneru — in speranti'a, că adunarea generale presente inca va binevoí alu aprobá; — in casulu contrariu inse, Comitétulu totu atunci s'a deoblegatu, că va ingrigi a se refundá pre alta cale sum'a mai susu amentita.

IX. Siedintia §lunaria a Comitétului Asociatiunei, tienuta in 2 Maiu a. c.

Cu privire la lucrarile Comitétului in ast'a siedintia, am onore a reportá urmatoriale :

a) s'a impartasitu o chartia a Inaltului Guverniu regiu de dto 6. Apriliu Nro 9869 a. c. prein care se aduce la placut'a cunoscentia, cumca Maiestatea Sac. r. Apostolica, s'a induratu prea gratiosu a aprobá modificatiunile, respective : adausele facute de adunarea gen. tienuta la Hategu in 1—2 Augustu a. tr. la §§. 30,23, dein statutele Asociatiunei in privinti'a portarei presidiului la siedintiele lunarie a le Comitétului, in casulu absentarei presiedintelui si Vice-presiedintelui ordinariu al' Comitétului, cum si in privinti'a alegerei de 6 membrii suplenti ai Comitétului.

Comitétulu decise că tiparindu-se statutele A-

sociati. respectivele adause la numitii §§-i, se se intretiese la locul convenitu. (Vedi: § 29). —

b) Totu cu ast'a ocasiune, se comunică si o alta chartia a Inaltului Gubernu de dtto 22 Martiu Nro 8271—1865 prein carea se aduse la cunoscenti'a Asociatiunei, cumca **M a i e s t a t e a S a c. r. A p o s t o l i c a**, s'a induratu prea gratiosu a aprobá si alegerea presiedintelui si a Vice-presiedintelui Asociatiunei pre alti trei ani, amesuratu §§-loru 10 si 11 dein Statutele Asociatiunei. (Vedi §. 30). —

c) Mai incolo Comitetulu adoptă cu pucine modificatiuni programulu adunarei generale presente, prelucratu de domnulu **Dr. P. V a s i c i u**; cu care ocasiune se luara si mesurile de lipsa pentru inlesnirea excursiuniloru facunde dein partea membriloru Asociatiunei pre la locurile cele mai demne de atentiunea toturoru dein acestu tieniu clasicu si plinu de reminiscentie pentru glori'a si virtutea antica strabuna romana. (§§. 34. 35).—

d) Totu in ast'a siedintia, Comitetulu decise, cá in conformitate cu conclusulu adunarei generale tiente la Hatiegu in a. tr. p. 20. si in nesu cu decisiunea Comitetului dein 6 Septembre a. tr. §. 44, presiedintii sectiuniloru scientifique alesi in adunarea generale dela Hatiegu, se fia provocati a raportá adunarei generale presente, despre acti-

vitatea respectivelor sectiuni , dezvoltata dela constituirea lor pana in prezenta. (§. 36). —

Aceste sectiuni scientifique prein elaboratele sale interesante , aru , contribui in modu insemnatu la posibilitatea edarei foiei periodice a Asociatiunei, prevediute in §-lu 33 , dein statutele Asociatiunei, a carei aparere cu totii o dorimu.

X-a Siedintia lunaria a Comitetului Asociatiunei tienuta in 6 Iuniu a. c.

Deintre lucrarile acestei siedintie meriteza a se mentioná urmatorele :

a) Conclუსulu Comitetului adusu cu privire la o chartia a Comitetului dein Abrudu insarcinatu cu pregatirile pentru adunarea gen. prezente, prein care chartia, numitulu Comitetu cerea : cá terminulu adunarei gen. prezente , se se stramute mai inainte seau mai indereptu de 15/27 Augustu dein caus'a terglui , ce togm'a in 15/27 Augustu se tiene in Campeni, comunitate vecina eu acestu orasiu, in carele serbamu prezenta adunare. — Comitetulu Asociatiunei pre lenga ceea mai buna a sa vointia, in sensulu §-lui 21, dein statutele acestei Asociatiuni , cum si in nesu cu unu conclusu alu adunarei gen. tienute la Blasiu in 7—8 Septembre 1863, — nu se semti competente a poté implini dorinti'a Comitetului insarcinatu cu pregati-

riile pentru present'a adunare, si respective a scambã terminulu defiptu de adunarea gen. precedente. (Vedi §. 39 dein protocolulu siedintieloru lunarie).

b) In ast'a siedintia se luã mai incolo spre sciintia conspectulu tramesu dein partea Inaltei Locotenentiei regesci dein Bud'a, despre progresulu multiamitoriu, ce l'a doveditu in semestrulu primu an. scol. 186⁴/₅ tenerii stipendiati ai Asociatiunei, si anume : Procopiu Laz'a si Ioann Nichit'a, ascultatori de studiale juridice la Universitatea regesca dein Pest'a. (Vedi §-lu 40). —

c) Se luã apoi spre imbucuratoria scientia primirea acteloru, reporteloru si opurilor Academiei imperatesci dein Vien'a impartasite in favorea Asociatiunei, asemnandu-se solvirea speseloru de transportu (§. 42.). Despre aceste acte si reporturi care formeza o parte interesante dein opurile si documentele aflatorie in bibliotec'a Asociatiunei nostre, are se raporteze mai pre largu si mai detaliatu resp. D. bibliotecariu, cá celu mai competentu in ast'a privintia.

d) In fine totu in ast'a siedintia se decisu cá concurentii la stipendiulu stenograficu de 50 fl. v. a. preliminaru de adunarea gen. trecuta, in defectulu unei probe complete, se se supuna unei noue probe pre catu se pote de complete, pre bas'a carei'a facundu-se destulu conditioniloru defipte in respectivulu concursu, se se pota

asemnă cestiunatul stipendiu celui mai demnu deintre doi insi concurenti.

Aceste sunt lucrările mai demne de insemnatu dein numit'a siedintia a Comitetului Asociatiunei.

XI-a Siedintia lunaria a Comitetului Asociatiunei ținuta in 4 Iuliu a. c.

Acest'a siedintia cu privire la lucrările sale fû un'a deintre cele mai importante. — Caci in ast'a siedintia se adusera cateva concluse importante, care subscrisulu si-ține de ceea mai scumpa dectoria in numele Comitetului Asociatiunei a le recomendă celei mai destinte consideratiuni si celei mai aprofundatei discusiuni dein partea On. adunari gen. dein caus'a, că: acele concluse sunt de o natura, ce talia aduncu in viitoriulu literaturii si limbei nostre natiunali, a carei paladiu lu reprezenteza acestu asiediamentu de cultura nationale.

Dara se vedemu care sunt acele concluse demne de tota consideratiunea !

1.) Mai inainte de tote vine a se amintí aice acelu conclusu alu Comitetului, carele se aduse la provocarea Onor. Directoratu alu Asociatiunei nationale dein Aradu de dto 10 Iuniu a. c. in pri-vinti'a unificarei ortografiei romane. — Deci spre

acest'a scopu atatu de importantu pentru desvolta-rea si cultur'a limbei nationale, Comitetulu Asociatiunei transilvane si-a tienutu de ceea mai scumpa detoria a decide, cá inca in present'a adunare gen. se se propuna si recomande cu tota caldur'a pertractarea si desbaterea modalitatei in privinti'a ajungerii numitului scopu, — prein alegerea unui numeru amesuratu de delegati dein sinulu seu, de cea mai eminente capacitate, carii adunandu-se la unu locu cu delegatii Asociatiuniloru nationale sorori dein Ungari'a si Bucovin'a, se pertracteze cu tota scrupulositatea, obiectulu relativu la statorirea doritei unitati in ortografi'a romana. — (Vedi §-lu 48 dein protocolulu siedintieloru Comitetului).

2.) Mai incolo éراسi conclusele Comitetului aduse totu in siedinti'a mai susuamentita, cu privire la urmatoriele obiecte :

a) Cá numele membriloru Asociatiunei se se publice dein anu in anu in actele adunariloru generale; ceea ce cu atatu mai usioru s'ar poté efectuí, cu catu cà si anulu Asociatiunei se com-puta dela o adunare gen. pana la alt'a.

b) Se se liè la desbatere inca in present'a siedintia a adunarei gen. compunerea unui dictionariu in cele trei limbe ale patriei, cum si a altui dictionariu etimologicu. — Comitetulu Asociatiunei in interesulu procurarei u-

nui rezultatü doritu in astu respectu, nu lipsì inca in 4 Iuliu a. c. a se adresa pre calea diurnaleloru romane, catra toti barbatii de litere dein tota romanimea, cari se ocupa cu atare specialitate seau chiar' posedu operate de feliulu acest'a in tipariu seau in serisu, provocandu-i cá despre întrepren-derile sale in feliulu acest'a pana la present'a adu-nare gen. se binevoiésca, a incunoscientiá pre Co-mitetulu Asociatiunei. — Pana incatu s'a core-spunsu acestei provocari, subscrisulu si-va tiené de detoria a raportá cu ocasiunea desbateriloru relative la compunerea mai susu-amentiteloru di-ctionaria.

Ambele aceste concluse aduse totudeodata si cá respunsu la dorintiele espresse dein partea unoru membrii ordinari dein Brasiovu ai Asociatiunei, prein charti'a de dto 10 Iuniu a. c. publicata si in diurnalele romane, Comitétulu si-tiene de de-toria ale propune onorabilei adunarei gen. spre necesari'a pertractare si decidere.

Èr' cu privire la dorinti'a espresa totu dein partea acelora-si membri ai Asociatiunei, dein Bra-siovu, cá adeca: atestatele de clasificatiune dela sti-pendiatii Asociatiunei, se se infaciosieze in ast'a a-dunare gen.: Comitétulu se aflà indemnatu a de-chiará: cá dupace si in privinti'a acestui obiectu s'a tienutu de prescrierile statuteloru cum si de con-

clusele adunariloru gen. dein 1862 si 1863 p. VI. si p. 22, este gat'a in totu tempulu, prein urmare si la acést'a adunare pre bas'a acteloru asi-dá sem'a despre procederea sa. (Vedi §-lu 49).

Aceste fura conclusele mai importante dein numit'a siedintia lunaria a Comitetului Asociatiunii. —

Mai erá incá se se tiena o siedintia lunaria a Comitetului Asoc. in 8 Augustu c. n. a. c. ; inse ast'a siedintia nu s'a potutu tiené in numit'a dí, dein lips'a membriloru presenti in numerulu preserisu prein §-lu 31 dein statutele Asoc., deintre cari D. membrii o parte se aflara departati de pre la casele sale, unii pentru cautarea sanetatiei. Dar' presidiulu Asoc. dein punctu de vedere mai alesu a discusiunii si statorirei raportului acestuia, in sensulu § 30 dein statutele Asoc. se aflá indemnatu pre membrii Comitetului Asoc. ai conchiamá la o alta siedintia, carea se si tienù in 15 Augustu a. c. Urmeza deci.

XII. Siedintia lunaria a Comitetului Asoc. tienuta in 15 Augustu cn. a. c.

Deintre lucrarile acestei siedintie, meriteza a se aduce la cunoscienti'a on. adunari gen. urmatoriele :

a) cetirea raportului acestuia, privitoriu la lucrarile si decisiunile Comitetului in decursulu a-
nului Asoc. 186⁴/₅ carele raportu dupa o discu-
siune matura cu pucine modificatiuni, se aprobà
dein partea Comitetului Asoc. in totu coprensulu
seu, fiendu cà elu infacisieza o imagine destulu de
chiara despre lucrarile mai momentose ale ace-
luiasiu.

b) Se referi o chartia de dto 28 Iuliu a. c.
a Dlui Advocatu plenipotentiatu al' Asoc. M a t e i u
N i c o l ' a, in puterea careia acestu Domnu in-
cunoscientieza pre Comitetulu Asoc. cumca Dlui
s'a aflatu indemnatu a vende cas'a Asoc. de sub
Nro 229 testata in favorea Asoc. de repausatulu
D. negotiatoriu D i o n i s i u T e l e c h i, cu pre-
tiulu de 320 fl v. a. platindi in doue rate. Si a-
cest'a, dice susulaudatulu Domnu, cà a facut'o
dein acelu motivu, cà aceeași casa fiendu si alt'-
feliu forte slaba si aproape de ruinare, dein arend'a
anuale, carea abia aducea 27—28 fl. v. a.,
ar' fi fostu preste protentia a se face reparatiu-
nile necesarie si a o conservá; preste acést'a, a
nutritu sperantia, cà Comitetulu Asoc. va aflá de
bene a aprobá acestu pasiu al' seu.

Comitetulu Asoc. inse, nesemtinduse compe-
tente a intrá in deciderea acestui obiectu; resp.
in aprobarea seuu desprobarea venderei efectuite

de susu laudatulu Domnu advocatu plenipotentiatu al' Asoc. prein §-lu 55 aflà cu cale a decide, cá a-cestu obiectu, cu tote impregiurarile sale, se se supuna spre pertractare si decidere on. adunari gen. presente, cá unica, cea mai competente in ast'a privintia.

c) Se presentà, mai incolo, o petititione alui *Simeon Moldoveanu* invetiatoriu comunale in Bethleanu, Comitatulu Solnocului dein laintru, carele dovedindu frumosulu progresu, ce l'a facutu cu elevii sei, in economi'a practica si anume: a pomaritului, gradinaritului si in economi'a de campu, se rogà de Comitetulu Asociatiunei, cá acelasiu se lu recomende On. adunari gen. presente pentru de a fi impartasitu cu oresi-care remuneratiune dein fondulu Asociatiunei, destinatulu pentru premia.

Deci Comitetulu Asociatiunei dorindu a incuragià asemenea progrese laudabile in economi'a practica, dupace dein conspectulu alaturatu la resp. petititione, avù ocazione a se convinge cu placere, cumca susu-numitulu invetiatoriu prein silinti'a si zelulu seu, cultivà si nobilità unu numeru considerabilu de pomi de tota speci'a: se semtì indetoratu acest'a petititione privitoria la asemnarea unei remuneratiuni cá premiu pentru adeseori numitulu invetiatoriu, a o recomandà cu tota caldur'a on. adu-

nari gen. că aceeasi, cu ocasiunea preliminării bugetului pre an. Asociatiunii 186⁵/₆, se benevoiesca a o luá in cea mai de aproape consideratiune.

Aceste fura lucrarile si decisiunile mai demne de insemnatu ale Comitetului pre an. Asoc. 186⁴/₅.

B.

Dupa premiterea raportului, pre câtu s'a potutu mai detaliatu despre lucrarile Comitetului Asociatiunii in restempu de unu anu de dile, subscrisula se semte detoriu a aruncá aici o privire gen. si preste lucrarile Cancelariei Asociatiunii in decursulu unui anu.

Aceste lucrari se potu vedé dein numeru in numeru, dein protocolulu agendelora Asociatiunii, a carui numeru cu finea anului trecutu, computandu dupa anulu solariu, s'a suitu la cifr'a de 217, er' in anulu curente, pan'acum se suie la cifr'a de 148.

Sub acesti numeri se coprendu mai alesu esibitele scrisoriloru cu bani, tramesi la fondulu Asociatiunii, deinpreuna cu insemnarea numelor P.T. DD. trametiatori si resp. Colectori ai Asociatiunii, cum si insemnarea sumei tramese preste totu. Mai incolo se coprendu corespondentiele Comitetului Asociatiunii, cá punere in lucrare a decisiuniloru, aduse in siedintiele ordinarie a aceluia, in fine, se coprende espeduirea decretelor la nouii membrii ai

Asociatiunei, cum si espeduirea unui numeru mai bene de 500 provocari, tramese pre la aceli DD. membrii ord. ai Asociatiunei, cari remasera in restantia cu tacsele prescrise prein §. 6 dein statutele Asociatiunei pre anii 186²/₃ 186³/₄.

Cu privire la aceste provocari, mi-iau voia a observá, cumca desi n'au fostu incoronate de unu resultatu asia de imbucuratoriu, dupa cum, cu respectu la santulu scopu a acestui asiediamentu nationale, s'ar fi doritu si asceptatu cu totu dreptulu: totusi nu se pote afirmá, cà acele provocari, ar' fi fostu lipsite de oresi-careva resultatu. Caci unii DD. membrii ord. si-au tramesu cu tota promptitudinea tacsele restante.

Resultatulu acestoru provocari se vede destulu de chiaru dein alaturarea protocoletoru despre membrii ord. ai Asociatiunei pre anii Asoc. 186¹/₂ 186²/₃ 186³/₄ si 186⁴/₅.

Deci pentrucá On. adunare gen. se-si pota concepe o idea chiara despre progresulu seau regresulu Asociatiunei nostre, a acestui paladiu de cultura nationale literaria, me voiu incercá a insemná aici pre bas'a protocoletoru resp. numerulu membriloru ord. ai Asociatiunii cu finea fia-carui anu, incepundu dela antaiulu anu alu Asociatiunei. — c o m p u t a t u a d e c a d e l a o a d u n a r e g e n. p a n a l a a l t ' a, — si apoi a

espune in generalu la fia-care dein doui ani, nume-
 rulu totalu a aceluor DD. membrii ord., carii in ur-
 m'a provocariloru date dein partea Comitetului Asoc.
 si-au platitu tacsele restante. Asia dar' voiu incepe
 cu anulu Asoc. 186¹/₂.

Anulu Asoc. 186¹/₂. Numerulu membriloru pre
 tempulu adunarei gen. tienute la Brasiovu in 28-30
 Iuliu 1862, fù preste totu 555 (vedi: actele ad. gen.
 pag. 53), pana la 31 Decembre a aceluiasi anu inse
 s'a suitu numerulu totalu alu membriloru Asoc.
 la cifr'a frumoasa de 848, (vedi: actele Asoc. pag. 73).

Acestu anu, cá antaiulu anu alu urdîrei Asoc.
 s'a luatù cá punctu de manecare la trameterea pro-
 vocariloru, pre la toti aceli membrii, cari inserisi
 fiindu pre anulu acest'a, remasera in restantia pre
 anii urmatori 186²/₃ 186³/₄.

Dar se vedemu mai incolo, numerulu totalu
 alu membriloru pre anii Asociatiunei 186²/₃ 186³/₄.

Anulu 186²/₃. Pre tempulu adunarei gen. tie-
 nute la Blasiu in 7-8 Septembre 1863, numerulu
 membriloru a fostu numai 414 (vedi: actele resp.
 pag. 73), a crescutu inse pan' in presente, in ur-
 m'a provocariloru date pentru tacsele resp. pre nu-
 mitulu anu, pana la sum'a considerabila de 564
 insi, intielegundu-se aci membrii fundatori,
 ordinari si onorari, preste totu.

Anulu Asoc. 186³/₄. Pre tempulu adunarei gen.

ținute la Hatiegu în 1—2 Augustu 1864, numărul membrilor Asoc. preste totu, a fostu 447 (vedi: actele resp. ad. gen. pag. 45), a crescutu înse în urm'a provocărilor, până la cifr'a nu neconsiderabilă de 610 inși, preste totu.

În anul Asoc. 186⁴/₅, carele se închiă cu present'a ad. gen., numărul membrilor până acum e și si mai micu, prein urmăre și mai nefavoritoriu decât în anii trecuți. Deci, crediu, că Comitetulu în interesulu Asoc. se va semți erasi constrensu a tramețe provocari pre la membrii aflători în restanția atatu pre anul, ce espireza acum, câtu și pre anii, de mai înainte, decumva On. adunare gen. nu va află cu cale, ba chiaru de lipsă, că se facă unele modificățiuni mai coresponditorie scopulu, cu privire la §§. 6 și 36 dein statatele Asociațiunei.

Pucini, deintre DD. membrii ord. aflători în restanția cu tacele prescise, și-au tramesu la Comitetulu Asoc. dechiarățiuni în scrisu, cumcă nu se află în stare a mai poté răspunde tacs'a anuale, dein caus'a nepartinitorei stări materiale. Dar' această, cum diși, su pucini, și deca va fi cu placerea On. adunari, se potu și aduce la cunoșcienția. Alți Domni, erasi pucini, au fostu de opiniune, că plătindu odată tacs'a de 5 fl. v. a., voru remané membrii ord. ai Asoc. pentru totu deun'a, firește în contra întielesulu §-lui 6 dein statute.

Unu numeru inse , nu neconsiderabilu deintre aceli D. D. membrii ord, cari primisera provocari pentru tacsele restante , aflara cu cale , că nece se respundia tacsele , nece se se mai dechiare in scrisu, dupa cum decise Comitetulu in si-dinti'a dein 6 Septembre 1864 §. 53. Unii erasi si-formara dela Asoc. pretensiuni prea esagerate pentru unu tempu asia scurtu , si pre lenga o stare finantiale nu prea insemnata , in proportiune cu unu poporu atātu de numerosu , apoi inca in unu tempu atatu de nepartinitoriu , pre candu fondulu acestei Asoc. in cursu de 2 ani abia potū se cresca cu o miisiora floreni, facia cu insemnatele sale erogatiuni facute totu in folosulu culturii nationale romane prein ajutorarea creșterii si formării de inteligenti romani.

Numerulu preste totu al' membriloru Asocait. pre anulu 186^{4/5} ce espira acum este 280 , deintre acestia 28 insi suntu membrii fundatori , 213 insi membrii ordinari , si 39 insi, membrii onorari .

Cu privire la locuri si tienuturi mai bene fura reprezentate in acestu asiediamentu de cultura pre anulu Asoc. 186^{4/5} 1°) Blasiulu cu 26 membrii 2°) Brasiovulu cu 19 m. 3) Sibiulu cu 23 m. 4°) Sasu-reginulu cu 21 m. , 5°) Naseudulu cu 16 m. 6°) Muresiu-Osiorheiulu cu 11 m. 7°) Fogarasiulu

cu 9 m. 8°) Clusiulu cu 10 m. 9°) Vien'a cu 12 m. 10) Pest'a cu 4 m. 11) Romani'a cu 19 m. 12) Dev'a cu 8 m. 13) Bucovin'a cu 5 m. 14) Zlatn'a cu 6 m. 15) Orasti'a cu 5 m. 16) Resinariulu cu 7 m. 17.) Campeni cu 4 m. 18) Gherl'a cu 3 m. 19) Lugosiulu cu 3 m. 20) Abrudulu cu 4 m.

Celealalte locuri si tienuturi suntu pre an. 186⁴/₅ mai pucinu reprezentate.

Deci mi-inchiiu acestu raportu, cu aceea ferbinte oftare, ca acést'a Asociatiune, carea are frumos'a si important'a misiune, de a incaldi cu benefacatoriile radia ale culturei si luminarei, anemele insetate de cultura si lumina a natiunei romane, se prospereze cu pasi securi si imbucuratori; er' prosperarea de securu, va uriná numai deca acestu asiedimentu de cultura, va fi imbraciatu si spriginitu cu totu zelulu si cu tota energia dein partea inteligentiei si poporului romanu.

Sibiiu in 15 Augustu 1865.

Ioane V. Rusu m. p.

Seer. II. al' Asoc. tranne romane.

C.

Secretariatulu Asociatiunei tranne romane, amesuratu §-lui 23 lit. d) dein statulele Asoc. si in legatura cu raportulu seu, are onore a aduce la cunoscienti'a on. adunari generale, numele membriloru noui, intrati in decursulu acestui anu. Acestia suntu:

1°) Ilustritatea Sa D. Comite supremu in Aradu, Georgie Pop'a, cá membru ord. al' Asoc.

2°) D. Iónu Cavaleriu de Zota doctorandu in drepturi, cá m. ord. nou.

3°) D. Iónu V. Perlea negociatoriu in Vien'a cá m. ord. nou.

4°) D. Manasse N. Dim'a negociatoriu in Vien'a cá m. ord. nou.

5°) Rm. D. Aaronu Boeriu protopopu in Gyergyo-Sz-Miklos cá m. ord. nou.

6°) Magnificulu D. Iosefu Romanu V. Comite in Comitatu Bihariei, cá m. ord. Acestu Domnu generosu avù bunavolienti'a a responde competenti'a anuale pre 4 ani ai Asoc. anume: anii 186¹/₂, 186²/₃, 186³/₄, 186⁴/₅ adeca pana pre anulu acum espiratu.

7°) Rev. D. Daniilu Popoviciu parochu in Resinariu eá membru fundatoriu nou, platindu

in 2 obligatiuni de statutu a 100 fl. v. a., sum'a de 200 fl. v. a. defipta, prein §. 6 dein statutele Asoc. pentru m. fundatori.

8º) D. Nicolae Vladu Notariu Comunale in Rosi'a de munte, cá m. ord. nou.

9º) D. Georgiu Vestemianu proprietariu in Clusiu, cá m. ord. non.

10) Rev. D. Augustinu Coltoru parochu in Bistr'a cá m. ord. nou.

11) Augustinu de Tatárczi negotiatoriu in Rosi'a — Abrudului cá m. ord. nou.

12) Ioane Macaveiu negotiatoriu in B. Muntasiu cá m. ord. nou.

D.**Raportulu**

**Archivariului si bibliotecariului
Asociatiunii, despre starea biblio-
tecei Asociatiunii tranșe romane.**

Onorabila Adunare generala !

Voindu a corespunde indetorii, ce mi-a pus
onorabilulu nostru Comitetu prein program'a stato-
rita pentru lucrarile adunarii presente, vinu cu totu
respectulu a arata in urmatoarele, starea bibliotecei
nostre.

Desi bibliotec'a Asociatiunii nostre cresce ce
e dreptu, cate-ceva dein anu in anu, cu tote aceste
me vedu silitu a impartasi onorabilei adunari gene-
rali, ca sporirea acest'a e forte mica, si ca, preste
totu d'nsu, bibliotec'a nostra nu sta adi nici pre de-
parte in acea stare, ce cu totu dreptulu s'ar pute
astepta dupa insemnatarea Asociatiunii nostre si cu
privire la tempulu, de-candu s'a intemeiatu ea.

Dein numerulu de opuri, ce lu-voiu infacisia
mai la vale, onorabil'a adunare generala va bine-
voi a vede, ca e de lipsa a se lua alte mesuri pen-
tru imultirea bibliotecei, apoi o privire preste ca-
talogulu de carti, publicatu si in „Telegrafulu Ro-
manu,“ e de ajunsu, a convinge pe fia-cine, ca

chiaru si pucinulu, dein care se formã bibliotec'a nostra, sta, afora de unele esceptiuni, dein opuri de pucina valoare. Cartile mai de pretiu suntu acele, pe care Asociatiunea si le-a potutu procurã dein banii ei proprii si car i-ae venitü in schimbu dupa produptele ei, de pe la alte societati, si mai vertosu astu tempu [dela Academi'a imperatesãa de scientia dein Vien'a.

Numerulu totalu alu opuriloru, dein care se compune bibliotec'a nostra, e de 250 statatore in 679 bucati (tomuri).

Dein aceste suntu opuri filologice 19, istorice 40, geografice 9, filosofice 8, teologice 7, dein scienti'a naturala 32, agronomice 2, juridice 10, pedagogice 7, poetice 9, enciclopedice 2, matematice 2. — Celelalte suntu de cuprinsu diversu.

Dupa limba suntu in bibliotec'a nostra adi 64 opuri) romanesci, 116 germane, 56 latine, 10 magiare, 2 francese, 1 italianu si 1 in limb'a turcesca.

Deintre daruitorii de opuri la bibliotec'a nostra in anulu acest'a, merita recunoscientia Reverendisimulu D. protopopu dein Sibiu si asesoru consistorialu P e t r u B o d i l a, cum si rever. D. parochu dein Resinariu si asesoru consistorialu S a v ' a P o p o v i c i u R a r c i a n u. Dar' cea mai mare multiamita si recunoscientia o datoreza Asociatiunea nostra Ministeriului de Statu alu Maiestatii Sale

c. r. Apostolice, prein a carui bunatate bibliotec'a nostra se inzestrà cu o mare multime de opuri insemnate dein partea Academiei imperatesci de scientia dein Vien'a. Potu dice, cà numai aceste opuri pretiuescu pe usioru 500 fl. v. a.

Incheiu acestu umilitu raportu alu meu cu aceea rugare, cá onorabil'a adunare generala se benevoiesca a face dispusetiunile de lipsa pentru compunerea unui regulamentu, in privinti'a intrebuintarii si folosirei bibliotecii de acum inainte, deorece sunt multi, carii ar' voi se capete si se folosesca opurile bibliotecii. Fiindu cu tota veneratiunea

Alu onor. adunari generali

S i b i i u 14 Augustu 1865.

plecatu servu

V i s a r i o n u R o m a n u
bibliotecariu

E.

Raportulu

despre starea cassei Asoc. tranne
pre tempulu adunarei gen. dela A-
brudu. Computulu cassei pre an. Asoc.
186⁴/₅.

Prea onorata adunare generale a⁷⁷ Asociatiunei ro-
mane transilvane !

In urmare §. 18 a statutelu Asociatiunei
anu onore a substerne prea onoratei adunari gene-
rale sub A) ratiociniulu despre starea cassei, dela
adunarea generale a anului trecutulu pana in presentu,
cu urmatori'a observare, cumca dein sumele prelimi-
nate pentru acestu anu pana acum inca nu s'au re-
dicatu dein cassa

a) Dupa conclusulu adunarei
generale dein anulu trecutulu ad pt.
15 pentru unu stenografu 50 fl.

b) Dupa preliminaru ad pt. 4
unu premiu pentru tineri romani,
cari s'au cualificatu in vreo maie-
stria, si voiescu a se face maisteri 100 fl.

ad pt. 5 pentru cumpararea de
carti pentru bibliotec'a Asoc. 100 fl.

ad pt. 6 pentru inavutirea mu- seelor si bibliotecelor dein Blasiu	60 fl
ad pt. 7 pentru cea mai buna carte agronomica	100 fl.
si mai pe urma a 4-a rata pentru spesele Cancelariei cu	35 fl.
	<hr/>
	Summ'a 445 fl.

Bilantiulu asternutului raciotiniu a-
rata crescerea fondului in acestu
anu cu 1560 fl. 78 xr.

Subtragendu dein aeést'a, sum'a
de susu preliminata si inca neredi-
cata remane asiadara unu cresca-
mentu numai de 1115 fl. 78 xr.

Dupa deciderea onoratului Comitetu dein 1.
Martiu 1864 §. 12. s'au datu summele de bani
incursi dein unele locuri pentru eternisarea me-
moriei repausatului poetu Andreiu Mure-
s i a n u de o camdata D. casieriu de atunci, cá unu
depositu in cass'a Asoc. cu indetorire de a duce soco-
tele deosebite despre acesti bani, cum si a publicá su-
mele si numele generosiloru oferitori. Acestu depositu
l'au primitu si subscrisulu dela D. antecesoru al' seu,
si ne mai curgendu spre acestu scopu, pona acum
nimica, asia amu onore a pune pe mes'a adunarei
generale, si acestu feliu de raciotiniu spre dispu-
nere mai de parte. (Vedi: sub B).

In urma se alatura si o insemnare a acelor'a manufacturi de ale espusetiunei dein Brasiovu, care se afla aici inca nevendute.

Documentele despre manufacturile a le acei espusetiuni, vendute in Sabiiu prein Domnulu Dimitrie Popoviciu negutiatoriu, se afla alaturate la diurnalulu cassei sub Nr. 119 si 183 deinpreuna cu tote celealalte documinte dela Nr. 2 pana 184 cari acopere fiecare positia a intrateloru si a erogateloru.

S a b i i u ²⁵/₁₃ Augustu 1865.

C o n s t. S t e z a r

Capitanu in pensiuene si Cassieriulu Asoc.

(Urmeza Computulu venituriloru si cheltuieliloru-
Asociatiunei sub A)

Nr. curentu	I n t r a t e	Bancnote		Argentu		Auru		Asemna- țiuni de ale Bancei Ipotecarie		Obliga- țiuni de statu		S u m m ' a		
		fl.	cr.	fl.	cr.	buc.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.		cr.	
		i n v a l u t a a u s t r i a c a												
		fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	v. a.		
7	Interese dela Obligatiu- nile de statu	190	83	68	25	—	—	—	—	—	—	259	8	
8	Pentru Diplome	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	
9	Pentru acte vendute de ale adunariloru generale	187	10	—	—	—	—	—	—	—	—	187	10	
10	Schimbandu argentu si auru in Banco note	229	93	—	—	—	—	—	—	—	—	229	93	
11	Schimbandu bani gata in Asemnatiuni ipotecarie	—	—	—	—	—	—	1900	—	—	—	1900	—	
12	Pentru manufacturi ven- dute de ale espusetiunei dein Brasiovu	55	45	—	—	—	—	—	—	—	—	55	45	
	Summa Intratelor	5834	46	212	—	16	90	78	15900	—	5320	—	27357	24

Nr. curentu	I n t r a t e	I n v a l u t a a u s t r i a c a						V. a.
		Bancnote	Argentu	Auru	Asemna- tuni de ale Bancei Ipotecarie	Obhgati- uni de statu	Summ'a	
		f. cr.	f. cr.	f. buci	f. cr.	f. cr.	f. cr.	
13	Erogate a) Stipendii Ascultatorului de filoso- fia in Vien'a Ioane Dra- gomiru Ascultatorului de filoso- fia in Vien'a Nicolau Popu		360					360
14	Juristiloru: George Russu in Vien'a, Ioane Nichit'a si Procopia Laz'a in Pest'a, Gerasinu Candrea, Ioane Siandru si Nicolau Olariu in Sabiuu	100	600					600
15	Gimnasistiloru : Aureliu Isaacu, Zaharia Ben'a, si Dion. Radesiu in Sabiuu ;	50	150					150

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nr. curentu	I n t r a t e	Bancnote		Argentu		Auru		Asemnati- uni de ale B a n c e j Ipotecarie		Obligati- uni de statu		S u m m ' a
		fi.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	
		i n v a l u t a a u s t r i a c a										
		fi.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	v. a.
21	d.) Leafa D. Secretariu a II ono- rariu anuale	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200
22	D. Secretariu a II ajuto- rii pentru unu scriitoriu stabilu	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100
23	D. Secretariu a II pentru spesele cancelariei	105	—	—	—	—	—	—	—	—	—	105
24	Servitoriului cancelariei pana inclusive Iuliu a. c. e) Di verse	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60
25	Pentru tiparirea actelor	288	60	—	—	—	—	—	—	—	—	288 60
26	Postporto — apoi pentru transportarea cartilor primite dela academi'a imperatesca	28	94	—	—	—	—	—	—	—	—	28 94

Nr. curentu	E r o g a t e	Bancnote		Argentu		Auru		Asemnati- uni de ale Bancei Ipotecarie		Obligati- uni de statu		S u m m ' a		
		fl.	cr.	fi.	cr.	bu.	fl.	cr.	fi.	cr.	fi.		cr.	
		i n v a l u t a a u s t r i a c a												
		fl.	cr.	fi.	cr.	bu.	fl.	cr.	fi.	cr.	fi.	cr.		
	f.) Manipulare de osebi a Cassei													
27	Pentru Banco Note in- trate sub N. cur: 10 s'au datu afara argentulu si aurulu schimbatu					138	75	13				210	53	
28	Pentru Asemnatiunile i- potecarie intrate sub N. cur. 11 s'au datu dein bani gata											1900	—	
	Summ'a Erogatelor	4502	54	138	75	13	71	78				4713	7	
	Summ'a Intrateloru	5834	46	212	—	16	90	78	15900	—	5320	—	27357	24
	Subtragendu erogatele dein intrate remane unu restu de	1331	92	73	2	3	19	—	15900	—	5320	—	22644	17

Nr. curentu	E r o g a t e										Summa		
	Bancnote	Argentu	Auru	Asemnati- uni de ale Bancei Ipotecarie	Obligati uni de statu	in valuta austriaca				v. a.			
	fi.	cr.	fi.	cr.	bu	fi.	cr.	fi.	cr.	fi.	cr.	fi.	cr.
Specificat. acestui restu													
a.) bani gata													
In Banco Note si merunti													
„ Argentu	1331	92										1331	92
„ Auru					3							73	25
b) Asemnatiuni de ale Bancei ipotecarie													19
2. Bucati										10000			10000
5. „										5000			5000
1. „										500			500
2. „										200			200
4. „										200			200
c) Obligatiuni de statu													
2. Bucati												200	200
2. „ cu sorti de lote- ria N. 504 si 1592												200	200

N ^o curentu	E r o g a t e	Bancnote		Argentu		Auru		Asemna- tuni; de ale Bancei Ipotecarie		Obligati- uni de statu		Summ'a		
		fl.	cr.	fl.	cr.	bu.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.		
		i n v a l u t a a u s t r i a c a												
		fl.	cr.	fl.	cr.	bu.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.
d)	Obligatiuni urbariale transilvane													
	3. Bucati	500	—	—	—	—	—	—	—	—	1500	—	1500	—
	11. "	100	—	—	—	—	—	—	—	—	1100	—	1100	—
	2. "	50	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	100	—
e)	Obligatiuni urbariale de Banatu si Ungaria													
	8. Bucati	100	—	—	—	—	—	—	—	—	800	—	800	—
f)	Obligatiuni de impru- mutulu statului													
	10. Bucati	100	—	—	—	—	—	—	—	—	1000	—	1000	—
	21. "	20	—	—	—	—	—	—	—	—	420	—	420	—
	Totulu ca de asupr'a	—	1331 92	73 25	3 19	—	15900	—	5320	—	—	—	22644 17	—
	In anulu trecutulu au re- masu restu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21083 39	—

Nr. curentu	Bancnote		Argentu		Auru		Asemna- țiuni de ale Bancei		Obliga- țiuni de statu		Summ'a	
	fl.	cr.	fl.	cr.	buc.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.		cr.
in valuta austriaca												
												v. a.
In a. acesta au intrat												
Totalu cu restulu dein.												416332
anulu trecut												2524671
Cheltuielile au fostu												260254
Remane restu la aduna-												2264417
rea generale a V-a												
Asemenendu restulu din												
anulu trecut cu celu												
de acumu au crescutu												
Fondulu cu												156078

Cluj / Central University Library Cluj

Insemnare

Colectele de sub Nr. curente 5 au intratu cum
urmedia :

a) dela Comun'a Borgau Tiha 10 fl.

b) Prein D. Dionisiu Chendi adminst.
Prot. in Siarosiu, dela DD. Parochu Iacobu
Tarchila dein Sieic'a mare, Ioane Vacarianu
dein Frao'a, Ioane Borosianu dein Mosn'a,
Teodoru Romanu dein Arzelu, Georgiu
Crisianu dein Mediasiu, Nicolau Dorc'a
dein Agerbicu si Petru Cretianovicu dein
Copsi'a mica cate 1 fl. 7 fl.

c) Prein D. jude primariu Iosifu Su-
lutiu dela urmatorele comune, adeca : Agri-
steu 12 fl. 40 xr., Nadosiu 13 fl. 20 xr.
Sardu 20 fl.; Czicmandru 18 fl. 80 xr.,
Hetur 23 fl. 60 xr., Bun 39 fl. 55 xr.,
Hidacutu 16 fl. si Zsacodu 14 fl. 80 xr.

Tragendu dein acést'a suma D. Co-
lectore numitu pentru Iuristulu Simeone
Calutiu 8 fl. 35 xr. au tramisu la cass'a
Asociatiunei 150 fl.

d) Prein D. Vas. Moldovanu not. prim.
dela comunele : Chirilen, Vadreseu, Tirimia,
Vaidacut'a, Vamosu-Udvarhely si Corod
St. Martin 50 fl.

- e) Prein D. Ioane Colcériu Colectore
 in Deesiu, dela DD. Ioanne Mezei parochu
 in Antosiu, Iosifu Lemény Protofiscalu, An-
 dreiu Francu Asessore si Comun'a baseri-
 cesca dein Deesiu cate 1. fl. 4 fl.
 si dela DD. Tom'a Sionc'a si Teodoru
 Muresianu dein Deesiu cate 10 xr. 20 xr.
- f) Prein D. Ioane Macelariu notariu
 comunale in Racovitia dela Comunele :
 Sabesiu superioru si inferioru câte 10 fl. = 20 fl.

Summ'a colecteloru 241 f. 20 x.

S a b i i n $^{25}/_{13}$ Augustu 1865.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
C o n s t. S t e z a r

Capitanu in pensiune si Casieriu

I. P o p e s c u

Controloru suplentu

acl. B) Lit. F.)

Cass'a Asociatiunii romane transilvane
Raciotiniu

Despre colectele, care au intratu pentru eternisa-
 rea memoriei repositatului poetu laureatu Andreiu
 Muresianu prein redicarea unui monumentu.

Nr. cur.	Intrate	Banco		Argen- tu		Auru		Summa	
		fl.	x.	fl.	x.	duc	fl.	fl.	x.
A.	Dupa o scrisoria de dto S. Andreiu 1863 a Dómnei Mari'a Popu de Harsianu din Abrudu si list'a de colectiune acelusa la aceeasi, au intratu	27.	—	4.	—	1.	5.	36.	—
B.	Dupa scrisoria de dto 22 Ianuaru 1864 a Rev: Domnu canonicu Stefanu Biltiu au intratu	—	—	—	—	4.	20.	20.	—
Summa		27.	—	4.	—	5.	25.	56.	—

Observare. Galbinii s'au socotitu in pretiu rotundu de 5 fl. care pretiu inse la schimbarea faptica a acelora, va trece in rubric'a intratelor dela pretiulu respectivu alu cursului.

Sabiu ²⁵/₁₃ Augustu 1865.

Const. Stezar
 Capitanu in pensiune si Casieru.
I. Popescu
 Controloru suplentu

G.

Disertatiunea Rmului D. Vpresiedinte al' Asociatiunei tiente la adun. gen. dela Abrudu.

Table cerate.

Cu ocasiunea acestei prea stralucite adunari a Asociatiunei nostre rom. transilvane pre acestu locu clasicu alu vechiloru nostri parenti, aveamu de cugetu a tractá in presentia acesteia si chiaru in acestu locu despre unu obiectu de forte mare importantia, nu numai pentru noi romanii si pentru patri'a nostra, ci si pentru literatur'a clasica romano-latina si anticitatile ei. Voliu se dicu, despre tablele cerate, ce se aflara in baile dein giurulu Abrudului, atátu in seclulu trecut, câtu si mai de curendu pre la a. 1855. Importanti'a acestoru table stá nu numai in testulu lor, ci si in form'a limbei latine dein secl. II. d. Chr., in formele juridice de vendiare si cumparare, si mai alesu in form'a scrisoriei cursive a litereloru latine, carea a fora de in pucine inscriptiuni prea scurte aflate pre unele tiegle romane, nu se mai afla in alte monumente vechie romane remase pana acum. Dein asta cauza si legerea acestoru table mai antaniu atátu se parú de a nevolia, câtu pana la a. 1835, candu Iankovitsch le aratá profesoriului Massmann

in Monacu, nece se sciea, că suntu scrise in limb'a latina si cu litere latine*)

Intentiunea mea erá, a cuprende intru una disertatiune speciale nna recensiune completa a toturor tableloru, câte s'au publicatu pana acumu de Massmann, Erdy 2), Dretlefsen 3), si Finaly 4), si câte se afla la mene dein benevolentia si diligenti'a prea demnului nostru nationalistu Rv. D Protopopu Simeone Balintu, publicate 5) seau inca nepublicate, cu unele oserbatiuni. Inse si aci se impleni dis'a comune: homo proponit, sed Deus disponit, asia câtu in urma chiaru si desperasem de a poté luá parte la acesta adunare, ne-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

- *) I. F. Massmann, libellus aurarius sive tabulae cerae et antiquissimae et uniceae. romanae 4° Lipsiae 1841 (pag. 3 §. 1. si pag. 6. §. 10.)
- 2) Dr. I. Erdy, de tabulis ceratis in Transilv. repertis. 8 maj. Pesthini 1856 (lat. et hung.).
- 3) Dr. Dretlefsen, über zwei neu entdeckte römische Urkunden auf Wachstafeln. 8° Wien 1857. — Uiber ein neues Fragment einer röm. Wachsurkunde aus Siebenbürgen. 8° ib. 1857.
- 4) Finály H. S., az erdélyi bányákból került viasztablák és az ős romai folyoirás (in Erdély Muzeum-egylet) évkönyvei, tom. I. 4° Clusiu 1861, pag. 75 seqqt.
- 5) In Annales gimn. Blas. 1855. 1857. 1858.

cumu semi mai remania tempu de a me ocupá cu compusetiuni lunge si seriose.

De acea, escusatime fratiloru, déca acumu abia una particica voliu se implenescu dein propositulu meu, incátu impregiurarile si pucinelulu tempu mi au concesu a me ocupá cu acestu obiectu atátu de interesante dein causele mai susu infirate.

Istori'a celei de antaniu aflari a tableloru cerate intru una bania dela Rosi'a Abrudului la a. 1786, si fatalitatile tableloru publicate de Massmann pana ce au ajunsu in mânele Br. Nic. Iankovitsch (1846) in a. 1835, le descrie Erdy in disertatiunea citata chiaru la inceputu (pag. 4—5.) Totu acolo se descriu si cele alalte aflari in diverse bái totu dein muntii Rosiei-Abrudului dein anii 1790, 1791, 1820, 1854 si 1855.

Tablele aflate, nefiendule cunoscutu pretiulu internu alu loru, celu pucinu in ainte de publicarea Massmeniana, ajungundu in mânuri de oment nepreceptoru, nu numai cá nu s'au pastratu cu tota acurateti'a, ce meritau documente atátu de rare si de mare importantia, ci de intru inse unele au cadiutu si in mânuri cu totul profane, si multe deintre inse pote cá au si peritu cu totul.

Documentu de profanare suntu nu numai in-scriptiunile adause de falsificatori pre paginele dein urma ale tableloru Massmanniane, in litere scythice

si cursive grecesci recentiori, cari la inceputu au causatu atâta batere de capu unoru literati si au datu ocasiune de hypothesi cari de cari mai cornurate, pana ce in urma s'a adevèritu impostur'a, — ci si alte table, pre cari totu asemeni falsificatori le au coruptu intru atâtu, câtu nemicindu testulu originariu latinu cu totulu, in loculu acestuia au scrisu, cu litere cursive grecesci recentiori reu formate, vorbe barbare fora intielesu, de câtu numai numele unoru eroi dein migratiunea hunno-ungarica. Dein care apoi se lamuresce pre deplenu, cà ce soiù de omeni si cu ce sporiu s'au apucatu de atari falsificatiuni.

Dein aceste falsificate am a mâna d o u a e-emplaria, dein cari unulu e in origine, altulu numai in copia, amendoue comunicate, de D. prof. acumu in Craiov'a Sim. Mihali, in ainte de mai multi ani.

In tabl'a orginaria, de laturea dreapta e scrisu : XLVIII, cu litere latine, cari dupa form'a loru cea rude nece de cumu nu suntu antice. In midilocu e impresã in cera una arma (Wappen) cu doui sphinxi intorsi cu spatele unulu catra altulu, inse a caroru figur'a de in ainte e rosa. Intre sphinxi e unu cercu elipticu, pre care e inscrisa figur'a unei ácere (aquila), inse de mana forte rude. Er' de desuptulu acelei arme se vede scrisu cu litere grecesci recentiori forte rudi cuventulu seau numele:

Βουλῆς. Cele alalte cuvinte, a fora de vre-o doua trei grecesci, numi suntu cunoscute, nece nu miam batutu capulu se le intielegu.

In c o p i a , cuvintele tote suntu scrisa éراسi numai cu litere grecesci cursive, precum se pare totu de aceeași mâna rude, fiendu că liniamentele suntu totu acelea, si pentru că intru amendoue tablele ocurre cuvintulu *Φαλιῆς*. Intre cuvintele c o p i e i , carea dupa lungime si latime nu e deintru unu corpu cu tabl'a originaria, suntu vre-o câte-va apriatu grecesci, unele chiaru dein Omeru, numai câtu unele suntu scrisa cu erori in cuntr'a limbei grecesci. Aceste suntu: *δηλός* in locu de *δῆλος*, si *λευκ-άλευος ηρη* in locu de *λευκώ λευοςῆρον*.

Eu nu amu aflatu lucru demnu, de a adauge si unu fac-simile despre aceste falsificate. Ci ele suntu aici de facia, si le prezentezu on. adunari, cá ce-ne ar' avé volia, se bene voliesca ale considerá mai de aproape.

Deintre fragmentele altoru table aflate la a. 1855, câte se afla la mene, mai memorabili suntu doua *triptyche* intregi, de câtu că deintru un'a tabla a unui'a s'a pierdutu un'a mica margine, inse fora alta scadere a testului, de câtu că-i lipsece subscriptiunea datului a dou'a ora.

Dein aceste doua, unulu s'a publicatu inca la a. 1855 in Analelele gimnasiului nostru de la Blasiu, in

adeveru cu vreo-câte-va erori, cari au datu ocasiune unor critici a le scarmaná camu aspru, fora de a scí seau de a vré se scia, cà intre ce impregiurari se fece acea publicatiune, cari deca se luau in consideratiune demna, erau indestulite spre a me escusá deplenu. Antaniu festinatiunea pentru pucinatatea tempului, ce-lu aveam intre receptiunea tableloru si intre editiunea acelei programe gimnasiali, numai cá de vre-o doue-trei díle. Adou'a, nededarea nece cu form'a litereloru, nece cu un'a scrisoria negra si pre pagina negra, cà-ce cer'a de atâte secle s'a negritu, si trasurele litereloru inca erau negre pre acelu fundu negru. Cu tote astea erorea mai insemnata a fostu in unele cuvente, dein cari unulu erá scrisu de asupr'a intre liniile ordinarie ale testului, asia cátu trasurele lui erau amestecate si cu ale liniei dein susu si cu ale celei dein diosu. Inse tote aceste erori fora de mene insumi indreptate in Analile dein a. 1857 in ainte de esirea criticeloru, dupa ce adeca si ochii mi-s'au dedatu cu atare scriptura, si amu castigatu si mai multe table, intre cari si tabl'a a trei'a dein urma dein triptychulu publicatu. — Celu alaltu e inca nepublicatu.

Aceste doue documente rare, ce cuprendu testulu a dou'a contracte de vendiare si cumparare, custa dein câte trei table fia-carele, cari suntu

gaurite pre margini, si prein gaure se legau cu unu firu de linu. De aceea si triptyche se numescu, si pentru că se desfacu in trei parti, cu sies a pagine.

Cele do u a pagini dein afora, — precumu se pote vedé chiaru si depre tabl'a falsificata, ce avui onore a o presentá, — erau netede, albe, si nu se scriea pre ele de catu pucine notatiuni inse cu negrela, precumu se afla si pre unu fragmentu dela mene. — Er' cele dein la-intru patru pagini erau sapate in lemnu si apoi implute cu cera, in care se scriea cu stilu.

Testulu contracteloru in tablele publice se scriea de doue ori. Antaniu pre pagin'a dein la-intru antani'a si a dou'a, inse totu de un'a testulu intregu, asia câtu nu erá liertatu a trece pre pagin'a a trei'a, ci, deca cum-va testulu ar' fi fostu ceva mai lungu, formatulu tableloru se luá mai mare. Dein care causa formatulu acestoru table forte varieza dela 4° minori pana la 12°. Acestoru testu se legá si se inchidea singurelu, si numai in aintea judecatei se consultá si acestu testu, cá singuru autenticu. — A dou'a ora apoi erá scrisu pre paginile dein la-intru urmatorie a' trei'a si a patr'a, mai totu de un'a cu scrisoria mai merunta, pentru că pagin'a a trei'a se impartea in doue, in cari parti de a stân-

g'a se incepea rescrierea testului, er' in cea de drept'a erau scrisa numele marturilor cinci cu numerulu, alu caventelui deca erá, si alu vendietoriului seau debitorului, — asia cátu între testu si între numele semnatorilor erau imprese sigilele fiacarui semnatoriu in dreptulu numelui. Er' partea testului, cátu nu incaptea pre acesta pagina, se continuá pre cea urmatoria ultima in estensulu ei întregu. Acestu testu rescrisu erá deschisu pentru usulu ordinariu.

Erau unii de parere, cá atari contracte se scrieau si numai pre doue table, seau chiaru si pre patru. Ci esemplariale, câte-mi suntu cunoscute, nu au mai multu de cátu trei table, er' de au mai pucine de trei, nesmentitu lipsesce un'a seau doue, Cu tote, cá diptychele de doue table erau intru altele forte usitate, cum erau diptychele de a-rame, ce se numeau honesta e missionis; si pentru usulu coditianu pote cá steteau si dein mai multu de patru table.

In tablele Massmanniane testulu latinu inca e scrisu numai pre trei table. Er' tabl'a grecesca, si cea greco-scythica, nu se tienu de acelu triptychu, ci suntu fragmente dein triptyche falsificate, pote inca si totu de acea mâna, cá si ceste prezentate in aintea on. adunari; ori cátu D. Massmann se ne-

voliesce a aperi anticitatea scripturei grecesci dein acele table, si pre insesi tablele precum suntu.

Dupa aceste premise, se trecem la in sa-si acele doua triptyche, ce se afla la mène, dein cari testulu unuia de multu e publicatu, precuma am disu, er' alu celui alaltu inca e ineditu. Amendoua cuprendu testulu unoru contracte despre vendiarea si cumpararea a doi schiavi, unulu fetioru anume *A p a l a u s t u*, si un'a muliere anume *The o d o t e*, amendoi greci de natiune, fetiorulu anumitu er' muliere sub nume de Cretena (Creticam dein insul'a Cret'a). Contestulu e mai totu acel'asi, pucine mutanduse, lasanduse seau adauganduse. Dein care se cunosce, cà atari contracte se scrieau dupa anumitu formulariu, dein care panà acumu nu erau cunoscute de câtu pucine frasi la jurisconsulti, er' prein publicarea tableloru nostre, intre cari e unu restempu de XVIII ani, alaturandu si triptychulu publicatu de Erdy, emendatu de Dretlefsen la locurile citate, se face cunoscutu intregu formulariulu.

T R I P T Y C H V L V I.

a) Scriptur'a antania

aa) Pagin'a antania.

Lin. 1. DASIVS BREVCVS EMIT MANCIPIOQVE
ACCEPTIT

2. PVERVM APALAVSTVM SIVE IS QVO
ALIO NOMINE.

3. EST N. GRECVM APOCATVM PRO
VNCIS DVABVS

4. XDC DE BELLICO ALEXANDRI F. A.
M. VIBIO LONGO

5. EVM PVERVM SANVM TRADITVM ESSE
FVRTIS NOXAQVE

6. SOLVTVM ERRONEM FVGITIVM CADV-
CVM NON ESSE

7. PRESTARI. ET SIQVIS EVM PVERVM
Q D A

8. PARTENVE QVAM QVIS EX EO EVI-
CERIT Q M.

9. EMPTOREM S. S. EVNVE AD Q. EA RES
PERTINEBIT

10. VTI FRVI HABERE POSSIDEREQ. RECTE
LICEAT

11. TVNC QVANTVM ID ERIT QVOD ITA EVIC

12. TVM FVERIT

bb) Pagin'a a dou'a

DVPLAM

13. T. P. P. R. D. F. R. DASIVS BREVCVS
D F P

14. BELLICVS ALEXANDRI ID FIDE SVA
ESSE

15. IVSSIT VIBIVS LONCVS

16. PROQVE EO PVERO Q S. S. EST PRE-
TIVM

17. EIVS XDC ACCEPISSE ET HABERE
SE DIXIT

18. BELLICVS ALEXANDRI AB DASIO
BREVC0

19. ACT KANAB LEG XIII G XVII KAL
IVNIAS

20. RVFINO ET QVADRATO COS.

b) Scriptur'a a dou'a.

aa) Pagin'a antania.

Lin. 1. DASSIVS BREV- ● APPI PROCLI VET
CVS EMIT MAN LEG XIII G.

2. CIPIOQVE ACCE-
PIT PVERVM

3. APALAVSTVM ● ANTONI CELERIS
SIVE IS QUO ALIO

4. NOMINE EST N.
GRECVM AP

5. VCATVM PRO VN.
CIS DVABVS

6. XDC DE BELLICO ● IVL VIATORIS
ALEXANDRI

7. F. A. M. VIBIO
LONGO

8. EVM PVERVM SA- ● VLPI SEVERI-
NVM TRADITVM NI

9. ESSE FVRTIS NO-
XAQVE SO

10. LVTVM ERRO- ● I. FIRMI PRIMI-
NEM FVGITI TIVI

11. VVM KADVCVM
NON ESSE

12. PRESTARI ETSI- ● M. VIBI LONGI
QVIS EVM BV FIDE IVSSOR

13. ERVM Q. D. A.
PARTEMVE

14. QVAM QVIS EO ● BELLCI ALE-
EVICERIT XANDRI VENDIT

bb) Pagin'a a dou'a.

15. QVOMINVS EMPTOREM. SS. EVMVE
AD QVEM EA RES

16. PERTINEBIT. VTI FRVI HABERE POS-
SIDERETQVE REC

17. TE LICEATVM QVANTVM ID ERIT
QVOD ITA EX EO E

18. VICTVM FVERIT TANTAM PECVNIAM
DVPLAM

19. PROBAM RECTE F. R. DASSIVS
BREVCII DFP BEL

20. LICVS ALEXANDRI IDEM FIDE SVA
ESSE IVSIT M

21. VIBIVS LONGVS

22. PROQVE EO PVERO QVI. SS. EST
PRETIVM EIVS XDC ACCE

23. PISSE ET HABERE SE DIXIT BELLI-
CVS ALEXANDRI

24. AB DASSIO BREVCI.

Care documentu noi asia-lu trascriemu forà
abreviature in limb'a latina curente:

„Dasius (s. Dassius) Breucus emit manci-
pioque accepit puerum Apalaustum, sive is quo
alio nomine est, Natione graecum, apochat-
tum pro unciis duabus, denariis sexcen-
tis, de Bellico Alexandri. Fide Auctore M.
Vibio Longo, eum puerum sanum traditum esse,
furtis noxaeque solutum, erroneum, fugitivum, ca-
ducum non esse, praestari. et, siquis eum pue-
rum, Quo De Agitur, partemve quam quis
ex eo evicerit, quominus emptorem Supra
Scriptum eumve, ad quem ea res pertinebit, uti,
frui, habere, possidereque liceat, tunc, quantum
id erit, quod ita ex eo evictum fuerit, tantam
pecuniam duplam probam recte Dari Fide Rogavit Dasius (s. Dassius) Breucus (s. Breuci),
Dari Fide Promisit Bellicus Alexandri,
id (em) Fide sua esse iussit M. Vibius Longus.
proque eo puero, qui Supra Scriptus est,
pretium ejus denarios sexcentos acce-

pisse et habere se dixit Bellicus Alexandri ab Dasio (s. Dassio) Breuco (s. Breuci).

Actum Kanabae Leg. XIII Geminae, XVII Kal. Iunias, Rufino et Quadrato Consulibus.“

Dein alaturărea amendororu testuriloru se pote cunosce, cã si in ortografia si in abreviature este ore-care diferentia intre ele, asia cãtu se paru a nu fi scrisa totu de una mânã. Asia in scriptur'a antania **D a s i u s** se scrie totu numai cu unu **S**, cã si aliurea, er' intru a dou'a pretutendenea cu doi **S**: **D a s s i u s**. — In lin. 6 scriptur'a antania **c a d u c u m** se scrie cu **C**; er' intru a dou'a **K a d u c u m** cu **K**. — In lin. 8 script. ant. e scrisu **p a r t e n v e**, in lin. 9 **e u n v e** cu **N**, er' intru a dou'a **p a r t e m v e** si **e u m v e** cu **M** inainte de **V**. De aci se tiene si scrierea **B r e u c i** in scriptur'a a dou'a lin. 19 si 24 in locu de **B r e u c u s** dein scriptur'a antania.

Ereri scripturistice se afla in script. ant. numai in lin. 5 si 13, unde scrietoriulu uitase cãte unu cuventu dein testu si le scrise apoi intre linie de asupr'a: **e s s e** si **d u p l a m**, cari in script. a dou'a suntu scrisa in linia la loculu loru. Er' in scriptur'a a dou'a ereri notabili suntu in lin. 16: **p o s s i d e r e t q u e**, si in lin. 17: **l i c e a t u m**, in locu de **p o s s i d e r e q u e** si **d e l i c e a t**, **t u n c**.

In câtu apoi pentru abreviature , ele sunt mai multe in scriptur'a antania de câtu intru a dou'a , si inca unele atari , câtu forã scriptur'a a dou'a a nevoia s'aru poté intielege , mai alesu unde suntu indesate , precumu in script. ant. lin. 13 literele continue siepte : T. P. P. R. D. F. R. dein cari cele de antaniu patru , in script. a dou'a se scriu intregi : *t a n t a m p e c u n i a m p r o b a m r e c t e* , er' cele alalte trei , dein alte triptyche se sciuj , că insemneza : *d a r i f i d e r o g a v i t* .

Mai notabile este acea obserbatiune in respectulu ortografiei latine , că intru amendoua testurile lipsesce diftongulu AE , si in locu se scrie numai E simplu , precumu : GRECVM , PRESTARI , asia câtu se adeveresce dis'a lui Ter. Varrone si de aici , cum că latinii in multe cuvente , unii punu A inainte de E , altii nu punu *). — Intru asemenea se scrie intru amendouë scripturele prepuse-tiunea AB cu B inainte de D : *a b D a s i o* , in locu de : *a D a s i o* , — si unu I scundu in locu de doi seau de unulu inaltu : *VNCIS* in locu de *VNCIIS* , precumu si *fugitium* cu unu V in script. ant. lin. 6 in locu de *fugitivum* că in

*) „In pluribus verbis A ante E alii ponunt, alii non, ut quod partim dicunt *sceptrum*, partim *scaeptrum*“ etc. M. Ter. Varro de lingua lat. lib. VII, 96.

script. a dou'a, cari varietati si in alte inscriptiuni desu occurru. De *A p o c a t u m* mai diosu.

Er' dein partea limbei mai notabile este, cà verbula *e m e r e* se construe cu prepusetiunea de *personae*, in locu de: *A Bellico*. Care constructione de si mai rara, dar' nu numai nu e barbara, ci chiaru clasica. Asia Cicerone ep. ad *Atticum* X, 5: „*emere de Canulejo diversorium*“; si totu acolo XIII, 31: „*mille jugerum de M. Pilio emit.*“

La aceste oserbatiuni generali mai adaugemu urmatoriele speciali, provocandune cu citatiunile la liniile scripturei primarie.

B r e u c u s l. 1. Breucii erau unu poporu dein *Pannoni'a* lenga fluviulu *Savu*. *Pliniu hist. nat.* III, 25, 28.

A p a l a u s t u m l. 2. Acestu nume propriu nu l'am mai aflatu aliurea, si pote cà e formatu dein cuventulu grecescu *ἀπολαυσός*.

N. l. 3. insemneza *natione*, cà si in *triptychulu* urmatoriu, care calificatiune adeseori ocurre in inscriptiuni.

A p o c a t u m l. 3, in script. a dou'a *a p u c a t u m*, er' in *triptychulu* urmatoriu *a p o c h a t a m*, adeveratu este *a p o c h a t u m*, dela *a p o c h a* in sensu juridicu, a caruia intielesu e camu oscuru, si *Dretlefsen* (*zwei röm. Urk. p. 14*) dice,

că nulu întielege. Ore alu nostru APUCU-apucare-apucatu nu se trage dein acestu vèrbu juridicu apochoare?

X lin. 4, insemneza denariu.

F. A. lin. ac., care mai antaniu credeam, că e F. R., insemneza fidei seu fide auctore, totu un'a cu fideiussore, precuma si in triptychulu urmatoriu Antipatru se numesce si fideiussor si secundus auctor, asia cătu auctor si iussor in aceste formule se paru a fi sinonime. Vedi Digest. lib. XXI tit. II, 4 etc. De unde nu mise vede cu cale a scaimbă aici testulu F. A. in F. I. cumu face Dretlefsen la l. c. pag. 17.

Furtis — prestari l. 5—7. In Dig. XXI tit. II, 3 se scrie: „Quia furtis noxisque solutum esse praestari debet venditionis tempore.“ Vedi si totu acolo XXI, tit. I, 1, 14, 46 etc., si la A. Gelliu noct. Att. lib. IV capu II, 1: „In edicto aedilium curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum est, scriptum est; Titulus scriptorum singulorum sit curato ita, ut intelligi recte possit, quid morbi vitiique cuique sit. quis FUGITIVVS ERRO ve sit NOXA-QVE SOLVTVS non sit. — Fugitivum cu unu V in script. ant., că si la Erdy PRIMITIVS in locu de primitivus.

Q. D. A. l. 7. Vedi Orelli Inscript. lat. tom. III p. 474 nr. 7321.

D. l. 13 in loculu antaniu, in scriptur'a ant. e formatu cá O, cumu adeveresce si Th. Mommsen, er' in a dou'a lipsesce, ci sensulu cere D, cumu arata si triptychulu urmatoriu (l. 12) unde DARI e scrisu de doue ori intregu, si alte triptyche la loculu paralelu.

ID. l. 14. Literele EM pote suntu perite, fiendu acolo gaura in tabla; ci in triptychulu urmatoriu si in altele e numai ID.

K a n a b. l. 19, in triptychulu urmatoriu CANAB. Inscriptiunile despre C a n a b e n s e s la Th. Mommsen; Gruteri Inscr. pag. LXXIII nr. 4.

Leg. XIII. G. l. 19, e legiunea XIII Gemina, care a statiunatu in Transilvani'a, impreuna cu leg. V. Macedonica, si a caror'a inscriptiuni se afla atátu de multe in patria.

XVII Kal. Iunias, totu acolo, adeca in 16 Mai.

Rufino et Quadrato Coss. l. 20, adeca: L. Cuspio Rufino, si L. Statio Quadrato, cari au fostu consuli la a. V. C. 895, er' d. Chr. 142, in anulu alu cincilea alui Antoniu Piu. Triptychulu acest'a dar' este de 1719 ani.

TRIPTYCHULU II.

a) Scriptur'a antania.

aa) Pagin'a antania.

Lin. 1. CL. IVLIANVS MIL LEG. XIII G. CL.
MARI EMIT MANCIPIO

2. QVE ACCEPIT MULIEREM NOMINE
THEODOTEN SIVE EA

3. QVO ALIO NOMINE EST N CRETICAM
APOCHATAM PRO VNCIS

4. DVABVS X QVADRINGENTIS VIGINTI
DE DE CL. PHILETO

5. F. A. ALEXANDRO ANTIPATRI

6. EAM MVLIEREM SANAM TRADITAM
ESSE EMTORI S. S. ET SI

7. QVIS EAM MVLIEREM. Q. D. A. PAR-
TENVE QVAMQVIS EX EA

8. QVID EVICERIT Q. M. EMTOREM S. S.
EVNVE AT QVEM

9. EA RES PERTINEBIT VTI FRUI HA-
BERE POSSIDEREQVE RECTE

10. LICEAT TVNC QVANTUM ID ERIT QVOT
ITA EX EA QVIT

bb) Pagin'a a don'a.

11. EVICTVM ABLATVNVE FVERIT SIVE
QVOT ITA LICITVM

12. NON ERIT TANTAM PECUNIAM PROBAM RECTE DARI F. R.

13. CL. IVLIANVS MIL L. S. S. D. F. P.
CL. PHILETVS

14. ID FIDE SVA ESSE IVSSIT ALEXANDER ANTIPATRI

15. INQVE EAM MVLIEREM QVAE S. S. EST PRETIVM EIVS X CCCC XX

16. ACCEPISSE ET HABERE SE DIXIT CL. PHILETVS A CLAVDIO

17. IVLIANO MIL. S. S.

18. ACT CANAB LEG XIII G III NONAS OCTOBRES BRADVA

19. ET VARO COS.

b) Scriptur'a a dou'a.

aa) Pagin'a antani'a

Lin. 1. CLAVDIVS IVLIANVS MILLEG XIII GG. CLAVDI MARI ● VAL. VALENTIS G. XIII G.

2. EMIT MANCIPIOQVE ACCEPIT MVLIEREM NOMINE THEO ● CN. VARIA

3. DOTEN SIVE EA QVO ALIO NOMINE ES NCRETICAM ● AEL. DIONYSI VETLEG

4. APOCHATAM PRO ● PAVLINI S—RIS
VNCIS DVABVS QVADRIN-
GENTIS

5. VIGINTI DE CL. PHI- ● IVL. VICTO-
LETO F. A. ALEXANDRO RINI
ANTIPATRI

6. EAM MVLIEREM SA- ● ALEXANDREI
NAM TRADITAM ESSE EMP- ANTIATRI CE-
TORI SS. ET SIQVIS KODO AVKTOR

7. EAM MVLIEREM G. ● CEGNAI
D. A. PARTENVE Q. Q. EXEA
QVIS

8. EVICERIT Q. M. EMP-
TOREM S. S. EVMVE AD QVEME EA

9. RES PERTINEBIT VTI ● CL. PHILETI-
FRVIHABERE POSSIDEREQ VENDITORIS
IBSIVS

10. RECTE LICEAT TVNC
QVANTVM ID ERIT

bb) Pagin'a a dou'a.

11. QVOT ITA EX EA QVIT EVICTVM
ABLATVNVE FVERIT SIVE QVOT ITA LICITVM

12. NON ERIT TTP. PROBAM RECTE DARI
F. R. CL. IVLIANVS MIL S. S.

13. D. F. P. CL. PHILETUS

14. ID FIDE SVA ESSE IVSSIT ALEXAN-
DER ANTIPATRI

15. INQVE EAM MVLIEREM EIVS X CCCC
XX ACCEPISSE

16. ET HABERE SE DIXIT CL. PHILETVS
A CLAVDIO IVLIANO MIL. S. S.

17. ACT KANAB LEG XIII G. III NONAS
OCTOBRES BRADVA ETVARO COS.

Adaugemu si trascriptiunea dupa aceeași norma, cá si mai susu de si dupa cea mai dein ainte ori si care si o ar' poté face.

„Cl. Iulianus miles legionis XIII Geminae Gregalis Claudii Marii, emit mancipioque, nomine Theodoten, sive ea quo alio nomine est, Natione Creticam, apochatam pro unciis duabus, denariis quadringentis viginti, de Cl. Phileto. Fide Auctore Alexandro Antipatri, eam mulierem sanam traditam esse emptori Supra Scripto et, siquis eam mulierem, Qua De Agitur, partemve quam quis ex ea quis (quid) evicerit. Quo Minus emptorem Supra Scriptum, eumve ad quem ea res pertinebit, uti, frui, habere, possidereque recte liceat, tunc, quantum id erit, quod ita ex ea quid evictum ablatumve fuerit, sive quod ita licitum non erit, tantam pecuniam probam recte dari Fide Rogavit Cl. Iulianus miles legionis Supra Scriptae, Dari Fide Promisit Cl. Philetus id fide sua esse iussit Alexander Antipatri, inque eam mulierem, quae

S u p r a **S** c r i p t a e s t , p r e t i u m e j u s d e n a r i o s C C C C X X a c c e p i s s e e t h a b e r e s e d i x i t C l . P h i l e t u s a C l . I u l i a n o m i l i t e S u p r a S c r i p t o . A c t u m C a n a b a e L e g . X I I I G e m . I V N o n a s O c t o b r e s , B r a d u a e t V a r o C o n s u l i b u s . “

La acestu documentu nu avemu de câtu pucine se oserbamu, fiendu că multe ce s'aru poté oserbá aici, le amu premisu la triptychulu antaniu.

Limb'a e totu acea, curata, clasica. — Erori scripturistice suntu mai numai doue: in script. ant. lin. 4, unde DE e scrisu de doue ori, si in script. a dou'a lin. 3, unde dupa ES lipsesce T; caci in script. a dou'a lin. 12, unde suntu scrisi in locu de unulu, se pare a fi numai un'a variatiune ortografica in locu de T a n T a m; er' diferenti'a intre quid de in script. ant. lin. 8, si intre q u i s dein scrip. a dou'a lin. 7, a nevolia se pote decide, de este errore, si in care scriptura e eroarea, dupa ce in loculu paralelu dein triptychulu antaniu si unulu si altulu lipsesce, si in adeveru că suntu superflue amendoue aceste cuvente. Vedi si triptychulu dela Erdy l. c. pag. 14 lin. 9 „p a r t e m v e q u a m e x e o Q U I S . “

In respectulu ortografieii triptychulu alu doile diferesce de celu de antaniu. Asia AE se afla la loculu seu, script. ant. si a dou'a lin. 15: QUAE.—M in ainte de VE se scrie mai totu de un'a cu N, precumu: p a r t e n v e , e u n v e , a b l a t u n v e

de câtu numai una data in script. a dou'a lin. 8: EVNVE. Er' D finale mai totu de un'a se scrie cu T, precum at, quit, quot, afora de in script. ant. lin. 8: QVID, si in script. a dou'a lin. 8: AD.

Cea mai mare insemnatate inse contine acestu triptychu, câ are si scrisoria grecesca antica genuina. Caventele acestui contractu Alexandru Antipatri, precum se vede grecu de natiune, chiaru si dupa nume, suscrienduse la loculu seu se sierbi cu literele grecesci, in form'a ce se afla in cele mai vechie monumente de pre acele tempuri in manuscrisa, papiri, inscriptiuni etc., inse in limb'a latina cea mai vulgare, fiendu câ pote nu sciea limb'a latina literaria. De acea in locu de a scrie: secundi auctoris signavi, seu de: secundus auctor signavi, scrie: SECODO AVCTOR SEGNAI! Eta dar' si in Daci'a urma de scriptura grecesca, si de limba romana vulgare scrisa cu litere grecesci, câ in catacumbele dein Rom'a 7), si in papirii dein Raven'a 8), aproape de acele tempuri.

7) Boldetti osservazioni p. 233, Massmann l. c. pag. 148.

8) Marini papirii diplomatici (fol. Rom. 1805) nr. LXXV p. 116, nr. XC, XCII, XCIII, CX, CXIV etc. dein secl. VI. Vedi si Spangenberg juris rom. tabulae negotiorum (8, Lips. 1822) pag. 128 seqq.

IV Non. Oct. e 4 Oct. dupa calendaria-le nostre.

In urma mai oserbamn numai, cumu cà acestu triptychu este scrisu cu vreo optus pradie e e ani mai tardiu, de càtu celu mai de antaniu, la a. V. C. 913, d. Ch. 160, in anulu XXIII totu alu lui Antoniu Piu, consuli fiendu Ap. Annus B r a d u a si T. Clodius Vibius V a r u s, si asia acestu triptychu e de 1705 de ani; — si cà sigilele amen-dororu triptycheloru, ce erau imprese in cera la numele marturiloru, lipsescu cu totulu, ci i n t r u u n u triptychu mare in 4-^o si fromosu, ce se afla in Museulu dein Pestia, ci caruia i lipsesce tabl'a a trei'a, sigilele se afla si acumu intregi bene conser-vate, precumu insumi le vediui acolo la a. 1856. Vedi si la Erdy l. c. triptychulu I tab. 4.

Blasiu 13/25 Aug. 1865.

T. C i p a r i u m. p.

H.

Disertatiunea D-lui Advocatu I o n n e G o z m a n u.

Insemnari dein Dreptulu Romanu.

Romanii — poporul celu maretiu a lunei antice multe lucruri de mirare au lasatu memoriei omenesci — noue Numele nationalu — cu care — nu fora causa — si astadi ne falimu. — Au fundatu unu statu clasicu, care, la inceputu, erá cautatorea virtutiloru — a ordinelui, si Eroismului. — Au daruitu lunei o limba angeresca — numita: Latina, prein carea, si astadi, intramu in legatura spirituale cu tota lumea invetiata. Ce se dicu? marimea Romaniloru stralucesce, in istori'a batailoru, si in tote legile de densii remase. Ce se adeveresce si dein codicele Imperatului Iustinianu care dice: „Se cuvine: cá Maiestatea Imperatesca nu numai cu arme, ce si cu legi se fia infrumsetiata“ *Imperatoriam Maiestatem non tantam armis, sed etiam legibus decet esse decoratam.* In atatu de maretie fapte ale strabuniloru nostri — fiendu materia nemarginita: pentru scriere, si inventiamentu; pentru imitatiune, si recrearea intieleptiunei: mi amu propusu a vorbi pre scurtu — despre cateva cunoscantie, dein Dreptulu Romanu.

Dreptulu acesta-adeca: cuprinsulu normelor care, cá si legi private, au fostu primite in statulu

Romei — se incepe, cu legile a loru XII. Tabule, care se tieneau apuse pre rostruri pentru aducere aminte de totu de un'a „Leges XII. Tabularum pro rostris publice affigebantur in perpetuam rei memoriam. Macheldeii systema Iuris romani §. 24 — Legile aceste in data ce 10 barbati — „decemviri“ — cu ajutoriulu lui Hermodonu grecu dein Efesu le-au compusu — se primira de poporu in Centurii“ adunatu. La inceputu — adeca : in anulu dela originea Romei 303. essistau numai X. Tabule, inse in anulu 304. inca li s'au adusu II Tabule — prefacunduse de fundamentu a dreptului cetatianu. Dorere, ca acele XII. Tabule astadi numai in fragmente esista.

Pana la tempurile lui Cicero, Dreptulu romanu s'au inmultitu a) prein legi scrise, care se intareau prein poporu in comitiile centuriale — la propunerea Magistratului Senatoriu, — b) prein Plebiscite, care numai poporulu, rogatu de Tribunulu seu le intarea in Comitii“ Tribute. — c) prein Senatus consulte — decretate prein senatu for' de ascultarea plebeiloru, — d) prein Edictele tribunaleloru — a pretoriloru (in administratiunea dreptatii — a Aedililoru (pentru securitate publica.) — e) prein Respunsele Prudentiloru) (care in forma de sententii se numeau dreptu cetatianu) — f) mai pre urma : prein scrisorile jure consultiloru.

Dela Augustu pana la Imperatulu Adrianu s'au impartitu jureconsulti in doue scoli adeca: doue sentintie contrarie — radicanduse prein acést'a, scienti'a dreptului romanu, la statulu inflorirei celu mai inaltu. — Mai pe urma in atáta s'au inmultitu fundamentele dreptului romanu catu Imperatulu Constantinu, Teodosiu alu II-lea si Valentinianu alu III-lea — pre la anulu dupa Christosu 426 au fostu siliti — prein speciale constitutiuni a santiuná: cá ore cáre scrisori a jure-consultiloru se aiba valoare — in antea judecieloru?

Dupáce Imperiulu romanu s'a impartitu in a-
pusenu, si resaritenu: legile romane inea au sufe-
ritu multe stramutari. Totusi in imperiulu apusenu
romanii, invinsi prein germani, traiau si se judecau
dupa drepturile sale: si desi erau mestecati cu ger-
manii: drepturile lor se numeau: Legea romana
(Lex romana), éra a germaniloru: „Legea var-
variloru (Lex barbarorum).“

Imperatulu Iustinianu — la resaritu — in anulu
528 mai antaiu prein 10 dup' aceea prein 16 bar-
bati — tote legile si constitutiunile le au culesu
intr'un'a, numindule Digeste (Digesta) si Pandecte
(Pandecta) — tiesute, si culesu (in 50 de carti),
dein dreptulu celu vechiu. In anulu 534 Iustinianu
a demandatu lui Treboniu: cá Pandectele se se
prefaca in codice nou: si acést'a se cuprinda in

sine, si cele 50 decisiuni, care Imperatul, sub tempulu conscrierei Pandecteloru lea fostu publicatu. Acesta codice se numesce: „Codex repetitae praelectionis,“ adeca: „Codicele legiloru de nou citite. — Imperatul Iustinianu traindu 38 de ani, au emisu si asia numitele „Institutiuni“ adeca: invetiamintele dreptului pentru scolari si novele (novelle) in forma de ordinatiuni dupa publicarea codicelui „repetitae praelectionis“ edata. — Dup'ata-tea, si mai multe stranutari, sementiele dreptului romanu, s'au inprastiata in Greci'a, au ramasu in Itali'a, — s'a primita in Franci'a, au trecut in Angli'a, Belgio, Ispani'a, si Rusi'a cu Glosse nenumerate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cine dara se bucura de scienti'a dreptului romanu — prein mintea atatoru barbati prea intiepti strecuratu, acel'a se vede indreptatitu a presupune despre sine: că e juristu universalu, si cunosce fundamentulu tuturoru drepturiloru private — in Europ'a. — Că dreptulu romanu este asiediatu pre fundamentulu adeveralui, si a bunului omenescu; că Ulpianu pre jure consulti bine ia numitu de popii dreptatii, postindu: că omenii asia de drepti se fia in anima, precumu debue se fia pre deia afora: că jurisprudenti'a la romani erá cunoscienti'a lucruriloru dumnedieesci, si omenesci, scienti'a dreptului si a nedreptului — „divinaram atque humanarum rerum

notitia, justis atque injustis scientia“; — si că prein-
 urmarire: cine si castiga scientia dreptului romanu,
 se recunosc de juristu universalu — de acolo se
 vede, caci dreptulu acest'a se propune in tote uni-
 versitatile, lineamintele lui cele fundamentale, se afla
 in legile ale tuturor statelor Europene; si nu e-
 sista cestiune — in comerciulu sociale — neregu-
 lata prein normele dreptului romanu.

Anume:

Despre **Manuatulu** (pignus) in dreptulu
 romanu acest'a invetiatura se afla: „Manuatulu (du-
 pa unii pennulu) e dreptu realu, carele se concede
 creditorului, in lucrulu altui'a, spre securitatea in-
 prumutului, cu acela intielesu; că decumva oblega-
 tulu n'aru satisface, creditorulu, lucrulu acel'a selu
 pota vinde, si pre sine se se desdaune. — **Ma-
 nuatulu** asia definitu are doue specie: un'a;
 candu creditorulu prein traditione capeta lucrulu in
 posesiunea sa (Faustpfand) — Cealalta: candu lu-
 crulu se deoblega creditorului, dara posesiunea nu i
 se dà, numinduse in casulu acest'a **Ipoteca**.

Despre dreptulu **Casatoritoru**.

1. Barbatulu are dreptu a pofiti dela muierea sa
 reverintia, si ascultare, — pentruce muierea e in-
 detorata a merge in cas'a barbatului. 2, Are dreptu
 a pofiti că muierea sesi implinesca lucrulu de casa

— éra muierea prein casatoria castiga numele, si demnitatea barbatului, capeta sprijinire, si aপরare, precum si midilocéle vietuiri, adeca: de mancatu, inbracaminte, care le si tiene muierea — dupa mortea barbatului — pana la alta casatoria.

Asi servi mai cu multe esemple dein oceanulu dreptului romanu; dara angustirea disertatiunei mele si tempulu altora — cu multu mai ponderose afaceri destinatu — me inpedeca. Inse totusi de sine se intielege scopulu dorintiei in acel'a puntu a fi defiptu: cá fia care romanu invetiatu se invetie regulele adeverului, adeca dreptulu romanu.

A b r u d u ^{27/15} Augustu 1865.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I o a n e G o z m a n u

I.

Disertatiunea

Domnului Secretariu primariu al' Asociatiunei tranne
romane, Georgiu Baritiu

S c i e n t i e l e t e c h n i c e .

In dilele nostre decurge in tota Europ'a o lupta mai grea seau mai usiora intre asia numitele scientie umaniore si intre cele reale, intre gimnasii si scole reale, intre poesia si matematica, intre retorica si chimia, intre facultatile filosofica si teologica de un'a, si intre politehnice de alta parte. Ardelenii, ungurenii, moldavo-romanii n'au luat parte pana acum la acea lupta a scientieloru, ci au ramasu in acesta privintia inapoia tuturoru, nu ca o reserva tare a unei armate mari, ci numai ca — nisce m a r o d e r i . Acésta nici ca se potea altumintrea. Noi si parintii nostrii, carii aa invetiatu cate ceva carte scimu si trebuie se marturisimu ca scientiele matematice si fisice au fostu tractate prein tote scolele tuturoru confesiuniloru seau la locul celu mai dein urma, seau ca n'au fostu propuse nicidecumu. Tenerimea nostra mai nici odata nu nu scia, ca pentru ce invetia matematic'a si scientiele naturale, de ca cumva le invetia, éra scolele reale pana eri alaltaeri nici de nume nu éra cuno-

scute. In cata pentru politechnicul de in Vien'a, apoi ardelenii au paremise vreo cinci stipendii la acelasi, de intr'atata inse nu ésa nici macaru simplii geometrii de ajunsu, éra inginerii ardeleni nascuti se potu numerá forte usioru si fora nici o bataia de capu ; er' la geometrii, ingineri, mecanici, chemisti r o m a n i inca n'amu avutu tempu de a reflectá, dein causa mai alesu, cá pana acumu cei mai multi parenti dein cati né deteramu fiii nostrii la scole, amu cugetatu a face dein ei mai multu numai domni seau boieri, protopopi, canonici, archimandriti, episcopi, mitropoliti si nimicu mai pucinu apoi semtiá tenerii chiamarea pentru respectivele ranguri si functiuni seau nu totu atáta.

Este prea adevveratu, cá noi mai semtimu inca lipsa mare de juristi, administratori, financiari si politici eminenti, cum si de preoti petrunci de sacer'a loru chiamare ; de aici inse urmeza numai atá-t'a, cá natiunea se se nevoiesca a inplini acelea lipse cu individi in tota privinti'a capaci, éra acellora, pre carii natur'a i inzestrase cu talentu pentru alte specialitati, se li se deschida catu mai curendu alte cariere.

Me voiu incercá se vorbescu despre cestiunea ce-mi propuseiu asia, incátu se fiu intielesu pe cátu numai se pote de catra toti acei parinti, carii isi dau pre pruncii loru la scola cu planu, cá aceia

mai tardioru se si alege cate o asia numita scientia seau arta de specialitate, de meseria, dupa carea adeca sesi pota asecurá subsistentia vietiei cu unu feliu de placere si devotamentu cum dice de buna voia, éra nu cá de sila, pentru cá nu ar' avé incatrau se mai apuce; éra apoi fienduca astadata vorb'a ne este numai de scientiele tehnice, se remanemu deocamdata numai pre langa acelea, ér' necesitatea loru se o demustramu si ilustramu pre câtu numai se pote prein exemple practice, scose dein vietia si batatore la ochi, pentru cá asia se cunoseemu cu atátu mai usioru ce pagube infricosiate se revarsa preste particulari, preste tiera si poporale conlocuitoare pein necultivarea cu totuadinsulu a scientieloru tehnice. Esemplele spaimantatorie la care neamu poté provocá in acést'a privintia suntu legionu, pre aceleasi le intempini asia dicundu pre totu pasulu la orasie si sate, pre siesuri si deluri; ele costa pre omeni mii si sute de mii, aruncate fora nici unu folosu in noroiu prein atáti carpaci mesteri — strica, carii au fruntea de a usurpá onorificulu nume de technicu, de maiestru. Eu dein atâtea exemple, voi enumerá numai câteva cunoscute mie, nici un'a mai vechia cá de ani 10 pana in 30.

Amu vediutu turnu de bisericu claditu cu scopu, cá se tiena cinci sute ani, crepatu inse si apoi

strinsu indata la anulu cu sine (pente) de feru, pentru că se nu cada. Architectulu n'a fostu architectu, ci carpaciu. Altu turnu n o u (aici la Bra-siovu) dupa cateva luni cadiu in ruine. Architectu si ingineru, ambii au fostu mesteru-strica. S'au facutu in dilele nostre mai multe biserice dupa nisce planuri ticalose, in care legile simetriei si ale este-ticeii au fostu cu totulu delaturate, proportiunile in-tre tinda, biserica, altariu si turnu batjocorite, in câtu in locu de liturgia, cantari, predice audi numai nisce inganaturi. Èta deci spese grele facute orbesce.

La casele de locuitu mesteri-strica isi facu de capu. Pana in or'a de facia se mai cladescu case mari si mai mici, in care neci ochiulu celu mai ageru nu va descoperi o singura linia drepta, pre-cum nu descopere cineva in faimos'a ospetaria — poreclita „la Imperatulu romaniloru“ éra impartiel'a chiliiloru si a celorualte incaperi este facuta asia, încâtu ti se pare că mester-strica precugetase ca-sulu, in care se o prefaca si se schimbe de es. bucatari'a in cabinetu, cas'a de dormitu in salonu si asia mai departe, er' scarile seau treptele suntu seau atâtu de strimte incatu doui omeni se nu in-capa alaturea, seau anguste si rapedisie de ati riscá pre totu momentulu osele. Amu vediutu si case mari cu contignatiune (catu), la care architectulu

uitase a lasá locu de trepte, încátu se fii silitu a te suí in casa dein strata cu scar'a (Brasiovu ter-gulu straielor Nr. —). Cunoscemu case, in care boltele celarielor noue de nouie s'au cutropitu, éra la altu locu bolt'a noua a unui grajdu domnescu cadiendu omori cinci cai. Este unu edificiu in patri'a nostra, in care lipsescu cu totulu acelea locuri indispensabile, despre care poetulu disese: quo satur a pastu currere venter amat. — Pe la sate cele mai multe case de locuitu se mai cladescu inca totu asia de scunde, incatu tre-bue se fii ghebosu cá se poti intrá pre usia fora a-ti sparge capulu, era inlaintu se siedu cu capulu totu plecatu, scii cá sierbulu facia catra domnulu, éra pre ferestrii intra numai atáta lumina, cátu se cere pentrucá membrii familiei se nu se bufnesca unii de altii.

Se trecemu si la staverimentele de industria.

Unu ingineru si unu architectu mesurara si loculu si c a t a t i m e a si i u t i e l ' a cursului apei pentru o fabrica maretia. Onorariulu loru fù 600 fl. m. e. Fabric'a se cladi, ci candu colo, ea erá se remana in uscatu, dein cauza cá mesuratur'a fusese cu to-tulu falsa, încátu ap'a nu se potea derivá pre rota dela punctulu prefiptu prein acei domni. Noroculu intrepensoriloru cá mai putura cumperá 100 stangini locu pre vale in susu, pentruca altumintrea 200 mii fl.

erá se remana aruncati in apa. — Doue mori mari de faina usiora si de pasaturi se infientiara la doue sate dupa planurile unoru omeni, ce se sventurau de mecanici renumiti. Proprietarii perdura la amendoue cate 50—60 fl. v. a., dein cauza, cá planurile cladirii, ale roteloru, si ale intregiei constructiuni fusesera cu totul gresite. Mai scimu o fabrica dein cele mai mari, la care numai peptulu jazului si canalulu in lungime a costatu peste 25 mii fl. m. c., éra candu bagara riulu in noulu canalu, parietii lui se sparsera la vreo diece locuri. Planula domnului quasi-technicu fusese erasi cu totul gresitu. Vine altulu si dice: cu spese de trei mii vé coregu toate secaturile vostre. Omulu aveá s c i e n t i a, prein urmare s'a si tienutu de cuventu si a scapatu pre intreprenoru de ruin'a si de rusinea pregatita lui prein omenii cei lipsiti de scientiele recerute.

Se esimu dein locuintiele omenesci afora in largulu tierei. Pentru ce pana la a. 1848 s'au claditu drumuri atátu de pucine pre la noi? Lenea traditionala si nepasarea porta vin'a pre diumetate, éra mai departe caus'a fù lips'a de tehnici buni. Dealuri cá celu deintre Codlea si Vladeni in distric-tulu Brasiovlui, cá celu deintre Cristianu si Sacelu in scaunulu Sibiului, cá celea deintre Mer-curea si S. Sabesiu, cá celu dela Felecu spre Clusiu,

că multe altele preste care sunt duse drumurile, dau o trista adeverintia despre scienti'a tehniciloru de mai înainte ; ce e dreptu inse si de misieliile municipalitatileru.

In dilele nostre se afla in tiera sub directiunea edila (Bauamt) provinciale dein Sibiiu noue directiuni edile seau tehnice (Bauämter) in Sibiiu, Brasiovu, Odorheiu, M. Osiorheiu, Bistri-tia, Deesiu, Clusiu, A. Carolin'a (Belgradu), Orasti'a ; inse dein personalulu intregu de vreo 60 insi alu acelui institutu folositoru abia vei gasi vreo diece ardeleni. Cum va fi in acést'a privintia in Ungari'a nu scim, credemu inse că acolo inca nu este nici unu prisosu de tehnici, éra anume deintre romani n'amu avutu norocire de a cunosce nici trei ingineri. Pre lenga acestea se nu uitamu de trebuintiele particulariloru mai alesu pre la cetati si orasie, precumu si că la calea ferata inca s'aru cuveni a se aplicá tehnici si deintre compatriotii nostrii.

Scientiele tehnice si acelea pre care francii si anglii le numescu e c s a c t e au înainte'si unu viitoriu multu mai maretiu si mai stralucitu decâtu l'au avutu ele vreodata iu lume. In seculii inal-tiarei piramidelor si templeloru egiptene descrise la Erodotu ; in tempulu lui Solomonu, candu se facú biseric'a dein Ierusalimu, in dilele lui Pericles si dupa mortea lui, pre candu s'au inaltiatu atâtea mi-

nuni ale artei in Greci'a, — in decadele dein urma ale republicei romane si sub imperatori pana la podulu de preste Danubiu alu lui Traianu si de acolo pana la Constantinu m. si chiaru pan' la Iustinianu carele edificà biseric'a S. Sofia, scienti'a matematica s'au cultivatu in gradu cá acela, in catu aceeași respundea la ideile, imaginatiunile, cerintiele poporeloru dein acelea tieri si dein acei seculi; éra lumea moderna are a multiamí forte multu pentru catu i remase ei dein scienti'a matematica dela acei antici.⁶ Cu tote aceste trebuintiele si cerintiele poporaloru in secululu nostru suntu in mai multe privintie neasemenatu mai mari de catu ale tuturor poporaloru antice. Pote fi cá astadi nu mai pretinde nimeni muri cá ai Babilonului, nici piramide cá cele dein Egiptu, nici colose cá celu dein Rodos, nici palatu de auru precum a fostu alu nebunului tiranu Nero, nici anfiteatru coprindietoriu de 20—30 mii persone privitorie la macelulu feroloru si alu omeniloru. In locu de acestea inse in zilele nostre pana si proletarii Europei pretindu cá se aiba case de locuitu impartite cátu se pote mai bine, uscate, luminoase, bine aerite, er' poporale pretindu beserice nu numai masive, ci totu odata cladite cu strins'a observare a legiloru estetice, a simetriei si acustice, mai incolo teatruri maretie si elegante, palaturi de espusetiuni, poduri gigantice

(uricesie), arsenale si porturi, caroru asemenea lumea vechia n'a vediutu, resiedintie, institute sco-lastice, fabrice, casarme, panteone, valhalle, burse de marime si intindere colosala. Mai departe lumea nostra voiesce se aiba cali ferate in tote direptiunile, se cutriere tote marile cu vapura, se asiedie sirme de telegrafia si pre fundulu mariloru, se aiba monitorie (corabii cu pareti de feru), prein care se nu pota strabate nici o proieptila de tunu, se aiba tunuri la a caroru fulgeratura se nu pota resiste nici granitulu nici ferulu, se'si inmultiesca armele omoritore iute si cu tota precisiunea matematica, incatu in locu de a macelá pre omeni numai eu incetulu, successive in cate doue trei dile, multu in doue luni, cate 50—100 mii cá deintrodada. Totu lumea de acum cere cá se i se mesure acuratu tota bucatie'a de locu, mosi'a mica si mare, tienutu, provincia, imperiu, uscatulu intregu si tote marile, inaltimea muntiloru, afundimea apeloru, si iutiel'a curgerii loru, cum si catatimea mai multoru minerale, ce se descopere sub scorti'a si in sinulu pamentului, precum de es. sarea, carbunii de petra si altele; in susu catra firmamentu distantiele so-relui, lunei si ale tutaroru planeteloru dela pamentu, iutiel'a cursului loru, suprafaci'a si volumulu loru. Intrebati asemenea ce pretinde lumea dela orologeriu, aurariu, argintariu, giuvaerariu si dela alti mai

multi maiestrii, carii fora scientiele tehnice nu mai potu fi nici pre 24 ore. In cele dein urma lumea mai cere si globuri aerostatice (balone), spre a se inaltia si a planá susu in aeru pana in regiunea in care fienti'a organica stà se degere de frigu si in care incepe ai dá sangele pre urechi si pre nasu. —

Se mai ostenescu ore pre on. adunare inca si cu enumerarea altoru cause care trebue se ne indemne si pre noi a ne impartí pre viitoru tenerimea, a tramite pre o parte dein ea la invetiarea scientieloru tehnice, cum si a provocá pre conducatorii instituteloru de invetiamentu, cá pre acolo pre unde scientiele matematice si fisice au fostu tractate pana acum cá nesce vitrege, se fia propuse dupa unu metodu mai dulce si mai atragatoriu? Credu cá este de prisosu a mai voi se demustramu cá $2+2$ este 4. Va vení tempulu in carele mai multi deintre compatriotii si connationalii nostrii voru desbracă si prejudeciulu ce-i tiene in orbia eu privire la scientiele tehnice si voru cunosce cá pre candu juristulu si teologulu petrece cate 10—20 ani pre langa studiulu seu de meseria pana sesi vedea starea asecurata in catuva, tehnicii sunta aceia, carii au inceputu a domní preste totu, pentruca loru le e deschisa lumea intrega. Astadi poporale cele luminate mergu subjugandu pre cele necultivate cu matematic'a si cu chemi'a, mai

multu de câtu cu corpus juris seau chiaru si cu cartile rituale bisericesci. In totu cuprinsulu imperiului austriacu nu este vre-unu prisosu de tehnici pamenteni; tocm'a si in tierile germano-slave inca totu mai suntu preferiti technicii straini; éra noi pre aici nu-i avemu mai nici decumu. De va merge totu asia, deca adeca nu ne vomu deschide ochii si nu ne vomu desteptá si in acést'a privintia câtu se pote mai curendu, nu voru trece ani cincidieci, dupa care riurile, muntii si valile nostre voru deveni proprietati ale techniciloru straini, éra fiii nostrii sierbii loru preaplecati. Pre minunatele nostre riuri muntene se voru infientiá totu feliiulu de fabrici cu capitaluri straine, dupa care apoi mosiile de prein pregiuru voru deveni proprietatea nouiloru baroni plutocrati cuceritori si subjugatori prein scientie si arte. In muntii nostrii se voru deschide mine bogate, care voru consumá padurile si codrii, lasandu vechiloru locuitori delurile plesiuge si vinarsulu evreescu, pre care 'lu voru bea preste cojile aruncate loru de altii. Pre candu mai totii fiii nostrii umblatori la scole gimnasiale suntu tienuti de ambele urechi pentru cá se invetie latin'a si elin'a si se pricepa cu orice pretiu pre Tucidides si Tacitu, pre Eschilu si Oratiu, altii intreba pre fiii loru si i cerceteza de t e m p u r i u, care spre ce este mai aplecatu si i pregatescu asia, pentrucá catu

mai curendu se ajunga in pusetiune de a domni preste noi si preste neamu de neamulu nostru.

Prea onorata adunare ! Asociatiunea noastra este inca juna, midilocenele materiale se potu privi inca numai cá unu simbure alu nnui fondu corespondietoru maretieloru sale scopuri, respicate in §§-ii statuteloru ; cu tote acestea auctoritatea i s'a intemeiatu multiamita cerului celu pucinu in o mesura catu unu votu alu ei se dea tuturoru acelor membru, caroru le place a cugetá mai profundu si carii au darulu prevederii, ocazione binevenita de a medita totuodata si asupr'a cultivarii cu totuadinsulu a scientieloru tehnice. Departe se fia dela mine a cere unu asemenea votu pentru supunerea la desbatere fia macaru si numai pre unu minutu a materiei despre care mi luaiu voia a discurge, ci rogarrea mea este numai, cá O : Adunare se decida a se concrede si acést'a disertatiune Comitetalui seu cu acea insarcinare, cá acest'a in terminu de unu anu adica pana la viitoreá adunare generala se descopere deca este de opiniune, cá scientiele tehnice se fia incuragiate dein partea Asociatiunii nu numai prein votu indemnatoru, ci totuodata si prein asemnare de oresi-care stipendii dein veniturile sale.

K.

Disertatiunea R lui Domnu proto-
popu, Ioane Antonelli.

Poporul romanu in constitutiune

Candu me vediu in acestu locu , alu carui tie-
nutu e plenu de antice monumente, totu atatea suve-
niri a marimei splendorei, si a culturei celui mai
insemnatu poporu de in lumea vechia, mi vine a
continua disertatiunea „poporul romanu in constitu-
ne“ de si presupuniu, ca acestu obiectu pentru unii
n'aru fi asia de atragatoriu, ca descriptiunea cu unu
condeiu ageru a templariloru si a evenimenteloru
de unu deceniu si mai bine de diumetate, la cari
un'a parte dein noi amu fostu nu numai martori, ci
chiaru si actori, si la acest'a me impingu urmato-
riele motive: cultur'a si civilisatiunea e efluent'a
esperintieloru, si a scrutariloru, ce au facutu si facu
pana in diu'a de astadi barbati eruditi si devotati
scientieloru; ele se edifica pre acest'a firma base
pregatita cu multa sudore in temporele celea mai
vechi; natiunea, care aspira la aceste tesaure, ce au
domnitu si voru domni lumea totu deaun'a, e nece-
sitata asi cresce barbati pentru scientiele de tota
specialitatea, acest'a o arata multimea si diversita-
tea opureloru aceloru natiuni, cari astadi ocupa unu

terenu inaltu in cultura si civilisatiune. Nu-mi voliu arogá, cá dora acést'a disertatiune are contiené ceva nemai atensu de altii, dara voliu sustiené, cá noi, spre a ajunge scopulu propusu, avemu de a culege cá albin'a totu ce aflamu la altii pentru noi de interesu si utilu, dupa ce cunoscintiele nu se sugu dein degete, ci dein continu'a si neobosit'a lectura a scripturiloru de specialitati ; apoi in acestu locu, unde calcamu pre urme inca nerecitate ale culturai fodineloru introduse in acést'a dulce tiera de strabunii nostrii, nu vediu vre unu inconveniente a me retiené se nu atengu causele, cari au produsu acestu resultatu la tota templarea salutaru pentru omenime , dupa ce am convictiunea, cá cultur'a si civilisatiunea suntu fiele libertatei, fiele constitutionalismului. Astadi nu-mi permitu a descrie fazele prein cari s'au inradecinat acést'a in vietii'a Romaniloru sociale si de statu, cá ce acelea le amu atensu cu alta ocaziune ; voliu face inse un'a scurta descriptiune a personeloru magistratuale, si modrulu alegerei aceloru mai principali, cari fiendu chiamati a conduce regimulu republicanu au facutu primulu pasiu a implantá flamur'a culturai, flamur'a civilisatiunei nu numai pre pamentulu celu clasicu al' Italiei ci si in tierile cele mai barbare si departate.

Poporulu romanu pre tempulu republicei se guberná parte dupa celea diece table de legi intro-

duse între anii 450—451, parte după legile votate preîn universitatea civilor. Executorii acestor legi erau magistratii, cari pre neascultatori i supuneau la pedepse de bani, lantiure ori bataia, ci acést'a de în urma în puterea legii Portiane se prescaimbase cu esiliulu. Delicuentii aveau dreptulu de a apelá dela unu magistratu inferiore la altulu superiore, si dela acést'a la poporul conchiamatu în adunari, numai ostentii nu puteau se se bucare de acestu dreptu facia cu sententia comandantelui lor.

Magistratii republicani se impartiau în inferiori si superiori, ordinari si estraordinari. În acést'a impartire me tienui de ordinea ce o aflai la Cicerone în cartea III de legibus. Magistratii inferiori ordinari erau 1) Triumviri capitales însărcinati cu pedepsirea sierbilorn de conditiune de diosu, cu supravigerea criminalilor în inchisorile publice. 2) Decemviri litibus dijudicandis, acesti'a erau organe subalterne a justitiei si judecau certele si neintielegerile între civii statului. 3) Quatuorviri curatores viarum, îndetorati a conduce asternerea si conservarea stratelor publice. 4) Triumviri monetales însărcinati cu baterea baniloru. 5) Triumviri nocturni seau politianii. 6) Tribunii plebeiiani. Detori'a acestei magistrature erá a aperiá drepturile plebei în cuntr'a ori carei vetamari, a asecurá li-

bertatea protestandu prein solenelulu veto in contr'a decisiuniloru injurioase, ori se faceau acelea dein partea senatului, ori dein partea altoru persone magistratuale. Person'a loru erá inviolabila, aveau dreptulu de a arestá prein viatoarele loru, pre celi ce li se opuneau, si a eliberá pre prensi. Casele loru diu'a si noptea aveau a fi deschise pentru ori si cine, dein care cauza nu se poteau a se departá dein urbe, eli erau si presidenti comitialoru cunoscute dupa tribure, unde se aduceau decisiunile numite plebiscita; si fiendcá nu erá nici un'a lege positiva, carea se-i impedece a nu se amestecá in tote afacerile statului, cu tempu abusara de prerogativele loru. Sull'a in calitate de dictatoriu i umilise restringundule in cátu-va drepturele, ci marele Pompeiu reactivandu tote drepturele loru de mai inainte i reinaltiase la antic'a potere spre periclulu seu propriu. Pana la a. 261 erau numai doi, dupa 283 cinci, er' pre la anulu 287, diece. 7) Quaestorii erau cassierii venitureloru statului, eli impartiau banii receruti la acoperirea speselorn publice, eli conservau Archivulu statului, insemnele militari, si decretelul senatului, eli vedeau solii straini. Nu aveau jurisdictiune afora de quaestores parricidii alesi câte un'a data spre a judecá crim'a parricidiului si altele, nu toga praetexta, si totusi acestu gradu de onore erá dein celea

mai respectate. Pre la a. u 333 la numerulu loru de doi, ce erá si pre tempulu regiloru, s'au mai adausu si altii insarcinanduse a manipulá finantiele armatei si a provinciiloru. Sub Sull'a acrescuse la 20, sub Iuliu Cesare la 40. 8) Aedilii erau magistrati plebeiáni concrediuti cu supravigerea curatiei caseloru private si publice, a piatiloru, templeloru, strateloru, cloaceloru, a midiloceloru de vietia si pretiulu acelor'a. Eta una magistratura, carea feria poporatiunea de relele asupr'a caror'a se plangeau in lunea trecute, unele jurnale dein Bucuresci dicundu: „cà beau apa turbure, si cumpara articlii de consumtiune mai scumpu de câtu in ori care alta capitala a Europei. Pre tempulu lui Camilu junii patriciani apromitiendu spesele recerute la spectaclele publice, castigara dereptulu la aedilitate, ci remasera subordinati celoru plebeiáni. Unii se resolveau la aceste spese pentru popularitate, altii in sperare, cà voru fi alesi la gradure mai inalte. Spre distinctiune de aedilii plebeiáni se numiau aediles curules, portau toga praetexta, aveau sela curule, dereptulu de a tiené in casele loru portretele strabuniloru, si locu destinsu in senatu. Afora de acestia mai erau asia numitii aediles cereales instituiti mai antaniu de Iuliu Cesare la a. u. 709, acestia se alegeau numai dein patriciani, si erau indetorati cu preingrigirea cerealeloru necesarie pentru urbe.

De Magistraturele inferioare estraordinarie se tieneau

- 1) Triumviri, quatuorviri, decemviri coloniis deducendis. Acestia erau comisari insarcinati a colonisá poporul, si a impartí agrii in tienuturile ocupate.
- 2) Praefectus annonae, comisariu alesu spre a micusiorá lips'a, a scari pretiulu cerealeloru, si a impedeá camateriele nerusinate.
- 3) Triumviri valetudinis, acestia se alegeau in casu de morbure periculose.
- 4) Duumviri navales, comisari pentru recerintiele nailoru.
- 5) Quinqueviri navales concrediuti a preingrigi de platirea detorieluor statului.
- 6) Quinqueviri muris, turribus reficiendis, comisari alesi pentru repararea muriloru si a turnureloru.
- 7) Triumviri sacris conquirendis, comisari alesi a introduce culturi religioase.
- 8) Dumviri aedibus dedicandis, comisari insarcinati cu inchinarea templeloru.

Magistratii superiori ordinari erau:

- 1) Praetores, acestia administrau justiti'a civile, cá ce justiti'a criminale se tiené de comitia, esplicau legea, si supr'a-vigeau joculu apolinariu in cercu, distribuiau juniloru romani tog'a virile, ascultau procesele in tribunalulu seu (cognoscebant), dedeau formul'a dupa care erá se se faca actiunea, denumiau jurati, cari se o examine, pronunciau sententi'a, si o esecutau, pentru aceea potestatea loru se esprimea in aceste trei cuventu: „do, dico, addico.“

Acést'a potestate o inventara Camilu la a. u 387

spre a consolá pre patriciani, eari dupa impartirea consulatului cu plebeianii cam preste volia doriau atare magistratura spre a fi cine se suplenesca locul consuliloru absentii. La inceputu se alese numai unu pretoru, carele se numiá si collega consulum, la a. u. 410 acestu numeru se indoi prescrienduse unui'a jurisdictiunea in cauzele, ce aveau Romanii cu Romani; celuialaltu in cauzele, ce aveau Romanii cu strainii, acest'a se numiá praetor peregrinus, celalaltu praetor urbanus. — Dupa prefacerea Siciliei, Sardiniei si a Ispaniei de incoce si de in colo de Ebru in provincie romane, se alesese patru pretori, cari se concrediura cu gubernarea acestoru provincie. Pre la a. 604 toti pretorii se rechiamase in urbe, dein caus'a cestiuniloru asia numite perpetue, cu ale caroru pertractare i concrediuse comitiale. Presidele tribunalului in tote cestiunile grave erá pretorulu urbanu, carele dupa ce intrá in functiune in 1-a Ianuariu depuneá juramentulu, denumiá numerulu recerutu de jurati (decurias iudicum describere), si-si publicá programulu, dupa care aveav a decurge pertractarile procesuali in totu anulu, acestu programu sierbiá de cinosura si pretorului peregrinu; ci fiendu cá adeseori se abateau dela acestu programu numitu edicta, legea corneliana la a. u 686 i astrinsera alu oserbá cu strictetia (ex edictis perpetuo jus dicere). Sub

Sull'a erau 8, si aveau dreptulu de a tiené 6 lictori cu fasce si securi in semnulu potestatei. Tribunalulu loru aveá form'a unui semicercu, in midiloculu lui erá unu stelagiu inaltu, pre acest'a unu sugestu patratu, pre care erá asediata sell'a si mes'a pretorului, de a drept'a si stang'a erau scaunele juratiloru, — facia cu sell'a pretorului steteau acuatorii si inculpatii cu asistentii loru. 2) Consulii erau capii statului, sucesera regiloru, se alegeau cá si celialalti magistrati anualmente câte doi de intre barbatii de statu celi mai eminenti. Drepturele loru erau : a conduce afacerile statului, a convocá senatulu si comitiale, a presiedé in acestea, si a face proiecte; a administrá provinciele prein subalterni, a ascultá soliele straine, plangerile provinciiloru, a inspectiuná aerariulu, ce erá in templulu lui Saturnu sub grigi'a quaestoriloru, si inainte de introducerea pretoriloru a administrá dreptatea; pre tempu de belu aveau indetorire a comandá urmatorele statului, a denumí tribuni militari, centurioni si pre capii armateloru subsidiarie. Senatulu in tempure periculose le autorisá potere ne-restrinsa prein formul'a „Videant consules nequid detrimenti respublica capiat.“ Pana la a. 391 se alegeau numai dein patriciani, cari portasera quaestur'a, aedilitatea si praetur'a, dela acestu anu inainte si plebeianii castigasera dreptu la acést'a demnitate. Se alegeau in Comitiale centuriate in

Iuliu, Augustu si Octobree, si pana pre tempulu belului punicu antaniu intrau in functiune in 1-a Martiu, de aci inainte in 1-a Ianuariu, pre candu senatulu i-gratulá in corpore, si acést'a se diceá Officium seau processus Consularis, dupa acést'a ceremonia i concomitá in Capitoliu, unde sacrificau unu mielu albu; de aici reintornau cu totii in sal'a senatului, unde consulii depuneau juramentulu, si ori se cointielegeau intre sene la impartírea provincioloru, ce erau se administre dupa esfrea dein consulatu, ori trageau sorti. Pre la a. u. 309 in poterea unui decretu de senatu, consulatulu se prescambase cu tribunalulu militariu „si dupa lege erá se se alega dein anu in anu pentru acést'a demnitate câte 6 barbati de statu, dein cari diumetate se fia patriciani, diumetate plebeiani, si se aiba potestate consularia. Ci acestu decretu nu s'a obserbatu cu rigore, ca-ce de si damu de urmele acestui magistratu pana la a. u. 387 elu inse si in acestu restempu se scambase adeseori cu consulatulu, in câtu mai potemu dice cá intr'unu anu frenele guvernarei erau in manile tribuniloru militari, er' in cel'alaltu in manile consuliloru. Consulii aveau presidiu de 12 lictori cu fasce si securi, annu administrativu si legile aduse la propunerea lor, si-capatau numirile dela numele lor.

De Magistraturele mai mari estra-ordinarie se

tieneau: 1) Triumviratus reipublicae constituendae
 introdusu mai antaniu de Iuliu Cesare, si conti-
 nuatu si sub Octavianu pana ce i-sucese a con-
 centrá suprem'a potere in person'a sa. 2) Prae-
 fectus urbis latinorum causa, una demnitate acé-
 st'a de pre tempulu regiloru, dara carea in con-
 sulatu stete numai pre câtu tempu perdurau feriele
 latine. 3) Interrex, acest'a se numiá pre cându
 ambii consuli erau absentii, cadeau intr'unu morbu
 greu, ori moriau, si nu erá vre una persona mai
 inalta magistratuale, carea se conchiame comitale,
 seau in urma pre candu alegerea consuliloru se
 dechiará de vitiosa. Functiunea loru tieneá nu-
 mai 5 zile, dupa ale caroru espirare senatulu con-
 tinuá denumirile intreregiloru, pana candu se po-
 teau aduce la indeplinire afacerile, ce-i fecera ne-
 cesari. Cu acést'a demnitate, la care aveau de-
 reptu numai patricianii erá impreunata tota pote-
 statea si prerogativele consuliloru. 4) Censorii
 erau doi, aveau detoria a conscrie pruncii, famili'a,
 si averea fia carui cive, pentru cá se se pota de-
 terminá etatea militaria, magistratuale si capabi-
 litatea civica de a votá in adunari, aveau derep-
 tulu de a impartí poporulu in 4 tribure urbane,
 si 31 rustice, si alu ordiná dupa etate in cen-
 turiele juniloru si a betraniloru, ér' dupa censu in
 clase, contienendu de esemplu unu tribu barbati

dein tota clasa si etatea. Eli diregeau inrolamentulu la calari si pedestri, preingrigiau de casatori'a civiloru si moralitatea poporului, scoteau dein senatu pre infami, degradau pre celi nedemni dein clase superioare in alt'a inferioare. Acést'a demnitate se introduse pre candu plebeianii si-castigase dereptulu la consulatu, — se alegeau pre 5 ani, ci numai dein clasa patriciana. Nemenea poteá se fia censoru de doua ori in viatia dupa legea Marciana. Deca moriá unulu, cel'alaltu cautá se renuncie. Distinctiunile loru erau: sella curule si toga praetexta. 5) Dictatur'a fù potestatea absoluta, si totudeuna data cea mai inalta in statu, ea se nascù la acea impregiurare grave, candu plebeianii recusau servitiulu militariu in contr'a Latiniloru, pentru cá patricianii le puneau piedeci intru eluptarea ecualitateri de derepture. Mai tardiu crearea loru o fecera necesaria urmatoriele impregiurari: belulu periculosu, necesitatea convocarei Comitialoru, fiendu ambii consuli pre campulu luptei, reintregirea senatului, ceea ce se templese numai dupa pierderea dela Cannae, tienera spectaceloru mari in absentia consuliloru, deslegarea vre-unei cestiuni importante de statu, realegerea censoriloru in casulu mortei vre unui-a dein densii si altele. Acést'a potestate dupa dereptu perdurá numai 6 lune. Dictatoriulu aveá

unu presidiu de 24 lictori , si erá responsabilu numai dupa ce esiá dein functiune , — dela judecat'a lui apelatiune nu se dá. — Elu si-alegeá unu ajutoriu in person'a unui barbatu capace pentru afacerile , ce necesitau recurgerea la dictatura , acestu barbatu se numia magister equitum , aveá presidiu de 6 lictori , sella curule si toga praetexta. Ministri magistratureloru erau; 1) Secretarii consulari , pretoriani aediliani, numiti scribae. 2) Accensi , cari convocau pre litiganti la pretoru, poporulu la adunari , impuneau tacerea , si premergeau consulelui in lunele , pre candu nu aveá fasce , 3) lictorii numiti a ligando , fiendu cá eli afora de presidiulu onorariu pre lunga magistratii mari esecutau si sententiele loru. 4) Viatores , erau ministri tribuniloru si o edililoru , se numiau assia , fiendu cá mai multi aveau asi face detoriele pre strate. 5) Praecones, acestia incunoscentiau mandatele , judeciale, spectacele publice si licitatiunile. 6) Carnifices erau esecutorii sententieloru de morte dictate omeniloru de conditiune de diosu. Ci acestia cu totii erau platiti de statu , pre candu magistratii sierbiau numai dein onore.

Magistratii se alegeau prein voturile adunariloru publice. Dilele in cari poteau se se convoce atari adunari erau cá la 184 preste anu , ele cadeau mai tote in serbatori. Adunariile civiloru

dela modalitatea, cu care se convocau se numiau Comitii curiata, centuriata si tributa. Acestu mare numern de dile, destinat pentru convocarea adunarilor, era pote determinatu si dein acelu motivu, ca aceste adunari se disolvau indata ce se arata vre unu presemnu contrariu oserbatu pre ceru, unu evenimentu naturale extra-ordinariu, veto tribunului, ori deca se vedea ceneva cuprensu de epilepsia, seau deca se pote furá flamura de pre Ianiculu fora a se oserba. Aceste casure se numiau morbus comitialis, seau vitium comitiale. Io aici nu voliu a atenge nece obiectele ce cadeau sub legislatiunea Comitialoru curiate ori tribute, nece alegerea magistratiloru, ce cadea in resortulu acestoru adunari; ci me voliu restringe senguru la comitiale centuriate, pre cari le introdusera Serviu Tulliu, si cari se numiau maxima, pentru ca in acestea se alegeau dictatorii, intreregii, consulii, pretorii, censorii si regele sacraloru; acestea erau parlamentulu legislativu, loculu a stabili pacea, ori a incepe resbelulu, tribunalulu de cassatiune, in care se pertractau si decideau finalmente procesele eriminali precumu vetemarea maiestatei poporului romanu, nesuintiele de a reintroduce despotismulu regescu, lucrarile unoru persone destramate prejudiciose dreptureloru civice, si libertatei poporului romanu. — Romanii ca tote poporale vechi-

mei tieneau tare la relegiunea lor, dein acést'a cauza adunariloru centuriate totudeaun'a premergeau auspiale. Presidele lor in regimu estraordinariu erá dictatoriulu, ori intreregele, er' in ordinariu unulu dein Consuli, erá inse in usu, cá acesti dein urma se se intielega intre sene inrespectulu presidului si deca acést'a nu sŭcedeá, trageau sorti. Pontificele maximu presiedeá numai candu problem'a comitaloru erá alegerea regelui sacrificulu. Poporulu la comitiale tenute in Campulu Marte conveneá inarmatu, si capitoliulu sub totu tempulu acestoru comitia se inlocá cu presidia numerose, cá si cumu Rom'a ar' fi fostu amenintiata de vre una invasiune ostila. Diu'a adunarei se publicá cu trei dile de tergu (per trinundinum) va se dica cu 17 dile inainte de acést'a publicatiune urmá unu edictu, ce contineá obiectele pertractande. In aceste trei dile de tergu tribunele in foru si-faceau detori'a, cá ce pre unele se vedeau oratori ocupati cu analis'a emolumentelor, ce erau se provina dein acceptarea proiectelor supunende deliberatiunei comitaloru; altii enumerandu detrimentulu si periculele derivande dein adoptarea proiectului. Celi de antaniu se numiau suasores legis, cesti-alalti disvasores legis. Civii romani optima lege in diu'a destinata pentru comitia descendeau de timpuriu in campulu Marte, aici erá redicata tribun'a presidelui, si in ore care departare dela acést'a, unu locu impresuratu cu can-

cele, mai tardiu cu muru de marmura numitu septa seau ovile. In aintea acestui locu erau mai multe carari numite ponticuli. Spre capetulu ponticuleloru la intrarea in ovile erau mesele celoru insarcinati cu impartirea, primirea si numerarea bileteloru. Civii impartiti pre la centuriile de cari se tieneau se asiediau pre siesutu liberu inaintea locului numitu ovile. Presidele de pre tribun'a sa proclamá numele claseloru de poporu, dupa care se impartiau globurelele sculptate cu literile initiali ale centurieloru in proportiune cu numerulu loru, apoi se readunau si baganduse tote intr'una urna, se scuturau (aequabantur sortes) si se trageau unulu câte unulu. Centuriile intrau in ovile cu antanetatea prescrisa de sorte. Aici pre la inceputulu republicei fiacare cive si-dedea votulu prein graiu, cu ale caroru impartire erau insarcinati de presidiu barbati destinsi. Candu se recercá consensulu poporului la codificarea vre unei legi, fia care cive primiá doue tabele, un'a cu literele u. r. ce insemná aprobarea legi (uti rogas) alt'a cu liter'a a. semnulu reprobarei (antiquo probo, seau antiquo legem). Deca proiectulu privea alegerea vre unei persoane magistratuale, civii fia-carei centurie primeau tabele cu literele initiali ale candidatiloru in proportiune cu numerulu acestor'a, ér' candu se recereau voture pentru decisiunea in vre unu procesu criminale, fia

earui cive se impartiau trei tabele insemnate cu A. absolve, C. condemno NL. non liquet va se dica caus'a nu e lamurita. De sine se intielege, că dupa propunerea presidelui atātu oratorii cătu si candidatii si-faceau detoriile loru; ma acesti dein urma eu tota pedeps'a dictata de lege in contr'a coruptiunei, parte se insinuau in grati'a civiloru stringandui de mani, si aratandu sumulitie de bani prein omenii loru. In procesele criminali inculpatii se aratau imbracati fora de elegania (sordidi) si erau urmati de procuratorii, clientii, amicii si membrii familiei spre a miscá comiseratiunea civiloru, ceea ce producea mai eelatantu efectu, de cătu ori ce argumente convingatoria si provocatoria la martorii de facia, ori la alte documente, că ce poporului romanu, carele avea conscienti'a suveranitatei, i placea a umilí in modulu acest'a superbi'a patricianiloru sei. Pre totu tempulu acest'a poporulu stá in tacere. Si ascultá seriosu, că si cum aru fi luatu parte la celebrarea unui cultu divinu. Apoi purcedeau unulu căte unulu dein ovile la locul pregatitu pentru depunerea votureloru si pre cătu tempu votisarea se facuse prein graiu, steteau la esirea dein ovile, de unde se rointorceau la locul destinatu in centuria, numai dupa ce si-proclamau voturele si acelea erau insemnate cu căte unu punctu dein partea rogatoriloru. Dupa ce se introdusera tabelele cerate, esiau dein ovile unulu căte unulu,

si inaintau pana la urne, voturile aprobatoria le bagau in urn'a rogatoriloru, cele alalte in urnele nongentiloru asia se numiau custodii voturiloru reprobatorie. — Rogatores, nongenti, divisores diremptores se alegeau dein barbatii celi mai destinsi, si de multe ori erau chiaru amicii respectiviloru candidati. Dupa ce centuriile in modulu acest'a si manifestau consentiementulu, se numerau tote voturile, cari dela insemnarea loru cu puncte se si numira puncta seau suffragia. Deca se oserba, ca pentru vre unu proiectu de lege s'au dechiaratu 95 centurie, cele alalte nu se mai intrebau, ca ce rezultatulu lu decidea pluralitatea de voture. Presidele pronuncia in modu solenu acestu resultatulu, dupa care preconele lu publica intregei adunari. La inceputu rezultatulu pronunciatu de presidele se propunea senatului spre sactiunare, si numai dupa acest'a avea putere obligatoria, ci cu tempu tribunii o scosera la cale, ca senatulu se sanctiuneze inainte de ce ar' cunosce rezultatulu, (senatus in incertum comitorum eventum aucter fieret.

Frumosa e viet'a constitutionale, nobilu e exercitiulu ei, si multa putere fermecatoria are in sine, ea a desteptatu in acelu poporu incununatu de laude, zelulu de a-si fundá si conservá patri'a si glori'a ei, ea a inaintatu benefacerile artelor, scientieloru, comerciului si a agriculturii, sengurii factori a esi-

stentiei unei patrie, unei natiuni; deci ori câtu s'ar' vedea unor'a de seci cunoscientiele archaeologice pre câtu tempu omenimea va avé de scopu progresulu, studiulu loru are se remania unu postulatú a scientiei omenesci, ceea ce e si necesariu, cace scienti'a nu numai a secliloru trecuti, ci si a celui presente e un'a continuitate, unu lantiu neintreruptu de idee si esperientie, fia dara, cá si acést'a specialitate de scientia se cresca si se se latiesca in tenerimea nostra nationalé ! fia in urma, cá aspectulu fodineloru de aurú, aceste urme nesterse a marirei celui mai principale poporu in lumea vechia se ne indemne a straplantá in gradin'a literaturii nostre nationali, scientiele cele mai exacte nu numai a vietii lui sociale, morale, militare, scientifice si de statú, ci si alte cunoscientie de tota specialitatea, ce a produsu pana acumú si va mai produce geniulu culturii moderne.

I o a n e A n t o n e l i

L.

Discursu

despre istori'a dreptului romanu.

Io impartu istori'a dreptului romanu in esterna si interna.

Cea interna : cerca originea legiloru : esamina intre ce giurstari si dein ce motive s'a adusu acele de catra legelatori ; insemna epoc'a in care a fostu emanate, si spune cumu si pentru ce s'a stersu cu totul ori s'a modificatu in parte.

Spre a poté ajungè acestu scopu, e de lipsa, cá istoriculu se cunosca starea fisica, morale, politica si religiosa a poporului romanu, precum e de lipsa se cunosca si influinti'a, ce legile o a avutu asupr'a dateneloru, si vice-versa ce datenele o a avutu asupr'a legiloru.

Era cea esterna : espune chiar' legile insesi ; si spune funtii de unde a fostu scose ; modulu materiale in care a fostu reduse la sistema legelativa ; cari jure consulti au luat parte la redegerea loru ; si cari scrietori le comentara.

Mai pe largu voiu discurge despre acest'a dein urma, marginindume a face despre cea interna numai ici si colea cate o aieptare ; pentru ca m'asiu

intinde mai departe decum ierta margioile unui discursu, déca asiu vré a cercá originea a tote legile romane si a esaminá motivele dein cari fusera aduse.

Legelatiunea romana; vicendeles ei; jureconsultii cari au conlucratu la formarea si ilustrarea seau comentarea legiloru: éca obiectulu acestui discursu.

Se distingemu trei periode in istori'a dreptului romanu: I. dela fundarea Romei pana la Iustinianu, si se'lu chiamamu a n t e j u s t i n i a n e u; II. mortea lui Iustinianu imperatu panà la dîlele nostre, si se i dicemu p o s t j u s t i n i a n e u.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N'avemu deplina si perfepta cunoscentia despre originea legiloru dein Rom'a vechia; pentruca immoranti'a aceloru tempuri, cându anii si evenimintele se insemnau si numerau cu cuiele (clavus ferreus), ce se acatiau in capitoliu, a impedecatu de faptele aceloru dîle n'au ajunsu panà la noi. Asia, in atât'a necertetia, cauta se ne indestulimu deca amu potutu culege cele pucine memorii, ce se afla ici si col'o in operele scriptoriloru, cari a vie-tiuitu in Rom'a seau altuundeva in secelele mai civile.

Poporulu romanu, cá ori-ce altu poporu primitivu, la inceputu n'avea legi scrise, ci observá in

forma de datina legile dein Alb'a, patri'a lui de origine, de unde adeca, sub conducerea lui Romulu si Remu plecase o colonia de Albani cu voia si inima de a fundá Rom'a. Mai tardiu apoi, venindu si dein tote alte partile popore in nou'a patria fundatorie, erá de summa necesitate a fipsá legi cari se determine o certa si legitima norma pentru aptiunile atátoru omeni de atáte abitudeni.

Se dice dar', cá multe legi a facutu însusi Romulu; deintre cari unele se referescu la dreptulu publicu, éra altele la dreptulu privatu.

Ce se atinge de dreptulu publicu: Romulu a destinsu poporulu romanu in doue ordini, patriciu si plebeu; a alesu unu consiliu supremu si'lu numi senatu; a impartitu poporulu in 3 triburi si triburile in 30 cûrii, si ordiná cá atátu regele câtu si cele doue ordini se iee parte la puterea suprema a statului; voi apoi cá principele se presieda in senata, elu se conduca esercítulu in bataia, si elu se judece controversiele privatiloru; a formatu magistraturele dein patrici, ér' potestatea legelativa o lasà in man'a poporului.

In câtu pentru dreptulu privatu: Romulu aduse legi in obieptulu matrimoniului, precuma si despre patri'a potestate, si despre decorulu matronelorü. Si anume: in câtu despre matrimoniustaveri, cá, acea femeia, care se va maritá obser-

vandu ritulu confareatiunei, se se facea partecipe și ea de bunurile și lucrurile cele sacre a le barbatului — cu acést'a legă pre muiere de condițiunea barbatului; staveri apoi, că muierea se nu se pota despartí de barbatu ér' barbatulu se pota repudiare muierea, deca acést'a ar' fi comisul adulteriu, seau ar' fi cercatu a inveniná pre barbatu-seu, seau deca ar' fi beutu vinarsu etc. — cu acést'a puse pedeca la libidinea femeieloru, și in cursu de ani 520 nu vedi nici unu casu de divortiu. Spuriu Curviliu fù primulu in Rom'a, care a repudiatu pre muierea-sea, și de aci trase asupra'si odiulu perpetuu alu poporului. — In câtu pentru patri'a potestate, a datu patriloru facultate nemarginita a-supr'a de fiii lor, concedendu a-i poté vinde, ori cede in pretiu de desdaunare, panà si ai ucide, asia câtu fiii facia cu tatii se considerau nu cá persone ci cá lucru (re, res). — In câtu pentru decorulu matroneloru a ordenatu, că in presenti'a acestor'a nime se nu cuteze a proferí discurse obscene, bine sciendu, că acést'a ar' dá mai antaiu ocașiune la necontenentia, care se scia că e cea mai acerba inemica a tota virtutea publica.

Acestea și alte asemeni legi se atribuiescu unui principe resbelicu candu puneu primele fundamente la vietí'a politica-sociale a unui poporu de arme.

N u m a P o m p i l i u venindu la conviptione

că religiunea e vincululu celu mai potente, care pote tiené omenii sub freulu legiloru — si a in-torsu tota grigea intr'acolo, că se faca institutiuni religioase. Multe a emanatu in obieptulu de cultulu Dieiloru; altele a staveritu despre concubinatu; liberă de sub patria potestate pre fii insurati: scurtă tempulu de doliu (gele) pentru veduve etc.

E de insemnatu legea lui Tulu Ostiliu, prein care a ordenatu că fii nascuti trei deodata se se tiena cu spesele erariului.

Ancu Martiu vediendu că prapcticele religioase, ce le introdusesese Num'a Pompiliu, a cadiutu in desvetudine, le-a rechiamatu de nou in vigore si a ordenatu observarea loru. Elu chiamă poporulu la cultivarea pamentului, la crescerea de vite si la ocuparea cu alte lucruri economice, invetiandu-lu a despretiui castigulu, ce nasce dein resbelu. Se dice că elu ar' fi adusu si legea despre neviolabilitatea facialeloru.

Scrietorii nu spunu deca Tarciniu Priscu a facutu vre-o lege seau ba in obieptulu dreptului privatu; ma spunu că Serviu Tuluiu a adusu forte multe legi, altele despre contrate, altele despre cesiunea bunuriloru, si altele despre judecie; intre tote legile lui Serviu inse merita a fi memorata legea despre censu, care se considera de fundamentu alu marimei romane.

Tarciniu Superbulu a stersu legile

aduse de Tului si a emanatu altele ; prein cari inpunendu mari greutati poporului , acesta incepù a simti fereulu sceptru, ce Superbulu numai prein arme si cu delipte 'lu usurpá ; — inversiunarea poporului dein di in di crescea mai tare , pana ce in urma ne mai potendu suferi nedreptatile lui Tarciniu , si animatu de simtiemintele lui Brutu : a alungatu regele dein Roma si cu elu tote institutiunile regesci.

Legile regesci , altmintre pucine si forte simple , le reculese jure consultulu Papiriu intr'o colectione, ce se numi codice papirianu. Unu Flaviu Flacu comentà acestu codice ; ma injuriile tempului ne-a rapitu atatu colectionea catu si comentulu.

Dupa alungarea regiloru dein Rom'a , 'si persera si legile regesci tota puterea. Si, pre candu in tempurile prime , ei regii faceau dreptate , vedemu acumu dupa alungarea loru , cá consulii decudu asupr'a controversieloru. Ma consulii se alegeau numai deintre patrici , de unde prea usoru se pote esplicá : pentru ce decideau ei mai totdeuna in favorea ordinelui loru , si mai neci odata dupa dreptate ; dreptu aceea , poporulu nu mai potea suferi acumu neci nedreptatile consuliloru , si a voitu cá la decisiunea a ori-ce cauza , privata ori publica , se se observe certe legi , certe

norme, determinate si cunoscute tuturor; si pre langa tota violenti'a si insielatiunea senatului si a consuliloru — poporul reesi victoriosu.

Asia pre la anulu Romei 300. se delibera a se alege trei Legati, cari se merge in Greci'a colectori de cele mai bune legi si cele mai adapte la indigentiile poporului romanu.

Retornandu a casa Legatii, s'a convocatu senatulu si s'a decretatu a se alege 10. insi deintre cei mai conspicui parinti, cari se guverne republic'a, se culega si se aplice cele mai bune legi grecesci si cele mai conveniente datene vechi ale patriei — si asia aceste se sierbesca de norma generale pentru toti. Acést'a se si fece, si ei a redusu legile si datinele in 10. table, le-a espusu apoi la publicu cá totu omulu se'si pota dá parereea propria; dupa aceea s'a conchiamatu senatulu, si le-a decretatu, éra poporul le-a confirmatu.

Ma aceste legi n'a fostu destule pentru atâte indigentie a le poporului romanu; asia Diecevirii mai formara altele, cari impartindu-le in 2. table le-a adaosu la celelalte 10. Si acést'a e originea legelatiunei romane, ce se numesce: Legile de 12. table, seau legile diecevirali.

Anu se observu, cá sunt unii scrietori, cari se indoiescu despre speditiunea Legatiloru la Greci'a — ma suntu mai multi cari o confirma.

N'a trecutú inse multu , si o mare parte dein cele 12. table de legi s'a nimicitu prein unu focu ce devastá cetatea in cele mai multe parti. Asia, s'a simtitu necesitatea de a redege legile de nou , ceea ce se si fece , inse numai dupa unele remanente ce se potura scapá de furi'a focului si dupa unele copie, ce se aflá pre ici si pre colo inça. Si temendu-se romanii , se n'o mai patiesca precumu a patit'o , a ordenatu se le invetie copiii a memoria si se le tiena acestia in minte. Ma pre lenga tote precautiunile, ce s'a facutu de acele legi s'a conserbatu pana catra dilele lui Iustinianu , ele totusi se persera prein iruptionile barbariloru , cari atáte stricatiuni au adusu asupr'a patriei si asupr'a poporului intregu.

Multi scrietori dopti s'a adoperatu a culege cele pucine frammente , ce mai remasera inça dein legile de 12. table. — Unele dein aceste legi se potu supune censurei si criticei ; ma cea mai mare parte dein ele atátu sunt de conforme adeveretatiei, câtu , precumu insusi Cicerone dice , ar' meritá a se pune in fruntea a ori-ce biblioteca filosofica. Utilitatea loru e evidente pentru cei cari se ocupa cu studiulu dreptului romanu , cà nu incape neci unu dubiu , cà ele sunt fundamentulu a multe legi emanate mai tardiu , si numai ele ne potu dá lumina in esplicarea a multe locuri obscure dein Digeste si Codice.

Dar' Diecevirii dupa-ce a redus, cumu amu disu, legile in 12. table, se incrediura in puterea ce o aveau, si se determinara a n'o mai depune, ci a si-o conservá chiar' si in contr'a vointiei poporului. Erá lege cá in totu anulu se se alega alti Diece-viri; ma acestia se tieneau acumu pre sine mai presusu decâtu tote legile, si se adoperau in totu modulu a impededá poporulu, cá se nu se adune si asia se nu pota alege alte persone pentru dieceviratu; asia diecevirii se confirmau ei de sine in diregatori'a lor; si ce e mai multu, pre cându mai nainte numai câte unulu deintre ei purtá alternativamente insemnele diecevirali, acumu decisera intre sine, cá in viitoriu cu totii se porte si se apare in publicu in totu ornamentulu esternu alu maiestatiei diecevirali, punendu in fasiele Liptoriloru si securi, ce nu s'a mai vediutu dela Tarciniu Superbulu, decumu adeca se alungasera regii dein tiera, si pana acumu.

De aci poporulu, pre langa tota veneratiunea si recunoscienti'a cu care se purtá publicamente contra omenii, cari purtau acést'a sarcina, totusi, la vederea astoru fapte de abusu si violentia, nu potea se remana indiferentu — cu tote aceste elu tacù si nu fece nimicu.

In urma inse, unu spetaclu durerosu i-a taiatu tota paciienti'a. La vederea sangelui Virginiei ver-

satu de tatalu seu cu scopu de a o scapá de libidinea furibunda a lui Apiu, primuliu între diecevirii — poporulu rupse, nimici si sterse acea putere diecevirale, ce ingigantea acumu numa spre stricatiunea si daun'a lui.

Se restituira consului. Acesti'a incepura a traptá poporulu cu multa blandetia, si au decisu cá vechi'a lege Valeria se între érasii in vigore si se se observe cu acuratetia. Acést'a lege permitea cá dela judeciulu senatului se se faca apelu la poporu ; apoi Marcu Oratiu propuse o lege, prein care se decretá, cá deliberatiunile, ce se facu in Comitia se fia obligative pentru totu poporulu — acést'a lege se numi Oratia si fú confirmata si prein legile Publia si Ortensia.

Intr'aceea, de si erau acumu legi determinate pentru regularea causelorú între cetatiani, a inceputu inse a se semti necesitatea de ale interpretá si de a le aplecá la casurile ocurenti. Acést'a ocaziune erá numa bine venita pentru patricii ; si ei s'a si sciutu folosi de ea spre a-si castigá érasii influenti'a de mai nainte. Patricii 'si arogau dreptulu de a interpretá singuri legile, si prein acést'a a afluatú apoi midilocu de a deduce dein legi, noue dispusétiuni, noue drepturi, noue oblegatiuni.

Cu tote aceste inse, candu se nascea controversia (si acestu casu nu erá raru) între jureconsulti despre unele puncte de dreptu, ei le discuteau in foru in audiulu poporului spre a le determiná mai cu certitudine — si de aci 'si luara originea asia numitele disputatiuni in foru.

Ma patricii inventara alta cale pentru a domina poporul si a 'lu face pendent de la ei; a introdusu unele formule, ce se numescu *actiones legum*, cu cari totu omulu era necesariamente constrinsu a se folosi, deca voia a 'si face valeveru drepturile sale. Aceste formule era unu secretu cunoscutu numa patriciloru, ca asia poporul se fia constrinsu a recurge numa la ei. Apoi staverira ca in unele dile, ce leau numitu *Nefasti*, se nu fia licitu la nime a merge la vreo magistratura; dilele aceste variau dupa capriciulu patriciloru, si asia poporul era perpetuamente in necertetia si imnorantia.

Nu preste multu inse Flaviu secretariulu lui Apiu Claudiu a reculesu aceste formule si le fece cunoscute publiculu; pentru care fapta, poporul recunoscutoriu, lu fece tribunu, senatore si edile.

De aci se infuriara patricii si au inventatu alte formule, ma Eliu Catone edile curule le-a publicatu si aceste, care publicatiune se numi: dreptu elianu

Dupa tote aceste: dein interpretatiunile celoru 12 table de legi, dein dispusetiunile in foru, si si dein formulele cunoscute sub nume de aptiuni de legi — s'a formatu incetu incetu dreptulu civile. S'a augmentatu apoi cu tempu, adaogundu-se legile, plebescitele, senatus consulte, ediptele magistratiloru, raspunsele jureconsultiloru si constiutiunile principiloru.

Se vedemu ce suntu tote aceste.

Dicea-se lege in sensu speciale aceea, ce determiná poporul coleptivamente in urm'a unei propusetiuni facute de unu magistratu senatoriu ; éra plebescitu se dicea aceea, ce determiná singuru plebea in urm'a unei propusetiuni facute de unu magistratu plebeu. La inceputu plebescitele numai pentru plebe erau oblegatorie, ma legile Orratta, Publia si Ortensia le dede putere de lege generale, si asia si plebescitele a luatú numele de lege.

Sub nume de senatus consulte se intielegu deliberatiunile senatului. Ma sub republica, potestatea legelatiya éra in man'a poperului, si asia atunci prea pucine senatus consulte s'a emisú, daru si cari s'a emisú nu aveau altminteré putere, decâtú numai prein espresulu ori tacitulu consensu alu poporului. Ci sub domnirea principiloru avea senatulu facultate de a promulgá legi, cari fiendu-ca le propuneau insusi principii, se numiau orationes principum.

Vre o câtu-va tempu, ori care magistratura avea facultate de a emaná edipte; ma intre tote merita distintiune, ediptele magistratureloru pretoriali, prein cari modificau câte unu picu rigorea superflua a dreptului civile, si 'lu suplineau in cerá defeptuosu, asia câtu dreptulu ce lu introdusera

pretorii cu ediptele lor, merita numele de: dreptu onorariu ori pretorianu. Ediptele pretoriloru erau de doue specii: ordenarie si estra ordenarie. Totu-deuna la inceputulú anului candu asumeau sarcin'a pretoriale, emiteau pre o tabla alba, ce se numia *album Praetoris*, unu ediptu, in care ediptau normele dupa cari voru a amenestrá dreptate in decursulu anului lor de deregatoria; câte-odata inse emanau edipte si sub decursulu anului lor de oficiu, si aceste se chiamau estraordinarie. Dar' tote aceste edipte ale pretoriloru nu pentru aceea aveau putere de lege pentruca dora le emanau ei, ci pentru ca acele se acceptau si confirmau tacitamente de poporu, care nu numai doria ma si voiá cá se se mai stempere duritatea legiloru.

R e s p u n s e l e j u r e c o n s u l t i l o r u (*responsa prudentum*) si tragu originea cam dela a. Romei 500. — Tiberiu, omu plebeu dede esemplu la altii, incepundu a responde in publicu la ori-care 'lu intrebá despre vreo cestiune de dreptu. Aceste raspunse a le jureconsultiloru atáta fama si autoritate 'si castigasera, cátu prein tacitulú consensu alu poporului legelatoriu au inceputu a se considerá de legi; ba chiaru si sub imperati s'a ordonatú mai de multe ori, cá judii in decisiunea controversieloru se se tiena de unele raspunse ale prudentiloru. Dreptulu ce s'a introdusu cu deci-

siunile seau raspunsele jureconsultiloru, se insemna cu numirile *jus receptum*, *receptus mos*, *receptae sententiae*.

Constitutiunile principiloru incepu, numai dupa-ce puterea suprema a statului a devenitu in man'a unei singure persona fisica — precum numai decâtu vomu vedé.

Sistem'a legelativa in Rom'a a suferitu o lovitura fatale sub Iuliu Cesare. Acest'a se face diptatore perpetuu. Casiu si Brutu, ardenti de a recuperá libertatea patriei oprese, se determina asi spalá manile in sangele diptatorelui. Ma intreprinderea audace n'a avutu rezultatulu doritu. Sangele diptatorelui curse, dar' nu spre a renasce libertatea, ci numai spre a escitá pre Optavianu, nepotulu si sucesorele lui Cesare, cá se-si resbune asupr'a de ucidietorii unchiu-seu. Sorteá i favori si remase invingatoriu. Dupa aceea intr'atátu 'si sciù afeptiuná toti ordinii statului, câtu lu prochiama de unicu si singuru suveranu. Senatulu i dede titlulu de Augustu, si l'a dechiaratu supr'a de tote legile. — Augustu n'a schimbatu neci numele neci aparentiele esterne ale magistratureloru; ba ce e mai multu, candu voiá se introducea vreo lege noua, o punea inaintea poporului adunatu in comitii cá elu, poporulu, se o santiuneze — ei! cá bine sciá Augustu acumu, cá vointi'a lui a devenitu de-

giá arbitr'a vointieloru natiunei. De aci famos'a lege regia, prein care autoritatea suprema tota se concentrà acumu numai in manile principelui.

Unii suntu de parere, cà legea regia n'a existitu neci-odata, si cà ar' fi numai o mera imaginatiune a lui Trebonianu. Ma aceea nu sufere neci unu dubiu, cà pre tempulu lui Optavianu a trecutù puterea legelativa in man'a imperatiloru, cari apoi neci n'a mai lasat'o dein mana pana la destrutiunea imperiului, candu apoi legelatiunea incepe a imbraeá o forma cu totul noua.

Se vedemu dar' legelatiunea sub imperati.

Sub Augustu, desi puterea legelativa erá numai in man'a lui, totusi vedemu multe legi sanctionate de poporu in Comitie dupa modulu anticu. Cu tote aceste se sciù elu folosí de autoritatea ce i fù acordata, cà insusi a emanatu constitutiuni si a provocatu senatu consulte in materie, ce sub tempulu fericitu ala republicei libere nu se tieneau de competentia senatului. De aci 'si tragu originea constitutiunile principiloru si senatu-consultele recunoscute sub nume de orationes principum.

Dar Augustu a limitatu facultatea, de a interpretá legile, facultate pana acumu comune tuturoru, si o concesse numai unoru invetiati, a caroru sapientia dealtmintere erá universalmente cunoscuta, si

ordenà totodata magistratureloru, cá in decisiunea de cauze se nu se abata dela determinatiunile acelor sapienti.

Ma si senatu-consulte multe si diverse s'a emanatu sub Augustu; neci-odata inse autoritatea Senatului n'a fostu mai mare cá sub Tiberiu imperatu, candu acest'a a datu putere senatului de a staveri totu ce mai nainte numai prein santiunea poporului se putea instituí. De aci deliberatiunile senatului, cumu amu mai dísu, a luat numele de orationes principum, pentru ca se faceau numai la propunerea principiloru.

Deintre imperatii, cari au succesu lui Tiberiu si pana la Adrianu imperatu, pucini au praptecatu puterea legelativa. — Se memora cá Vespasianu a adusu doue legi; Nerv 'a patru; Traianu una, prein care pre unu tata, care maltrata pre fiin-seu, l'a oblegatu se lu emancipe.

In acést'a epoca, pre langa tote cá potestatea publica erá concentrata intr'o singura persona fisica, continuara totusi pretorii a emanare ediptele loru, éra unele decisiuni seau respunse ale jureconsultiloru seau mai bene ale unoru jureconsulti, se considerau de legi si se observau cá legi.

Adrianu imperatu a emis forte multe legi in obieptulu dreptului privatu. Mai de insemnatu inse e aceea, prein care a stersu facultatea magi-

stratiloru de a emaná edipte, si a ordenatu lui Iulianu, jureconsultulu, a compilá unu ediptu perpetuu, care se sierbesca pentru magistrati de norma perpetua si nemutavera in amenestratiunea justitiei.

Acést'a compilatiune dede jureprudenciei romane o noua direptiune. Jureconsultii 'si intorsera acumu tota diligentia si se adoperau a interpretá legile ce se cuprindeau in acea compilatiune; ér' preceptorii se ajutau cu ea in instruptiunile sale.

Mai incolo Adrianu redede jureconsultiloru libertatea de a respunde in obieptulu de dreptu (responsa prudentum), dechiarandu cá pentru acést'a, de aci inainte, nu mai e de lipsa a reputá autorizatiunea principelui.

Autoritatea senatului de pana acumu a re-masu neatacata si sub Adrianu, si s'a emisu multe senatu-consulte, intre cari merita speciale mentiune senatu-consultulu Tertulianu, prein care matrea ingenua care a avutu trei copii si libertin'a, care a avutu patru, se impartasiau si ele dein ereditatea fiiloru loru. Inainte de acestu senatu-consultu mamele erau cu totulu eschise dela ereditatea fiiloru sei.

Sub urmatorii lui Adrianu, constitutiunile principiloru se inmultira de minune. Ele fura reculese, precumu vomu vedé, in trei codici: ermogenianu, gregorianu si teodosianu; si mare parte a intratu

si in codicele justinianu. Pre aceste timpuri vedemu inflorindu cei mai ilustri si celebri jureconsulti, cari singuri ar' fi de ajunsu a luminá o natiune intrega: Iulianu, Pomponiu, Gaiu, Marcelu, Papinianu, Ulpianu, Paulu si Modestiu.

Constantinu introduce religiunea crestina cá singura domnitoria in imperiulu romanu, si cu acést'a legelatiunea romana a luat o direptiune cu totul noua. Elu a emanatu multe legi: si despre manumisiunea sclaviloru, si despre patri'a potestate, si despre necontenenti'a publica, si despre cesiunea bunuriloru, si despre santeficatiunea serbatoriloru, si altele despre politi'a esteriore a Ecclesiei.

Asia: pentru a facilitá libertatea sclaviloru, a introdusu o noua maniera de manumisiune, ce se facea in biserica; pentru a pune margini la libertatea seau mai bine licenti'a, ce o aveau tatii facia cu fiii loru, a ordenatu cá nime se nu cuteze a vende fiiulu seu, afora de casulu candu prein fome ar' fi constrinsu la acést'a, si ordenà apoi cá in acestu casu patrele se fia alimentatu cu spesele erariului publicu; pentru a impedecá necontenenti'a publica, a ordenatu cá nime se nu pota tiene mai multe de o concubina, si amenintià cu aspra pena pre toti, cari s'ar' dá preda placeriloru vinerei amagitorie.

Tota in acést'a epoca, si anume pre timpii lui Constantinu si a fiiloru lui, doi jureconsulti, Gregorianu si Ermogenianu, a facutu doue coleptiuni de legi, un'a sub nume de codice gregorianu si cuprinde constitutiunile imperatoru dela Adrianu pana la Constantinu celu mare, ceea-lalta sub nume de codice ermogenianu si cuprinde constitutiunile imperatoru Deocletianu si Masimianu. Aceste doue coleptiuni, de si a fostu redapte numa de omeni privati, ele totusi a avutu putere de lege in judeciu.

Sub totu decursulu imperatiei lui Constantinu celu mare, jureprudenti'a romana continuamente a infloritu. Ma cu finitulu acestei epoce si jureprudenti'a inca a cadiutu mai cu totul; asia incatu acumu numa libertii se mai ocupau cu ea, éra pentru ingenui nu erá alta decâtu obieptu de dispretiu.

Vediendu acést'a Valentinianu celu befranu, a emanatu o lege care avea de scopu a reprime desolateti'a tinerimei. Acést'a lege, restaurá studiulu jureprudentiei in academi'a dela Rom'a; si nu trecura multi ani candu poteai vedé cumu curgu tinerii dein provinciele occidentali, invetiatori scientiele frumose si legea civile.

Dupa aceea imperatulu Teodosiu celu teneru

inea institui o academia in Constantinople, care a vedutu multi profesori de dreptu forte celebri.

Ma jureprudentia in foru era in cea mai mare confusiune, si numa dein codicii gregorianu si er-mogenianu se mai pote ave certetia despre principiile de dreptu, la cari se potea face provocare in judeciu pentru deciderea justa a causeru controverse.

Deci, Valentinianu III. imperatulu occidentelui si Teodosiu II. imperatulu orientului, si puse tote puterile spre a face capetu la atata disordine si necertetia.

Si anume Valentinianu, dupa ce a declarat cari constitutiuni imperatesci si cari rescripte ar pote fi alegate in judeciu, si cari legi au de a fi observate de toti ca generali, si dupa-ce a ordenatu ca rescriptele, cari ar' fi contrarie ecitatiei si veritatii se se refuzeze cu totul si se nu se iee in consideratiune de catra judecatori: determinà ca numa sententiele jure consultiloru Papinianu, Paulu, Gaiu, Ulpianu, Modestinu si ale jureconsultiloru comentati de acestia, se pota ave putere de lege in foru; si ordena apoi ca in casu candu sententiele acestoru jureconsulti ar' fi disonanti, atunci acea sententia se aiba putere de lege, care va fi sustienuta de numerulu celu mai mare deintre acesti jureconsulti; era deca numerulu ar' fi ecare, atunci aceea sententia

tia se aiba prevalentia pre langa care va militá opiniunea lui Papinianu, si éra deca ar' veni inainte vreo cauza asupr'a de care Papinianu n'ar' fi opiniunatu, si opiniunile celoralalti s'ar' impartii in doue parti asemeni, atunci judii au voia libera a alege aceea sententia, care li se va paré mai conforma ecitatiei si adeveratatiei.

Er, Teodosiu intreprinse unu opu si mai generosu. Elu tota jureprudenti'a o a reformatu facundu a se reculege intr'unu singuru corpu tote constitutiunile câte se emanaseru dela Constantinu celu mare si pana la remnulu seu; spre a compleni acestu opu dede mandatu la S. insi deintre cei mai descepti si mai dopti barbati, cá acestia se readune tote constitutiunile predecesoriloru sei, cari acumu erau date cu totulul uitarei, a le pune in ordine, si a le redege intr'unu singuru corpu; ceea ce se si fece, si acést'a compilatiune se numi: codice teodosianu, publicatu la a. 438. cu o novela. In acést'a novela spune Teodosiu, cá, de aci inainte nu va avé putere de lege nici o constitutiune, care nu s'are cuprinde in codicele, ce porta numele lui. Asia, acestu codice 'si castigá putere de lege in totu orientele, ba si in ocidente preiu oper'a lui Valentinianu, care inca a conlucratu la compilatiune.

Asia dar', sententiele jureconsultiloru si co-

dicele teodosianu erau pre tempulu acesta complexulu de legi, ce sierbiau magistratiloru de norme in decisiunea cauzelor. Acést'a legelatiune se sustienù in oriente pana la Iustinianu imperatu, adeca in cursu de ani 90; ér' in ocidente a ramasu in vigore pana la decadenti'a studiiloru frumose.

Barbarii, cari a inundatu imperiulu Romei, 'si aveau legile sale proprie. — La Franchi, inainte de a trece preste Renu, erau in vigore legile salice; ma trecandu Renulu si cucerindu acea trasura de pamentu, ce se intinde dela Renu pana la Mosa, se introduse in acea regiune codicele teodosianù. — Evaricu, o cumu vrea altii Teodoricu, nu putea suferi nemica, ce era romanu, si a emanatu legi proprie cu totulu contrarie celoru, ce se cuprindeau in codicele teodosianu, si le numi: *legi teodoriciane*. Ma fiiulu seu Alaricu, vedindu, ca legile aduse de tata-seu suntu de nesuferitu, si totodata ca se faca lucru placutu lui Teodoricu ginere seu si rege alu Italiei, a insarcinatu vre-o cati-va dopti cu formarea unui codice de legi, impunendule ca in compilare se se ajute cu codicele teodosianu si sententiele jureconsultiloru; acést'a compilatiune se numi: *breviariulu lui Alaricu* seu *breviariulu codicelui teodosianu*. — Unii a confundatu acestu breviariu cu asia numit'a *lege*

romana (lex romana Burgundionum), ma acést'a se atribue lui Teodoricu fiulu lui Clodoveu rege alu franchiloru. — In Itali'a s'a observatu continuamente dreptulu teodosianu. — In Borgoni'a nu s'a receptu, ci Gundebaldu a promulgatú mai multe lēgi, cari se reculesera intr'unu corpu si se chiama : lege gundebalda. — In Galii erau in usu legile bavariloru, germaniloru facute de Teodoricu fiiu lui Clodoveu.

Publicatiunea acestoru legi a detrasu forte multu de in autoritatea codicelai teodosianu, de si nu in ratiune cu teritoriulu, ma celu pucinu in ratiune cu persoanele, care erau oblegate a lu observá.

Acést'a e starea in care se aflá jureprudenti'a romana câtra finitulu imperatiei lui Iustinu; ma dupa moartea acestui'a si cu suirea lui Iustinianu pre tron, noua lumina straluci si jure-prudenti'a romana imbracandu unu aspeptu cu totulu nou a ajunsu la culmea sea ce mai inalta.

Se trecemu dar' la alu II. periodu alu istoriei dreptului romanu, si se vedemu jureprudenti'a romana sub Iustinianu imperatu.

II.

Iustinianu si-a pusu in cugetu cá se aduca in ordine legelatiunea. Deci, numai decátu dupa suirea sa pre tron a emanatu cele mai multe con-

stitutiuni. Ci indata a vediutu, cà deca totu emite la legi si constitutiuni noue, fora se sterga ori modifice cele vechi, cari acumu si altminteru numai erau adapte la cerintiele tempului: gramadesce numai for' se edifice, inmultiesce numai dispusetiunile fora se delature confusiunea, ce domniá in jureprudentia. Dreptu-aceea se determinà a intreprinde o fapta mareta, si adeca a adunà tote constitutiunile dein codicii: ermogenianu, gregorianu si teodosianu, si tote câte se mai emisera dupa aceea, si a le compilá intr'unu singuru codice, delaturandu si stergandu tote câte contradiceri s'aru fi aflatu intru aceste constitutiuni. Pentru implenirea acestui opu grandiosu alese 10 deintre cei mai sapienti barbati, si le ordinà a espune intr'unu corpu tote legile vechi si noue, dandule facultate de a mutá, adauge si indreptá cele de lipsa, precumu si de a sterge contradictiunile. Aestu opu se finì intr'unu anu.

Multe si varie suntu sententiele scrietoriloru despre meritulu acestei compilatiuni. Unii o lauda, altii dîcu cà are cele mai mari defepte, altulu éra mai justu comenda partea buna si ataca partea rea. Ma aestu opu n'a ajunsu pana la noi, si asia cu greu s'ar' poté proferí o judecata cu certitudine asupr'a lui.

Codicele Iustinianu erá impartitu in 12 carti. Fù publicatu in mesea lui Priern a. 529.

si santionatu de imperatulu prein constitutiunea de Iustiniano codice confirmando, care o indreptà catra Menna prefectulu pretoriu in Constantinopole, dechiarandu totodata de sterse tote dispusetiunile antecesoriloru sei, deca aceste nu sar' cuprinde in codicele seu, si decretandu cà pre venitoriu numai si singuru acestu códice are se sierbesca de norma in tote cauzele private ale cetatianiloru.

Mai abiá se publicà acestu codice, si indata s'a simtitu o mare perdere in legelatiunea romana dein cauza cà, funii antici ai dreptului se supresera si mai alesu sententiele celoru mai ilustri jureconsulti se stersera cu totul, cari sententie de altminterere nime n'o pote negá, cà erau nervulu celei mai solide jureprudentie, si la aceste recurgeau continuamente cu totii, cari se esercitau in artea forului.

De aci, spre a repará acestu defeptu si danna, Iustinianu a ordenatu numai decátu in anulu urmatoriu 530 lui Trebonianu, cà se reculega sententiele jureconsultiloru, ce erau difuse prein mai multi de 2000 volumi, si dein aceste se alega cele ce se usau mai tare in foru, se le dispuna in ordine, si se le imparta in carti, ér' aceste in titele. Trebonianu asia si fece, si cu 16 soci ai sei, totu persone conspicue, impleni opulu maretiu in 3 ani, lu

impartit în 50 de carti, și cartile în titluri; opulul fù confirmat de imperatulu la a. 529 și se numi *Digestu seu Pandecte* că și cându ar' dice că tote se cuprindu în acestu opul, și totu e digeritu (ordenat, compus) în ordinea cea mai buna.

Iustinianu demandă, că nime se nu comente *Pandectele*, că nu cumva *jureprudenti'a* era se cada în caosulu de mai înainte; și a permis numai de a face introduptiuni (paratitluri) cari se sierbesca de notiuni preliminari la leptur'a a întregu corpului de legi. Și ordenase că tota espresiunea, tota vorb'a, până și toti numerii se se scrie întregi și nu cu abreviatura seu în modu contras, că așa se se incungiure ~~toate~~ dubietatile, ~~ve~~ neîntielegerile și obscuritatile.

Vedim că Iustinianu a ordenat lui *Trebontanu* se impartă *Pandectele* în 50 de carti, mai totu de în ordenea imperatului acele fura impartite și în șapte parti. Mai este apoi o impartire a *pandecteloru* în trei leptiuni, și se chiama: *Digestum vetus*, *Digestum infortiatum* și *Digestum novum*; mai nu se știe nici originea, nici etimologi'a acestei partitii. Unii o atribuescu lui *Bulgaru*, care a vietuit în seclulu 12; alții dîcu, că tota impartirea nu e alta decâtu capriciulu unui librariu, care 'și puse în capu a impartit totu opul în trei volumi asemeni de mari. Era în cătu pentru eti-

mologi'a acelu numiri, se dice că partea prima pentru aceea s'ar chiamá Digestum vetus, pentruca e digerita si redapta mai înainte decâtu cele alalte doue parti; ér' partea a dou'a pentru aceea s'ar chiamá Digestum infortiatum, pentru că fiindu partea dein medilocu valoarea ei, se infortiesce (intaresce :) prein partea precedente si subsecente; cea dein urma apoi s'ar' numí Digestum novum, cá si cum ar' fi numa de curendu promulgata si tiparita. Ci ah! multu e bizara acést'a deduptiune etimologica.

Se mai observamu aci, că redactorii Pandep-teloru candu le-a compusu, n'a alesu si reculesu singuru Operele acelu jureconsulti, cari au avutu dela imperatulu facultatea de a respunde in obiep-tele de dreptu — ci ei in compilarea acelu opu s'a ajutatu si cu operele exceptuate seau ale acelu jureconsulti, cari in urm'a constitu-tiunei lui Teodosiu II. si Valentinianu III. singuri se poteau citá si alega in foru.

Nime nu pote negá in Pandep-te o disordine totale, cu tote că sunt unii, cari nu voru de cătu a laudá ordenea in care sunt compuse. Suntu unii, cari arunca imputatiuni lui Trebonianu si colegiloru lui, dicundu că a lasatu in Digestu urme de discu-siunile Proculianiloru si Sabinianiloru, ísi că de aci atâte contradiptiuni in acelu opu; ér' Antoniu

Fabiu 'i acusa cu nefidelitate , si dice că Trebonianu a vendutu dreptatea pentru interesulu propriu. Cătu adevèru coprendu in sine aceste inputatiuni si acuse, vomu vedé mai la vale.

Dupa compilarea Digestului , Iustinianu imperatu ordenà lui Trebonianu si la alti doi langa elu, că se contraga si se compuna dein acelu opu mare unu compendiu , in care se se cuprinda elementele prime ale jureprudentiei romane , si prein acést'a se se dee idiotiloru si tinerimei studiose o cale mai facera intru invetiarea legiloru si esercitarea in dreptulu civile. La formarea acestui compendiu , Trebonianu si cei doi colegi ai sei , s'a folositu mai multu cu institutiunile lui Caiu si unele scripte ale acestui jureconsultu si ale altor'a ; opulu fù termenatu , si impartitu in 4. carti. Cartea prima trapteza despre drepturile ce nascu dein relatiunile personali ; a dou'a , a trei'a si dein a patr'a primele cinci tittle vorbescu despre lucruri (res :) si drepturile relative , si despre modulu de a castigá lucruri ; restulu dein a patr'a carte vorbesce despre aptiuni. — Bizara e alusiunea lui Acursiu la cele patru elemente ale naturei : pamentu , apa , focu si aeru — dicundu că aci este de a se cautá ratiunea impartirei compendiului in patru parti ; că , vorbesce Acursiu , precumu acele elemente dau alimentu corpului omenescu , asia spi-

retulu tinerimei se nutresce cu cartile institutiunilor. — Precumu vedemu cele patru carti suntu subimpartite in title si totu titulu in mai multi seau mai pucini paragrafi.

Acestu opa s'a publicatu la a. 533. sub name de institutiuni si s'a santionatu in aceeași di (30. Decembre :) cu Pandepetele.

Dupa aceste, Iustinianu a ordenatu că Institutiunile se sierbesca de testu in scolele dein Rom'a, Constantinopole si Beritu.

Unu scrietoriu dice, că Institutiunile suntu : unu capu de opera si chei'a a totu dreptulu romanu.

Jureconsultii, inca de pre tempii lui Augustu se impartira in doue scole de pareri cu totulu contrarie — scol'a sabiniana si scol'a proculiana unii se tineau mortisiu de institutiunile cele vechi ale Romei, éra cestialalti favoriau novatiunile ; — compilatorii pandepeteloru au avutu facultate dela imperatulu de a mutá, si indreptá cele de lipsa, si de a sterge contradiptiunile, ei totusi nu s'au folositu in tote de acést'a facultate ei a suscepitu in pandepte unele sententie proprii celoru doue scole de pareri opuse : de ací érași unele necertetie in' dreptu.

Deci Iustinianu, pentru a suprimé si aceste contradiptiuni si a sterge in câtu s'ar' poté tote dubietatile — a emisu 50. de Decisiuni.

Ma si prein aceste decisiuni s'au stramutatu multe masime juridice , si erau in opusetiune cu multe legi dein codicele vechiu justinianu : si asia éراسي incepù a se simtí necerteti'a unoru dispuse-tiuni de legi. Afora de aceea , codicele vechiu cuprindea multe principie juridice cu totulu con-trarie celoru adoptate in Pandepete , ba mai erau in elu si unele constitutiuni , cari acumu devenisera cu totulu superflue. Spre a vindecá aceste necon-venientie , imperatulu vení la ide'a de a reformá codicele , si indata si dede mandatu lui Trebo-nianu si la alti patru jureconsulti cá se reveda codicele , se'lu emende , si se'lu compuna de nou asia câtu in nou'a editiune se se cuprinda si cele 50. Decisiuni emanate de curendu. Opu se fece, se publicá , si se intari cu santiunea imperatesca la 16. Novembre 534. , si portá numele : *C o d e x r e p e t i t a e p r a e l e c t i o n i s* ; e impartitu in 12. carti , cartile in title , titlele in constitutiuni , si unele dein aceste in paragrafi.

Asia dar' digestulu seau pandepetele, institutiuni si noulu codice erau pre acestu tempu partile constitutive ale dreptului romanu. Ma precumu e cu nepotentia a prevedé tote casurile contengiveri, asia erá opu cá deca in cursulu tempului ar' vení inainte vre'unu casu asupr'a carui legea nu stave-resce nemica , pentru acestu casu se se emita o decisiune aposita. Iustinianu inca , dupa compi-

latiunea operelor ce acumu le memoraramu, multi ani a remnatu, si asia a avutu si tempu si oca-siune de a supleni mancitatile cu noue decisiuni.

Dreptu aceea, elu si emanà unele constitu-tiuni noue cunoscute sub nume de *Novele*, prein cari se decideau casurile, ce dein candu in candu veniau inainte, si nu erau inca prevediute in le-gile degia publicate. Cea mai mare parte dein a-cesste novele a esitu in limb'a greca; cî apoi s'a tradusu in limb'a latina, si anume a ajunsu pana la noi o traduptiune de unu autore anonimu, care a observatu fedelmente liter'a testului, si pentru aceea se si numesce autentica, inse e cuno-scuta si sub nume de versiune vulgata spre a o destinge de traduptiunea seau compendiulu lui Iulianu profesore in Constantinopole, care nu e literale si e cunoscuta sub titlulu de: *epitome novellarum*. Se nu confundamu inse cuventulu autenticu cu asia numitele autentice, cari nu suntu alta decâtu nesce scurte estrapte dein versiunea vul-gata a novelelor. Dar' se fimu cauti a dá cre-dientu acestoru autentice, pentru ca nu arareori esprimu chiar' alta decâtu ceea ce e staveritu in novele.

Iustinianu n'a promulgatu nici o coleptiune de novele; glosatorii le-a impartitu in 9 coleptiuni, tota coleptiunea in title, ce cuprindu un'a seau mai

multe novele, novelele in sesi stau de in mai multe capete, si totu capulu e subimpartitu in paragrafi.

Novelele inca formeza o parte constitutiva a corpului de dreptulu romanu.

Scrietorii nu 'su toti de o parere in catu pentru numerulu noveloru emanate de Iustinianu; pana la noi a ajunsu o coleptiune de 168 novele, intre cari inse suntu multe constitutiuni de ale lui Iustinianu II. si Tiberiu II.

Se observamu in fine, ca afora de tote aceste opuri, Iustinianu a mai emanatu 13 Edipte, cari inse n'au avutu fortia de lege generale, ci numai in regiunile pentru cari au fostu publicate.

Si aci acumu potemu prein analogia a eschiamá cu poetulu: *Tantae molis erat romanum condere jus.* De aci inainte incepe decaderea a celei mai vaste legelatiuni.

Se vedemu inse mai antaiu opiniunile scrietoriloru despre dreptulu Justinianeu — si apoi vomu fini cu vicendele acestui dreptu.

Judecatile scrietoriloru despre meritulu dreptulu Justinianeu suntu diverse si multifarie. Pentru unii e obieptulu celoru mai calde encomii, pentru altii de in contra obieptulu celoru mai acerbe acusatuni. Einiciu dice, ca opu mai augustu, mai escelente, mai utile inca nu s'a aretatu intre omeni

pre terenulu legelatiunei: fia, cà vomu cautá la autorele, care fù unulu deintre imperatii cei mai bine-meritati, batendu pre Goti, Vandali, Persi si alte popore barbare, cari tentara a resturná fundamentele imperiului; seau vomu cautá scopulu maretiu, care nu fà altulu se nu a reduce dreptulu la certe si secure norme pentru de a sterge discrepantiile si a deminni foraginea (glodulu) imensa de legi care te tragea si tienea in necertetia; seau vomu cautá fapt'a necontestata, cà jureprudenti'a romana s'a acceptatu nu numai in totu cuprinsulu imperiului, ci si acolo unde aripele aciei romane nu ajunsera inca si s'a conservatu in cursu de alâte secle. — Alti inse cum am disu, nu sciu aflá alta in dreptulu justinianeu, se nu erori mari si grei. Care acusa pre Trebonianu de imnorantia si stupiditate; care vede in pandepte lucruri contrarie crestinismului, si prein urmare, dîcu ei, contrarie dreptatiei; care imputa lui Trebonianu cà a preferitu sententiele jureconsultiloru straini, éra sententiele acelor'a, cari au vietuitu intempulu republicei libere nu lea lúatu in considerare; care arunca si dîce, cà Trebonianu a fostu unu omu avaru, sgîrcitu, care a vendutu legile, cà se si faca bani; care acusa, imputa si dîce despre Iustinianu totu asemenea, mai adaogundu cà acest'a se lasà a se conduce si a 'lu dominá muiere-sá Teodor'a odata meretrice, pentru ale carei placeri a sacrificatu a uneori si dreptatea.

Ci acestea si alte asemeni acuse parte nu suntu fundate pre adeveru, parte provinu numai dela pre scurt'a vedere a celoru, cari le imagina : cà, opiniunea despre inmoranti'a lui Trebonianu o arunca in ventu insasi fapta, cà acesiu omu a sciutu se compuna opuri atâtu de immense precumu suntu codificarile, ce le memoraramu mai in susu, si apoi consideratiunea si stim'a cu care se portá catra elu Iustinianu imperatu, alu carui spiretu inaltu, mente agera si voia intreprindietoria nu se pote negá ; si apoi, deca si suntu in corpulu dreptului unele sententie pucinu conforme cu principiile religiunei crestine, pentru aceea inca nu e vatemata dreptatea, de ora ce scimu cà nu numai ce e moralu e si justu, ci de multe ori e justu si aceea, ce nu e moralu ; ér' deca Trebonianu a preferitu sententiele acelu jureconsulti, cari au vietuitu sub imperati, ast'a o a facutu pentru cà avea de a compune o sistema de legi, care e mai adaptata la cerintiele presenti ale natiunei si ale imperiului, si asia erá necesariu a consultá acei scrietori si jureconsulti ale caroru opiniuni se apropiiau mai tare si erau mai apte la modulu de a provedé indigentiele poporului ; si in urma, nu se pote inculpá nici Iustinianu, nici ministrulu seu de avari, sgîrciti, seau de o prea mare condescendentia, candu vedemu cà legile aduse de ei suntu destulu de conforme cu dreptatea.

Ma cu tote aceste nu vremu a sustiené eã coleptiunea de legile lui Iustinianu ar' fi curata de ori ce erore. Vedemu in ea, nu potemu negá o totale mancantia de ordine, ceva obscuritate produsa parte dela prolisitatea si parte dela brevitata escesiva a concepteloru si apoi dela subtilitatea acestor'a. Inse defeptulu principale in acelu corpu de dreptu suntu contradiptiunile, ce lea trecutu cu vederea Trebonianu seau ceialalti compilatori, colegi ai sei; ma aceste in mare parte, precumu si celelalte defepte, se potu imputá numai Emanuensiloru, cari, gente cruda cum erau, nu se pricepeau la abreviatuni si le luau intr'unu intielesu cu totulu contrariu de celu adevveratu; multe / contradiptiuni se escara si dein nepacienti'a interpretiloru, cari nesciindu cum se esplice unele pasuri dein legi, a mutilatu testulu dupa capriciulu loru si l'a alteratu cu totulu, casiunandu prein acést'a plegi mai mari si mai ne-reparaveri damne, decum erau cele ce voiau a vindecare. — Dar' ori-si-cumu, deca cautamu la meritulu celu adevveratu alu acestei legelatuni, pretiulu ei precumpanesce defeptele si pentru aceea aceste s'ar' poté si iertá.

Ací amu ajunsu la alu III. periodu alu dreptului romanu, si asia se trecemu dar' la vicendele acestui dreptu.

III.

Se deslingemu vicendele dreptului romanu in oriente de cele dein ocidente.

Si anume :

In oriente s'a sustienutu legelationea lui Iustinianu in cursu de ani mai 40., si a re-masu in tota puterea sa luandu afora unele schimb-
buri neinsemnate. In decursulu acestui tempu ea a fostu unic'a norma pentru judecatori in deci-siunile controversieloru , si unic'a caleuza in scola pentru instruptiunea tinerimei.

Ma scimu cá coleptiunile lui Iustinianu erau scrise tote in limb'a latina , ér' usulu acestei limbe mergea in imperiulu de oriente dein di in di sca-diendu , si asia se fecera mai multe traduceri in limb'a greca , cari mai pucinu si cari mai multu difuse , dar' arare-ori dein cuventu in cuventu cum lasase Iustinianu.

Mai alesu Foca abia ce usurpá scepstrulu , si indata a ordenatu cá Pandeptele , Institutiunile si Codicele se se traduca in limb'a greca , facultandu ba chiar' impunendu la cei cari erau insarcinati cu traducerea , cá se nu se tiena fidelmente de testulu latinu ci se pota parafrasá dupa placu acele legi.

Aceste traduceri apoi in cursu de ani 200. a sierbitu de testu in scole si de norme in judecie.

A mai esitu apoi si multe comentu.

Dar' tote aceste in locu se conforme jure-prudenti'a , o fecera inca si mai incerta , si asia era inomisamente necesaria o revisiune a legiloru.

Dreptu — aceea Vasiliu Macedonénulu dupa suirea sa pre tronu , vediendu de o parte ampleti'a legelatiunei romane , de alta parte observandu obscuritatea legiloru casionata prein traduceri si comente , si-a pusu cagetulu a forma unu compendiu de dreptulu greco-romanu , si a ordenatu a se compune unu corpu de legi care se delature necer-tetiele si obscuritatile ; mortea inse 'lu rapi si ceea ce Vasiliu numa a inceputu , a indeplinitu fiulu seu Leone filosofulu , care cartile 40. lasate de tatalu seu le reduse la 60. si le-a publicatu sub nume de: **Basilicon imperiale** , ca si candu , ar' dice ca acele carti suntu totu atate constitutiuni imperiali.

Constantinu Porfirogenita , fiulu si suceso-rele lui Leone , revedindu acestu opu l'a compusu in ordine mai buna si l'a publicatu de nou , deman-dandu , ca numa Basiliconulu este de a se consi-derá si observá de lege in totu imperiulu ; prein acest'a , dreptulu justinianu 'si perdú puterea pen-tru totu orientele.

Cartile basilice , seau basiliconulu , s'a com-pilatu dupa traducerile grecesci ale pandepteloru , institutinniloru , codicelui , si dupa novele precum

și după constituțiunile emanate de imperații, cari au sucesu lui Iustinianu; și-a castigatu autoritate în totu imperiulu grecescu, și s'a redusu mai de multe-ori în compendiuri cu scopu de a supeditá studiosiloru unu metodu mai faceru intru invetiarea jureprudentiei.

Mai suntu apoi înca 113. novele grecesci date de Leone filosofulu, cu cari acesta a încercatu a meliorá unele regule de lege staverite de Iustinianu; aceste novele le-a tradusu Agileu la a. 1560. în limb'a latina, și dela acésta epoca începe se însirara, de și fora cale, în corpulu dreptului romanu.

Ma cându Maomedu II. cuceri siluj cuprinse Constantinopolea la a. 1453., și derimá pentru totdeauna tronulu fundatu de Constantinu — atunci și cartile basilice și-au perdutu tota puterea în oriente.

Cu totulu altele suntu înse vicisitudenile legiloru lui Iustinianu în ocidente.

Aici, numa după-ce s'a potutu alungá barbarii deîn mare parte a Italiei — au apucatu la valoare legile romane.

Si anume, după-ce Narses și Belisariu, capitaniii lui Iustinianu, au debeatu barbarii în Itali'a, s'a introdusu aici atâtu în scole câtu și în judecie dreptulu justinianeu; ma neci aici nu

s'a potutu sustiené multu tempu , cà suindu-se pre tronu Iustinu II. omu mole , romanii au lapedatu legile lui Iustinianu si a introdusu legile teodosiane.

Longobardii inca, dupa-ce au ocupatu Itali'a , de si permiteau poporeloru debelate de a traí cu legile romane, a vrutu totusi cá se se observe mai multu codicele lui Teodosiu si codicele lui Alaricu; si numa in esarcatulul Ravenei si in ducatulul romanu se mai sustiené codicele lui Justinianu mai alesu prein oper'a ponteficiloru.

Longobardii la inceputu nu aveau legi scrise , ei se gubernau numa cu dateni; mai tardiu a diptatu Botori nesce legi, la cari apoi sucesorii lui mai adaosera altele, si asia se formà dreptulu comune; ér' Carolu celu mare desi a debelatu pre Longobardi, totusi n'a stersu legile acestora, ci mai vertosu a adaosu altele noue: asia legile lonbardice steteau dein constitutiunile regiloru longobardi, dein capitularii regiloru franchi, dein legile regiloru italiani si dein legile imperatiloru Germaniei dela Guidu pana la Lotariu II.; nevalindu apoi in Itali'a ripuarii germani, bavarii si alte popore supuse dominatiunei lui Carolu celu mare, se mai adaosera si legile acestor'a, ce le aveau in materii criminali, in obieptulu de suce-siune si de contrapte; éra in alte materii se observá dreptulu comune.

Acèst'a a detrasu forte multu dein autoritatea legiloru romane. Intr'aceea e probaveru că Basilicii si alte legi ale imperatoru greci, inca se fia fostu ĩntroduse in Itali'a in partile de sub dominatiunea grecesca : in Tarantu (Calabria) a aflatu Sambucu eclog'a Basiliciloru. Cu unu cuventu , pre acestu tempu jureprudenti'a romana in Itali'a erá data cu totulu uitarei , si judecatorii in deciderea causeloru numa la Breviariulu lui Alaricu mai recurgeau.

Ma in seclulu XII. sub Lotariu II. dederu in cetatea Amalfi de unu manuscriptu de pandepte si de aci incepù a se desceptá in Itali'a amorea, pentru jureprudenti'a romana ; se deschise scola in Bolonia unde incepù a se propune jureprudenti'a dupa cartile lui Iustinianu. Unii dicu, că coleptiunea lui Iustinianu ar' fi sierbitu apoi de unica lege in imperiulu lui Lotariu II., ma istoricii aceloru tempuri nu memora neci unu ediptu de acést'a natura, si apoi e fapta că dupa Lotariu continuara a observá legile longobardice. Cu tote aceste e ver asemenea, că coleptiunea lui Iustinianu parte prein oper'a profesoriloru dein Boloni'a, parte prein conlucrarea eleviloru acestora , atáta forma si-a castigatu câtu aceea incepù cu incetulu cu incetulu éra a'si recapetá vechi'a autoritate , si acést'a nu prein comandulu espresu alu principiloru, ei prein usulu de

tote dilele in foru. Totusi nu s'a receptu cá lege ordenaria , ci numa cá suplementu , adeca : cá unde tacu legile se se pota recurge la dreptulu justinianeu. Veneti'a inse mai bucurosu recurgea la dreptulu naturei. Asia dreptulu justinianu de si infloriá in scole , ma nu fruptuá in foru.

Astadi inea mai in tota Itali'a se recurge la acelu codice subsidiariu , ma in remnulu Lombardo-Venetu dupa publicarea codicelui austriacu , codicele si dreptulu justinianu nu mai are nici-o autoritate de lege , pentruca dupa cuvintele codicelui austriacu , casurile dubiose suntu de a se decide dupa principiile dreptului naturei.

In Spani'a inainte de Leodigildu erá in vigore codicele teodosianu , ma suindu-se acesta pre tronu rechiamá legile teodoriciane , la cari mai adause apoi altele. Sucesorii lui apoi , au mai emanatu inea altele sub nume de codicele legiloru visigote. Ma sub Alfonsu IX. o X. rege alu Aragoniei s'a introdusu dreptulu justinianu si in Spania , lasandu a se traduce in limb'a spaniola sub titlulu : *Las Partidas* , si ordenandu a se publicá si observá in totu remnulu seu. Sub Ferdinandu catoliculu apoi si sub sucesorii acestui-a s'a estinsu dreptulu justinianu preste tota Spania.

In Franci'a , cei cari erau de origine romana , observau legile dein codicele teodosianu ;

ma, se pare ver asemenea că pre tempulu lui Carolu plesiugulu s'a introdusu si in Franci'a dreptulu justinianeu, pentru ca suntu multi scrietori de pre aceste tempuri, cari citeza legile ce se cuprendu in acestu codice. Dupa-ce inse s'a formatu codicele civile francescu, dreptulu justinianu nu mai are alta putere decâtu numu puterea unui codice supletoriu.

Angli'a la inceputu n'a avutu legi scrise. Numu dela a. 561. incoce a inceputu regii a publică legi si multi multe a publicatu, pana ce in urma Alfredu reculese tote legile facundu o coleptiune sub nume de Vesthmalega. Ma cu reinviarea studiiloru in Itali'a, se pare că si in Angli'a s'a introdusu dreptulu romanu; regele Stefanu inse 'lu proibi. Dupa mortea acestuia éra se introduse de nou, ci Odoardu III. éra 'lu opri, neci mai multu apoi la putere n'a ajunsu.

In Sveti'a, Norvegi'a si Rusi'a nu se pote sci cu certitudine, deca si candu s'a introdusu dreptulu romanu.

In Germani'a antica nu s'a receptu, ci s'a reinoitu legile Frisioniloru, Sasoniloru si Danesiloru.

In câtu pentru Germani'a de dincolo de Dunare, fiindu ca acest'a formă o parte dein teritoriulu romanu, nu incapē dubiu că a fostu intro-

dsu codicele teodosianu; ma dupa ce fundamentele imperiului romanu s'a derimatu, a cadiutu si usulu legiloru romane in Germani'a introducundu-se legile barbariloru, ce s'a si observatu pana pre dilele lui Lotariu de Sasonia.

Pre tempulu inse, candu incepù a se restaurá jureprudenti'a in Itali'a, se desceptà si in animile dein Germani'a amore catra legile romane, si dreptulu justinianu ajunse éراسi la putere, asia câtu pre langa tota adoperarea si provederea unoru imperati germani de a sustiené se nu cada in desvetudene legile patriei, unele tieri totusi s'a supusu cu totul la virtutea legiloru romane.

Ma, dupa-ce imperiulu germanu s'a impartitu in o multime de staturele suverane, si 'si formaseru totu atati codici noi — legile romane inca a cadiutu dein puterea loru.

In Austri'a inca s'a formatu la a. 1811. unu codice nou, si prein acesta s'a stersu si aici tota puterea de lege a dreptului romanu.

Preste totu se pote dice, cà incursiunile barbariloru, intunereculu nescientiei in care innotà Europ'a tota in secele IX. X. si XI., a causatu de s'a perdutu coleptiunile lui Iustinianu si s'a datu uitarei cu totul.

Ma, in seclulu XII., cum am disu, sub Lotariu II., s'a aflatu unu manuscriptu de pan-

deple, si de aci a inceputu a renasce si a prosperá studiulu de dreptulu romanu si a se latì é-rasi autoritatea acelu legi ce protoparentii nostrii le diptasera.

Si oh! ce dauna ar' fi fostu pentru jureprudentia si chiar' pentru civilisatiune — deca legile romane s'ar' fi perdutu tote si cu totul!

Pepu, si inca mai cu bunu sucesu Irneriu a deschisu scola de jureprudentia in Bolonia, si dein mandatulu lui Lotariu II. a propusu si espicatu publicamente pandeptele.

Spatiulu ce a decursu dela Irneriu pana la noi in câtu pentru jureprudenti'a romana, se imparte diversamente.

Suntu unii cari 'lu impartu in trei perioade, si adeca: dela Irneriu pana la Politianu; dela acesta pana la Einiciu; si dela Einiciu pana la noi. Ma neci Politianu si neci Einiciu, pre langa totu meritulu loru in jureprudenti'a romana, nu merita totusi a fi considerati de capi de — scola.

Mai fundata se pare a fi distributiunea lui Gravina in patru perioade, si anume:

- 1.) dela Irneriu pana la Acursiu, 1140—1260;
- 2.) dela Acursiu pana la Bartolu, 1260—1359;
- 3.) dela Bartolu pana la Cuiaciu, 1359—1590; si
- 4.) dela Cuiaciu pana la noi.

Acést'a impartire 'si are fundamentulu in ca-
rpterii scoleloru dein aceste periode.

Irneriu s'a tienutu cu fidelitate de dispuse-
tiunea lui Iustinianu , care a prohibitu de a se co-
mentá legile ; si asia Irneriu si scol'a lui neci n'a
facutu alta decâtu nesce anotatiuni scurte la testulu
legiloru pentru de a esplicá intielesulu acestora.
Acesce anotatiuni se numescu Glosse , si pen-
tru aceea jureprudentii acestei scole se numescu
simplicemente Glosatori.

Acursiu a mersu cu unu pasiu mai de-
parte in sciinti'a dreptului romanu. —

Elu confrontá testele si se incercá a concii-
liá ce se vede contradicatoriu ; si asia a datu glo-
seloru o forma cu totul noua, compilandu-le si
inavutindu-le cu de ale sale. Compilatiunea lui se
numesce Glosa ordinaria , si ajunse maí
la asemenea autoritate cu testulu legiloru ensesi.

Bartolu merse si mai departe. —

Elu a invetiatu discepulii sei a estrage dein
legile romane unele regule generali , cari se sier-
besca de norme intru decisiunea aceloru casuri
particulari , ce n'ar' fi fostu definite in legi. Dela
acestu periodu se deriva aceea multime de comente,
ce s'a scrisu despre dreptulu civile.

A patr'a epoca , dupa dreptate ar' fi se se
incepa cu Alciatu , ma glori'a acestuia o usurpá

Cuiaciu, care cu ajutoriulu criticei, istoriei si scientieloru frumose a datu jureprudentiei o amenitate parteculare. Asia, in acést'a epoca testulu legiloru s'a redusu la intregitatea originaria, si filosofia dandu mana cu jureprudenti'a, acést'a s'a redicatu dein pulberea in care inotá.

Jureconsulti nenumerati au infloritu in aceste perioade. Scol'a lui Cuiaciu atati jureconsulti illustri are, câtu deca esceptuamu pre unu Voet si Domat, vine omulu la indoieala, cà la care se se dee cunun'a.

Asia, dreptulu romanu prein operele celoru mai destinsi omeni se propagà dein Itali'a in celelalte parti ale Europei; si de pre tempulu, cum s'a deschisu scola de jureprudentia in Boloni'a, tineri dein tote partile Europei au cursu aici se invetie dreptulu romanu, si intorcundu-se a casa latiau acestu dreptu in tote partile. Favorisatu apoi dreptulu romanu parte de bunetatea sa intrinseca, parte de aceea impregiurare, cà celelalte popore nu aveau legile sale proprie, a intratu nu atátu prein autoritate publica, cum se esprima unu jureconsultu, câtu prein tacit'a acceptare si consvetudene, a intratu dicu, dein scole in judetie si a ajunsu la putere de lege oblegatoria.

Astadi inse, precum amu vediutu, in prepucine parti ale Europei mai are putere de lege—; ma abia este vre-o academia seau universitate unde se nu se propuna scienti'a dreptului romanu!

Dr. Ios. Hodosiu.

M.

Cuventulu

de inchidere a adunarei gen. Asoc. tîenute la A-
brudu in $^{28}/_{16}$ $^{29}/_{17}$ Augustu 1865.

Onorabila adunare generale!

In or'a, in carea cu ajutoriulu celui a totu-
potente am terminatu lucrarile acestei adunari
generali, nu potiu se numi esprimu cea mai via
bucuria a anemei mele, carea e si, precum credu
io, si a intregii prea stimate adunari, cã ne am
mai implenit^u una mare detoria, ce avemu cu totii
catra natiunea nostra si preintru in sa catra insasi
patria, cã amu mai adausu una pietra solida la
edificiulu culturai nationali, si unu pasu inainta-
toriu catra scopulu Asociatiunei nostre. Dè D.
dieu, cã si de ci inainte, cãti ne vomu mai aflã
custandu pre acestu pamentu dupa induratatea lui
cea nemarginita, se ne mai vedemu si la anulu
venitoriu, si pana va volf Ddieu, in pace, sa-
netosi, si bucurandune de inaintarea si inflorirea
Asociatiunei, ai careia membri suntemu, a na-
tiunei si a patriei nostre.

Ve multiamescu si pentru ajutoriulu si patien-

ti'a , ce miati aratatu , in greutatea conducerii
lucrariloru acestoru siedintie , si me recomendu
toturoru cu sincera si nestramutata amore fratiesca,
precum multiamescu si me recomendu in specie
prea demniloru cetatiani , cari ne au datu atâte
semne de bunetatea anemei , si ospitalitate necru-
tiatorie in aceste dile. Se traiesca !

T. Cipariu
presedinte a adun. gen.

Cuventulu de beneventarea membriloru Adunarei gen. a Asociatiunei tranne roslitu in numele romaniloru Abrudiani de Dr. I. Hodosiu *)

Domuule presiedinte !

Domnilorn membrii ai Asociatiunei!

Onorata adunare !

Seclulu in care vietuim e seclulu Asociatiuniloru. Poporele , si mai alesu noi de multa amu simtitu si simtimu necesitatea de uniuni , reuniuni, Asociatiuni — seau ori cumu le vomu numi. Folosulu lor e nedisputatu. Se cautamu la Asociatiunile de navigatiune, de comerciu, la reuniunile de leptura, la Asociatiunile literari, la uniunile pentru adjutorie, pentru asecurarea de vietia, de focu, de apa, la Asociatiunile de agricultura — si o miie altele ce esistu acum mai in tota lumea — si cine ve nega scopulu lor preinaltu , resultatulu lor

*) D. auctorn trametiendu acesi'a cuventare a sa , pre candu tiparirea acteloru adunarei gen. dela Abrudu era catra capetu : asia acestei cuventari numai aici la capetu , i s'a potutu face locu.

avantajosu , momentositatea si necesitatea loru ? Aceste Asociatiuni tote suntu iertate astadi ; ba in unele staturi mai libere suntu iertate chiaru si uniunile politicæ. Scimu uniunile cele grandiose, ce se formasera in Angli'a pre la finitulul anului 1831 candu cu bilulu de reforma ; scopulu acestoru uniuni erá, a introduce o libera si perfepta representatiune a poporului in cas'a de diosu ; si spre ajungerea acestui scopu s'a nesuitu : a dá opiniunei publice o direptiune, care cu puterea sa morale se conlucre la decisiunile potestatiei legislative ; a sustiené pacea si ordinea in tiera si a o aperá in contr'a a a ori ce turburari, ce pote ar' incercá inimicii poporului ; a priveghia asupra industriei, economiei, comerçului si a tote interesele tierei.

Si ce resultatu a avutu aceste uniuni politice ? aceea, cá bilulu de reforma, pre lenga tota opunerea cerbicosã a oligarchiei englezesci, s'a primitu de ambe casele, s'a intaritu de rege, a trecut in potere de lege -- si a avutu urmarile cele mai bune posibili atátu in respectulu intereselor materialu câtu si in respectulu intereselor spirituali a le natiunei. Eca ce potu Asociatiunile si la poporele cele mai culte si mai libere !

Si apoi la unu poporu, care politicesce erá mortu, pentru ca erá eschisu dela tote drepturile si dela tote libertatile politice ; materialmente erá

sclavu, pentru că nu avea nici macar' alatu pamentu unde sesi plece capulu, si industri'a si comerciulu si tote erau rezervate numa clasei privilegiate; leteralmante inotá in intunerecu, pentru ca scolele erau inchise deinaintea fiiloru lui; moralmente si nationalmente abiá si abiá poté traí in biserica si la vetr'a unde se incaldiá: — pentru unu astufeliu de poporu au nu erau si nu suntu Asociatiunile de cea mai imperativa necesitate? Fora dubiu, domniloru, că amu avutu si avemu lipsa de Asociatiuni: pentru ca avemu lipsa a ne cunosce puterile spirituali si noi pre noi insine; si pentru ca avemu lipsa a ne comunicá cele mai nobile si mai profunde simtieminte, si a ne educá mintea si anim'a; si pentru că avemu lipsa, a ne amá patri'a mai multu decâtu pre noi insine; si pentru ca avemu lipsa, a ne cultivá limb'a si a ni-o sustiené si cu pretiulu vietiei; si pentru ca avemu lipsa se latimu lumin'a, si se familiarizamú conscienti'a publica cu institutiunile politice cele mai juste si cele mai utili; si pentru ca avemu lipsa a prepará o generatiune, care se ajunga la acelu pamentu alu promisiunei catra care si noi manamu si manamu arc'a nostra. . . . Si avemu lipsa domniloru de Asociatiuni, pentru ca avemu lipsa de literatura, arte si scientia — midiloce potenti lá cultura si civiltate: prein ele ne descéptamu, inaltiamu si nobili-

zamu natur'a ratiunale si morale ; prein ele aspi-ramu la sapte virtuose, prein ele instruimu, animamu si luminamu multimea ; prein ele contribuimu la regenerarea individului si la renascerea natiunei ; ele ne areta fundamentele cele adeverate ale societatiei ; ele ne invetia a combate dooprinele violentiloru si sofistiloru — aperandu si sustienendu dreptulu si dreptatea, reptetudenea si sentiulu comunu. — Eca ce potu si ce voru poté Asociatiunile si la poporele cele mai asuprite !

Asia dar' ide'a si instintulu, ce ne conduce la formarea de asociatiuni lecite, juste si umane, nu e alta, decâtu amorulu sustienerei proprie, si prein acésta amorulu de a sustiené patri'a si natiunea. Aspiratiunea domniloru, la totu ce e bunu, frumosu si folositoriu pentru individ, natiune, patria si umanitate. Avuti'a materiale, cultur'a spirituale — si mai pre susu de tote avuti'a, cultur'a si sustienerea limbei, fora de care natiunea nostra ar' incetá de a mai fi membrulu umanitatiei. Pre candu prein Asociatiuni de agricultura, de comerciu, de industria, de navigatiune se are de scopu avuti'a si 'cultur'a materiale: pre atunci Asociatiunile leterari ne garanteza avuti'a si cultur'a spirituale: in tote premerge cá unu luceferu amorulu de patria si de limba — fora de care tota avuti'a, fia de ori ce 'natura ar' fi, nu ajunge nimica.

Dá domniloru , patri'a si limb'a. Fora patria nu se pote inchipuí esistenti'a de natiune , si fora natiune patri'a e numa cuventu desiertu. Ambe 'si-afla alimentulu in literatura. Asia vine istoriculu , si in limba si stilu nationale ne descrie calamitatile, ce a ajunsu preste noi si preste patri'a nostra ; ne enara virtutile antecesoriloru nostri demne de imitatu , precum si gresielele, ce suntu de a se evitá ; [ne face a nu dá uitarei memori'a parentiloru nostri, ci a o respectá , si a onorá si amá acelu pamentu, care a nutritu pre strabunii nostri si care va fi si pentru noi locu de pace si de repausu — precum observa ingeniosulu Foscolo candu esortá pre italiani la istoria. Asia vine filosofulu , si ne vorbesce in limba si stilu nationale despre drepturile naturali ale omului , natiunei si patriei. Asia totu in limba si stilu nationale ne invetia politiculu despre medilocele, ce ducu la fericirea statului — in statu cuprendiendu-se si natiunea si patri'a. Si totu asia ne descrie geografulu vaile , muntii , riurile , si totu pamentulu patriei si tote produptele si tota natur'a lui. Si totu asia ne canta poctulu in limba si poesia nationale datinele , simtiemintele , amorulu si tote afeptele nationali. Toti vinu si conlucra la desceptarea , cullur'a si sustienerea natiunei.

Eca puterea literaturei ; si éca dar' cà pre-

tutindene ni se presenta patri'a si limb'a cá supremulu obiectu alu ei, cá fora limba nu este neci literatura, neci poesia, neci scientia, neci vietia, neci nemica. Fora limba nu pote esiste poporu pre pamentu. Luati limb'a dela francezu, si nu veti mai avé francezu; luati limb'a dela englezu, si englezu nu va mai fi; faceti asemene cu italianulu, greculu, turculu — si italianu, grecu-turcu nu veti mai avé. — Cine me pricepe pre mine candu asiu dice: lasa se 'ti iau limb'a, si apoi 'ti dau libertate; 'ti dau tote drepturile politice, dar' nu te lasu se vorbesci si se 'ti exercitezi limb'a nationale? — In natura domniloru, tote lucrurile 'si au frumsetiele sale speciale, tote 'si au notele sale caracteristice. Ori ce lucru numa pana atuncia pote fi frumosu, pana candu 'si conserva natur'a [sa interna. Fa pre rondunea se cante cá filomel'a, seau pre ciora se strige cá tiarc'a, seau pre vulturu se cante cá cuculu, seau pre musca se sune cá albina — nu se pote. Cautati la instrumentele de musica, au suna flaut'a cá violina, si violin'a cá trimbiti'a, si asia mai incolo? tote impreuna potu dá armonia frumoasa, dar' separate 'si au dulceti'a particulare; ce ar' fi candu le-ai reduce, deca s'ar' poté, tote la unu tonu? o monotonia somnoroasa. Cautati la florile pamentului, câtu suntu de diverse si fru-

mose colorile loru! ce ar' fi candu tote le-ai reduce, lucru ce nu se pote, la o singura colore?— Ei! bine domniloru, natiunile inca suntu florile nemuritorie ale lui Dumnedieu; limb'a, e colorea loru; fiacare 'si are frumseti'a sa particulare — care nu'i iertatu se pera, pentru ca asia vre Dumnedieu O! frumoasa si maiestosa e diversitatea limbeloru in complexulu umanitatiei; si tote se intrecu in particularia loru frumsetia; si tote au de a fi eterne; si poporele suntu chiamate dela Dumnedieu a sustiené eternitatea limbeloru loru. Noue inca ne este data asta chiamare divina; noi inca avemu florea nostra, si noi inca trebe se o lasamu posteritatiei in deplin'a ei puritate si in perfept'a ei originalitate. Unu medilocu potente la acést'a e Asociatiunea literaria.

Deci in asta cestiune mare sociale si morale nu ne lipsesce alta, decâtu se concurgemu cu totii la scopulu ce'lu avemu, si se ne ajutamunii pre altii cu argumente si ratiuni, cu obieptiuni amicali si emendari france, cu esemple si indemnun; éra neci decumu se nu ne rumpemu in siepte partide, se nu ne uitamu unii la altii cu ochi strimbi, se nu ne laceramu unii pre altii, si se nu fugimu unii de altii — ci se ne adunamu toti cá unulu pre lenga focolariulu natiunalu, si glori'a unui-a se fia glori'a tuturoru. Omulu singuru

și izolatu de alții simte nepulinti'a sa , éra toti la olalta dau poterea morale și ratiunale la fericirea întregului poporu. Asia cu totii într'una se escitamă și se vivificămă afeptele amortite ; se regenerămă cu botezulu educatiunei tinerimea ce cresce ; se facemă dein virtute și dein amoru o singura catena, care se lege într'una — și familia și natiunea și patri'a și umanitatea ; se damă religiunei importanti'a și eficaci'a ei ; se damă vietia comerçului , industriei , economiei ; — se sustienemă Asociatiunea noastră pentru că se ne sustienemă noi pre noi insine : acést'a e legea cea mai dulce a naturei. Si asia nu în aseunsu , nu la întunerecu , nu în tacere , ci la ceriulu deschisu , la lumin'a sorelui — în asta legatura inocente și santa , care 'și are de scopu lumin'a și adevèrulu — se propasimă , se înaintămă. În numele patriei , a natiunei și a umanitatiei ; în numele suferintiloru nostri , lacrimiloru mamelorū nostre , și a sangelui versatu pentru noi și frații nostri — se ne apropiămă , se ne îmbraciosimă , se ne amamă.

Si ah ! Domni'a vostră Domnilorū membri ai Asociatiunei și onorata adunare , Domni'a vostră v'ati apropiatu de noi , a 'ți venita la noi în aceste locuri áurie , unde natur'a se pare a fi pusu cu man'a muntii înalti și vaile încantatorie și riu-

rile argintie, si unde si acumu dupa cente de ani
 respira virtutea strabuniloru nostri romani si amo-
 rulu loru celu santu de patria si de sange, si unde
 si acum se vedu lucrurile maniloru loru de mari
 si ingeniosi maiestri. D. vostra cá apostolii pro-
 pagatori de lumina si adeveru, a'ti venitu la noi
 se ve imbraciosiamu, si eu totii se ne a-
 dapamu dein neptarulu leteraturei nostre nationali,
 si cu totii se ne mesuramu progresulu, ce amu
 facutu in opulu celu vastu si mare de a educá
 unu poporu si ai meliorá sortea prein sciintia si
 adeveru. D. vostra a'ti venitu la noi, cari ve a-
 mamu, si ve primimu cu caldur'a amorului, ce lega
 pre fratii de unu sange. Bine a'ti venitu Dom-
 niloru! Eca simtiemintele cu cari ve primimu —
 simtiemintele animei drepte si sufletului curatu.
 Bine a'ti venitu!

Abrudu, 28. Augustu 1865.

D. Iosivu Hodosiu.

